

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Министерство на образованието и науката

ГОДИШЕН ДОКЛАД - 2015

за изпълнението на Националната стратегия

за учене през целия живот

за периода 2014 – 2020 година

СОФИЯ
2016 ГОД.

СЪДЪРЖАНИЕ

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ.....	4
СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ	5
ВЪВЕДЕНИЕ.....	7
1. ОПИСАНИЕ НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ПОДХОДИ И ИЗТОЧНИЦИТЕ НА ИНФОРМАЦИЯ.....	8
2. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРИТЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2014/2015 ГОДИНА.....	11
2.1. Образователна структура на населението на възраст 25-64 години	11
2.2. Предучилищно образование.....	12
2.3. Общо образование.....	13
2.4. Професионално образование и обучение.....	14
2.5. Висше образование.....	15
2.5.1. Колежи (образователна степен „професионален бакалавър“).	15
2.5.2. Университети и специализирани висши училища (образователна степен „бакалавър“ и ОКС „магистър“).	16
2.6. Участие на възрастните във формалното образование и обучение	17
3. СТЕПЕН НА ПОСТИГАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА НАПРЕДЪК.....	21
3.1. Участие в учене през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години (при четири седмичен период на наблюдение).....	22
3.2. Участие в предучилищното образование на деца на възраст от 4 години до постъпване в първи клас	26
3.3. Намаление на дела на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 г. под 11% през 2020 г.	27
3.3.1. Намаление на относителния дял на напусналите началния етап на основното образование.....	29
3.3.2. Намаление на относителния дял на напусналите прогимназиалния етап на основното образование	30
3.4. Повишаване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика“. „Техника“. „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“ най-малко на 60% от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система.....	31
3.5. Повишаване на дела на завършилите висше образование сред населението на възраст от 30 до 34 г. на 36% през 2020 година.....	33

3.6. Дял на младите хора на възраст от 15 до 24 навършени години, които не работят и не участват в образование и обучение	34
3.7. Дял на младите хора на възраст 20-24 навършени години завършили най-малко средно образование	36
3.8. Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. на 76% през 2020 година	37
3.9. Повишаване на дела на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години).....	38
3.10. Увеличаване на относителния дял на публичните разходи за образование от БВП - от 3.4% през 2010 г. на 4% през 2020 г.	41
4. МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВОДЕЩИ ЕВРОПЕЙСКИ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ	44
5. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДЕЙНОСТИТЕ В ОБЛАСТИТЕ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ ОТ ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА 2015 г. В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 г.	50
5.1. Обща количествена оценка на изпълнението	50
5.2. Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот.	53
5.3. Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка	59
5.4. Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище	64
5.5. Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността.....	69
5.6. Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност	74
5.7. Модернизирание на висшето образование	78
5.8. Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера.....	82
5.9. Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот	87
6. ОБОБЩЕНИЕ НА ИЗВОДИТЕ И ПРЕПОРЪКИТЕ	97
6.1. Изводи:	97
6.2. Препоръки.....	99

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

Съкращение	Пълно наименование
АЗ	Агенция по заетостта
АИКБ	Асоциация на индустриалния капитал в България
БСК	Българска стопанска камера
БТПП	Българска търговско-промишлена палата
ДРСЗ	Дирекция „Регионална служба по заетостта”
ЕТ 2020	„Образование и обучение 2020”/ “Education and Training 2020”
ЕВРОСТАТ/ EUROSTAT	Статистическа служба на Европейския съюз / Statistical office of the European Union
ЕИП	Европейско икономическо пространство
ЕК	Европейската комисия
ЕПАЛЕ/ЕРАЛЕ	Електронна платформа за учене на възрастни в Европа
ЕС	Европейски съюз
ЗПОО	Закон за професионално образование и обучение
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИООВ/AES	Изследване на образованието и обучението на възрастни/Adult Education Survey
КНСБ	Конфедерация на независимите синдикати в България
КРИБ	Конфедерация на работодателите и индустриалците в България
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИКЦ	Младежки информационно-консултантски центрове
МИКЦ	Младежки информационно-консултантски центрове
МК	Министерство на културата
ММС	Министерство на младежта и спорта
МС	Министерски съвет
МСКО/ISCED	Международна стандартна класификация на образованието/ International Standard Classification of Education (ISCED)
НАПОО	Национална агенция за професионално образование и обучение
...../NEETs	Неработещи и неучастващи в образование или обучение/ Neither in employment, nor in education or training
НКР	Национална квалификационна рамка
НРС/LFS	Наблюдение на работната сила/Labour Force Survey
НСИ	Национален статистически институт
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НСУЦЖ	Национална стратегия за учене през целия живот

НЦЕМПИ	Национален център „Европейски младежки програми и инициативи”
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ОКС	Образователно квалификационна степен
ОПНИОР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж”
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”
ПИЗА/PISA	Програма за международно оценяване на учениците/ Programme for International Student Assessment
ПНУ	Преждевременно напуснали училище
ПОО	Професионално образование и обучение
ПЪРЛС/PIRLS	Международно изследване на уменията за четене на учениците от 4. Клас/ Progress in International Reading Literacy Study
СОП	Специални образователни потребности
СПК	Степен на професионална квалификация
УЦЖ	Учение през целия живот
ЦЕРН	Европейска асоциация за ядрени изследвания
ЦИПО	Център за информация и професионално ориентиране
ЦКОКУО	Център за контрол и оценка на качеството на училищното образование
ЦПО	Център за професионално обучение
ЕСVET	Европейската система за кредити в професионалното образование и обучение

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Пореден №	Наименование	Страница
Таблица 01.	Качествени интерпретации на напредъка спрямо заложената цел за 2020 година	09 стр.
Таблица 02.	Записани учащи-възрастни във формалното образование по степени на МСКО 2011	18 стр.
Таблица 03.	Стратегически индикатори за оценка на изпълнението на НСУЦЖ 2014-2020 година	21 стр.
Таблица 04.	Дял (%) на учащите в учене през целия живот по възрастови групи и години, които не подлежат на оценка през 2016 година	23 стр.
Таблица 05.	Относителен дял (%) на младите хора на възраст 20-24 навършени години завършили най-малко средно образование - България и ЕС (28) за периода 2006 -2015 година	36 стр.
Таблица 06.	Публични разходи за образование, като дял от БВП -%	41 стр.
Таблица 07.	Оценка на напредъка по изпълнение на целите по НПУЦЖ	43-44 стр.

	за 2020 година	
Таблица 08.	Абсолютен брой и относителен дял (%) на лицата с основно и по-ниско образование. по възрастови групи и години	47 стр.
Таблица 09.	България и ЕС (28 страни членки) по водещите цели и показатели за образование и обучение за 2013 и 2015 година	52 стр.
Таблица 10.	Показатели за планиране през 2015 година.	53 стр.
Таблица 11.	Степени на изпълнение на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в План за действие за 2015 г. по институция подала и отчетла задачите.	56 стр.
Таблица 12.	Степени на изпълнение на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в План за действие за 2015 г. в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 г.	57 стр.

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Пореден №	Наименование	Страница
Фиг. 01.	Образователна структура на населението на възраст 25-64 години в страните от ЕС за 2015 година.	08 стр.
Фиг. 02.	Професионално обучение за възрастни за придобиване на степен на професионална квалификация по учебни години.	14 стр.
Фиг. 03.	Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение ¹ . по години за ЕС и България.	17 стр.
Фиг. 04.	Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто. по страни в ЕС за 2015 година.	18 стр.
Фиг. 05.	Участие на населението на възраст 25-64 години във формално и неформално образование или обучение. по Статистически райони (NUTS 2) за 2014 и 2015 година. ²	20 стр.
Фиг. 06.	Дял на записаните (%) в предучилищното образование деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас. от населението в същата възраст.	21 стр.
Фиг. 07.	Преждевременно напуснали образованието и обучението на възраст 18-24 години по години за ЕС (28) и България.	22 стр.
Фиг. 08.	Преждевременно напуснали образованието и обучението на възраст 18-24 години по страни в ЕС за 2015 година.	23 стр.

¹ четирите седмици преди интервюто

² Източник на данни : НСИ, [Дял на участвалите в Учение през целия живот \(УЦЖ\) на населението на възраст 25-64 навършени години през четирите седмици преди интервюто, по Статистически райони за 2015 г.](#)

Фиг. 09.	Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години по Статистически райони (NUTS 2) за 2014 и 2015 година.	24 стр.
Фиг. 10.	Дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”. „Техника”. „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от всички придобили СПК (%) по години.	26 стр.
Фиг. 11.	Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”. „Техника”. „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” за 2013. 2014 и 2015 години.	27 стр.
Фиг. 12.	Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години. по години за ЕС (28) и България.	27 стр.
Фиг. 13.	Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години. по страни в ЕС за 2015 г. (%)	28 стр.
Фиг. 14.	Дял на младите хора на възраст от 15 до 24 навършени години. които не работят и не участват в образование и обучение. по държави. през 2015 година.	30 стр.
Фиг. 15.	Дял на заетите (%) сред населението на 20 - 64 навършени години за България и общо за ЕС (28) по години	32 стр.
Фиг. 16.	Дял на заетите (%) сред населението на 20 - 64 навършени години. по страни в ЕС (28) за 2015 година.	32 стр.
Фиг. 17.	Дял на заетите лица на възраст 20-34 г.. наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години) по пол. степен на образование (средно и висше) през периода 2012 - 2015 година в България.	33 стр.
Фиг. 18.	Дял на заетите лица на възраст 20-34 навършени години. наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години). по страни в ЕС (28) за 2015 г.	34 стр.
Фиг. 19.	Позициониране на България в рамките на ЕС (28) по индикатори с годишни данни за 2015 г. (БВП – 2013 и Участие в предучилищно обучение и образование – 2014 г.)	41 стр.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият годишен доклад за изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година (НСУЦЖ) има за цел да представи цялостна картина за постигнатия напредък от изпълнението на Плана за действие за 2015 г., приет с Решение № 109 на Министерския съвет от 20 февруари 2015 г. Докладът осигурява прозрачност и публичност за изпълнението на НСУЦЖ и представя информация относно:

- ❖ постигнатия напредък при изпълнение на целите на стратегията;
- ❖ мястото на България по отношение на водещи европейски цели и показатели;
- ❖ основните дейности и задачи, планирани за изпълнение на политиката за учене през целия живот през 2015 година;
- ❖ анализирането и оценяването на степента на въздействие на постигнатите резултати в края на 2015 г., като използва ефективно системата от индикатори за измеримост на резултатите, заложена в стратегията;
- ❖ степента на взаимодействие на заинтересованите страни и техния принос за изпълнението на предвидените дейности и задачи през 2015 година.

В доклада са отразени резултатите от осем взаимосвързани области на въздействие. Предложени са констатации, анализ и оценка на степента на изпълнение, а така също са очертани и основните тенденции и предизвикателства, които следва да се имат предвид при планирането и отчитането на следващи периоди от изпълнението на стратегическия документ.

При изготвянето на доклада е обработена и анализирана актуална статистическа и емпирична информация, публикувана от Националния статистически институт (НСИ) и Статистическата служба на Европейския съюз (ЕВРОСТАТ) за периода от 2012 до 2015 година.

Чрез информацията, която се съдържа в доклада, ще бъде постигната по-пълна осведоменост както на лицата, вземащи решения, така и на широката общественост относно резултатите от прилагането на политиката за учене през целия живот.

1. ОПИСАНИЕ НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ПОДХОДИ И ИЗТОЧНИЦИТЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Избраният подход за оценяване на напредъка, свързан с постигане на целите на НСУЦЖ, позволява да се установи степента на изпълнение за референтната година и да бъдат направени изводи и заключения за очакваното достигане на заложените цели за 2020 година. Общата качествена оценка за напредъка по индикаторите се осъществява чрез използването на два взаимосвързани компонента:

- ❖ абсолютното изменение на стойността на индикатора за годината или за периода, за който се извършва оценката;
- ❖ степен на достигане на заложената целева стойност, оценена чрез средногодишните изменения на стойностите на индикатора за периода след 2011 година, продължени за периода до крайната дата за постигане на целта (2020 г.);

Като допълнителен критерий за поясняване на мястото на България по определен показател сред страните от Европейския съюз (ЕС), може да се използва степента на доближаване към стойност, приета за база за сравнение (за такава е приета средната стойност на 28-те европейски държави членки на ЕС, по определени международно сравними индикатори).

Качествената оценка за напредъка по показатели се изчислява по следния начин:

Компонент 1: Абсолютното изменение на стойността на индикатора за годината, за която се извършва оценката спрямо предходната година (или най-близка година, за която има налични данни) - обозначава напредъка за съответния референтен период. Ако стойността на индикатора се измерва в процент (%), изменението се представя в процентни пункта (п.п.). Абсолютното изменение се изчислява като разлика на стойностите на индикатора за референтната (например 2015 г.) и базовата година (2014 г.).

При отрицателно изменение за референтния период /например намаление при планирано нарастване/, оценяване по компонент 2 не се извършва и напредъка се оценява като „нулев”.

Компонент 2: Степен на достигане на заложената целева стойност, оценена чрез средногодишните изменения на стойностите на индикатора за годините след 2011 г., продължени за периода до крайната дата за постигане на целта.

Изчислява се чрез три стъпки:

- ❖ при първата стъпка се изчислява средното изменение на стойността на индикатора за периода след 2011 г. (2012 - 2015 г.);
- ❖ при втората стъпка полученото средногодишно изменение за периода се умножава по броя на годините, оставащи до крайната дата, определена за постигането на целта;
- ❖ при третата стъпка сумираното средногодишно изменение се разделя на заложената целева стойност.

Ако оценяваният показател е свързан с положителна интерпретация при увеличение на стойността му, резултатът от действието по третата стъпка, измерен в процент, показва директно степента на постигане на заложената цел. При резултат над 100% може да се очаква постигане на целта, а ако резултатът е под 100% това означава необходимост от предвидени или непредвидени допълнителни мерки и ресурси за постигане на целта.

Ако оценяваният показател е свързан с положителна интерпретация при намаление на стойността му, резултатът от действието по третата стъпка, измерен в процент, показва доближаването до целта, а степента на постигане на заложената цел (%) е равна на 100 минус стойността на доближаването.

Важно е да се установи каква е степента на достигане на заложената цел и ако тази степен е под 100% е необходимо да се посочат кои са най-важните фактори, които влияят на достигането на целта.

Общата оценка на напредъка се извършва според измерената степен на достигане на целта в %. В зависимост от стойността на оценката за всеки индикатор са възможни пет качествени интерпретации:

Таблица 01. Качествени интерпретации на напредъка.

Качествени интерпретации на напредъка спрямо заложената цел за 2020 г.		
Липса на напредък	0%	
Силно ограничен напредък	0.1% до 32.9 %	
Ограничен напредък	33.0% до 65.9%	
Известен напредък	66.0% до 99.9%	
Напредък	100% и повече	

Източник: Методика за изготвяне на годишен доклад за изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година, МОН

За изпълнението на дейностите и конкретните задачи за 2015 г. от областите на въздействие на стратегията е възприета скала от шест стойности:

- ❖ **неизпълнена** – пропуснат е срокът за изпълнение и не е започната работа по изпълнение на задачата;
- ❖ **изпълнението предстои или по-скоро неизпълнена** – пропуснат е срокът за изпълнение, започната е работа по изпълнение на задачата, но изпълнението е в началото на процеса;
- ❖ **в процес на изпълнение** – започнала е работа по изпълнението на планираната дейност, но срокът за изпълнение е в междинна фаза (за дейности чиито резултати се отчитат за период по-голям от една календарна година) и не може да се прецени дали има забавяне в процеса на изпълнение;
- ❖ **по-скоро изпълнена** – започната е работа по изпълнение на задачата и изпълнението е към края на процеса;
- ❖ **изпълнена** – задачата е изпълнена в срок;
- ❖ **не се изпълнява и няма да се изпълни** – възникнали са обективни причини, пречатващи изпълнението или е отпаднала необходимостта от изпълнението на дейността.

При подготовката на оценката е използвана допълнителна информация от следните източници:

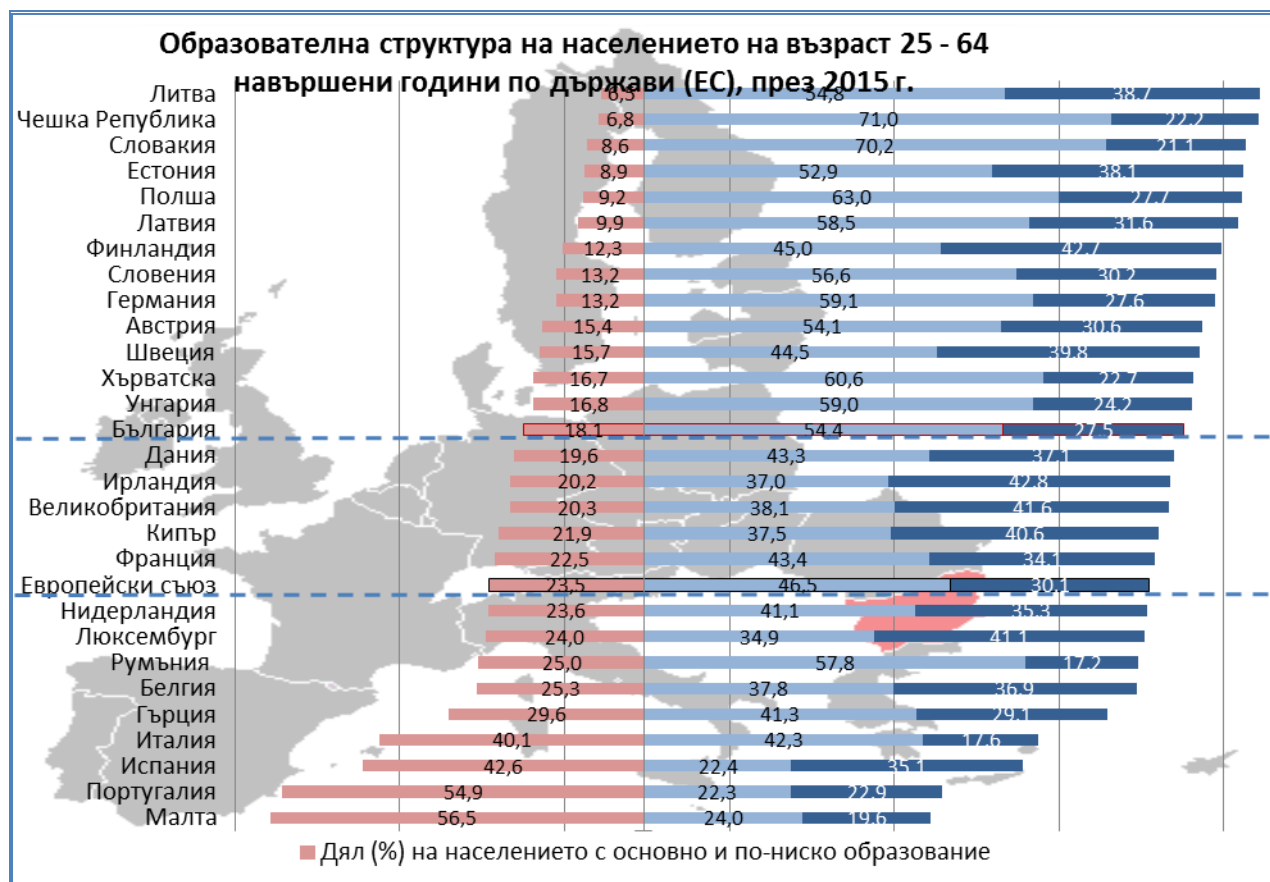
- ❖ Основни параметри на изпълнението на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в плановете за действие за предходната година в изпълнение на НСУЦЖ;
- ❖ Евростат, Национален статистически институт, информационна система АДМИН на МОН, информация на Агенцията по заетостта, Национална агенция за професионално образование и обучение и др.;
- ❖ Доклади, годишници, становища на световни, европейски и национални институции и организации;
- ❖ Изследвания, провеждани от различни международни институции и организации.

2. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРИТЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2014/2015 ГОДИНА

2.1. Образователна структура на населението на възраст 25-64 години

И през 2015 година образователната структура на населението на възраст 25-64 години продължава да се подобрява, като следва ясно изразена тенденция за увеличаване броя и дела на хората с висше образование при същевременно намаляване на броя и дела на хората с основно образование. За последните 7 години относителният дял на населението с основно и по-ниско образование намалява с малко над 4 процентни пункта – от 22.1% (2009 г.) достига 18.1% за 2015 г. Забележително е, че делът на хората с основно и по-ниско образование е с 5.4 процентни пункта под средния в Европейския съюз, който е 23.5%, а страната е на 14 място сред страните – членки (Фиг. 1). Разликата между стойностите на този показател за България и средната за ЕС се увеличава, като страната ни подобрява своята позиция, изпреварвайки Люксембург.

Фиг. 01. Образователна структура на населението на възраст 25-64 години в страните от ЕС за 2015 година.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Същевременно нараства относителният дял на лицата с висше образование, като от 23.0% за 2009 г. достига 27.5% за 2015 г. Въпреки това повишение, делът на висшистите в България остава под средния за Европейския съюз (30.1%), като в сравнение с предходните 2013 и 2014 г. страната ни отстъпва с една позиция надолу и заема 20^{-то} място през 2015 г. сред 28-те държави - членки на ЕС. С най-високи дялове на лицата с висше образование сред контингента на възраст 25-64 години са Ирландия – 42.8%, следвана от Финландия – 42.7%, Великобритания – 41.6% и Люксембург – 41.1%.

2.2. Предучилищно образование.³

Към 1.12.2015 г. в страната функционират 2 002 самостоятелни детски градини с директор или с 11 повече в сравнение с предходната година. В предучилищното образование, което се провежда в детските градини и в училищата, са записани общо 232.0 хил.

³ НСИ, „Образование в Република България 2015 г.“, стр. 15.

деца, от които 120.0 хил. или 51.7% са момчета. В сравнение с предходната година броят на децата намалява с 3.8%.

Обхватът на децата в това образователно ниво, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване за учебната 2015/2016 година е 81.0% или с 1.9 процентни пункта по-малък в сравнение с обхвата за учебната 2014/2015 година.

Средният брой деца в една детска градина за страната е 116, като за градовете е значително по-голям (156), отколкото за селата (57). Една група се формира средно от 23 деца, съответно - 24 в градовете и 19 в селата.

Броят на лицензираните частни детски градини продължава да нараства, но все още те са алтернатива за малка част от родителите. През учебната 2015/2016 година в страната функционират 92 или с 4 повече от предходната година, като те са посещавани от 3 333 деца или 1.4% от записаните в предучилищното образование.

2.3. **Общо образование.**⁴

През учебната 2015/16 година учебни занятия се водят в 2 014 общообразователни училища, от които 151 начални, 1 322 основни, 7 прогимназии, 133 гимназии и 401 средни общообразователни училища (СОУ). В сравнение с предходната година общообразователните училища намаляват с 5 поради закриване или преобразуване. Учениците са 602.2 хил., от които 102.0 хил. са записани в училища в селата. В сравнение с предходната учебна година учениците в тези образователни програми намаляват с 2.2 хил. или с 0.4%. В една паралелка в дневните общообразователни училища се обучават средно по 21 ученици.

През изминалата учебна 2014/2015 година 16.1 хил. ученици са напуснали общообразователните училища, от които 14.0 хил. в основното образование. Сред напусналите най-голям е броят и относителният дял на учениците, които са заминали в чужбина - 7.2 хил., или 44.7%, следван от броя и дела на напусналите по семейни причини - 5.8 хил. или 36.3% и на напусналите поради нежелание да учат - 10.1%.

През 2015 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 45.8 хил., а средно образование - 27.0 хил. ученици.

Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи

---

⁴ Пак там, стр. 16-17.

чужди езици в началните класове (I - IV), е 83.1%, като от тях най-голям е дялът на изучаващите английски език - 90.4%.

Към 1.10.2015 г. в страната функционират 70 частни общообразователни училища, от които 7 начални, 31 основни, 1 прогимназия, 23 гимназии и 8 средни общообразователни училища (СОУ). В тях са записани общо 7 603 ученици, или 1.3% от общия брой на учениците в общото образование.

През учебната 2015/2016 година в училищата и паралелките за деца със специални образователни потребности учат общо 3.4 хил. деца или с 5.5% по-малко в сравнение с предходната учебна година. За тяхното обучение и възпитание полагат грижи 766 учители специалисти и 328 възпитатели.

2.4. Професионално образование и обучение.⁵

Професионалното образование и обучение през учебната 2015/2016 година се осъществява в 22 училища по изкуствата, 24 спортни училища, 387 професионални гимназии и 39 професионални колежа с прием след средно образование. Общият брой на учащите в тях е 135.6 хил. и в сравнение с предходната учебна година намалява с 5.5 хил., или с 3.9%.

В професионалното образование преобладават момчетата, които са 59.9% от общия брой на учениците в тази образователна степен.

В програмите за придобиване на III степен професионална квалификация най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в областите „Технически науки и технически професии“ - 28.5%, следван от този на учениците в „Услуги за личността“ - 17.8%.

В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация водещи са областите „Технически науки и технически професии“ (28.2% от учащите) и „Услуги за личността“ (23.3%).

През настоящата учебна година учителите в професионалните училища са общо 12.2 хил., като с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър“ или „магистър“ са 94.2% от тях.

През учебната 2015/2016 година 1 631 ученици се обучават в 50 частни професионални училища, което е 1.2% от всички ученици в професионалното образование.

⁵ Пак там, стр. 18-19.

През изминалата 2015 г. средно образование в училищата по изкуствата, спортните училища, професионалните гимназии и професионалните училища с диплома са завършили 23.3 хил. души. Степен на професионална квалификация е придобита от следния брой учащи по съответните програми:

- 378 ученици са получили първа степен професионална квалификация в професионалните училища и паралелки с прием след VI, VII и VIII клас;
- Втора и трета степен професионална квалификация през 2015 г. са придобили съответно 3.7 хил. и 14.7 хиляди ученици;
- 661 ученици са придобили четвърта степен професионална квалификация в професионалните колежи с прием след завършено средно образование.

В програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи са записани 9.1 хил. лица на възраст 16 и повече години. По степени на професионална квалификация разпределението им е: първа степен - 4.6 хил., втора степен - 2.1 хил., трета степен - 2.4 хил., и четвърта степен - 13 души.

2.5. Висше образование.⁶

През учебната 2015/2016 година общият брой на студентите в България, записани в трите образователно-квалификационни степени „бакалавър“ (включваща степените „професионален бакалавър“ и „бакалавър“), „магистър“ и „доктор“ е 266.7 хил., което е с 12.2 хил., или с 4.4% по-малко в сравнение с предходната учебна година.

2.5.1. Колежи (образователна степен „професионален бакалавър“).

През учебната 2015/2016 година за придобиване на образователна степен „професионален бакалавър“ в коледжите се обучават 11.6 хил. души, от които български граждани са 11.4 хил., или 98.0%. Броят на студентите намалява значително в сравнение с предходната година поради преобразуването на самостоятелни колежи в специализирани висши училища и преминаването на част от студентите от степента „професионален бакалавър“ в степента „бакалавър“.

От общия брой студенти 3.4 хил., или 28.9%, са записани в частни колежи.

В структурата на студентите по области на образованието най-висок относителен дял заемат обучаващите се по специалности в област „Стопански науки и администрация“ -

⁶ Пак там, стр. 19-22.

24.6%, следвани от „Здравеопазване“ - 23.5%, „Спорт, туризъм и хотелиерство“ - 21.1%, и „Технически науки и технически професии“ - 18.6%.

През 2015 г. образователна степен „професионален бакалавър“ са придобили 2.5 хил. студенти, от които 98.1% са български граждани. Най-голям е броят на дипломираните по специалности в област „Здравеопазване“ - 0.7 хил. или 26.3% от общия брой на завършилите, следван от областите „Стопански науки и администрация“ - 0.6 хил. (25.4%), „Спорт, туризъм и хотелиерство“ - 0.5 хил. (18.4%) и „Технически науки и технически професии“ - 0.4 хил. (16.2%).

2.5.2. Университети и специализирани висши училища (образователна степен „бакалавър“ и ОКС „магистър“).

През учебната 2015/2016 година за придобиване на образователни степени „бакалавър“ и „магистър“ в университетите и специализираните висши училища се обучават 248.3 хил. души, като от тях 34.6 хил. или 13.9%, са записани в частни висши училища. Броят на учащите в частни висши училища намалява с 0.9 хил. или с 2.6% в сравнение с предходната учебна година.

През учебната 2015/2016 година студентите - български граждани в университетите и специализираните висши училища са 237.0 хил. или 95.4% и в сравнение с предходната година техният брой намалява с 8.9 хил. или с 3.6%. Чуждестранните студенти у нас са 11.4 хил., което е с 1.7% повече спрямо 2014/2015 учебна година.

От общия брой чуждестранни студенти най-голям е относителният дял на студентите от Гърция - 26.8%, следвани от тези от Турция - 21.0%, Обединеното кралство - 7.6%, и Германия - 6.1%.

Наблюдава се постепенно нарастване на броя на студентите от Гърция - от 1.9 хил. през 2011/2012 година на 3.0 хил. през настоящата учебна година или 1.6 пъти. Същевременно намаляват студентите от Турция - с 0.8 хил. (24.7%) в сравнение с предходната учебна година.

Броят на мобилните студенти, обучаващи се в университетите и специализираните висши училища, нараства от 10.8 хил. през учебната 2011/2012 година на 11.5 хил. през учебната 2015/2016 година или с 11.5%.

2.6. Участие на възрастните във формалното образование и обучение⁷

През учебната 2015/16 година броят на възрастните във формално образование и обучение в България по данни на НСИ е 40 553 души или 5,4% от всички ученици във формалната образователна система. Броят на възрастните се формира от всички лица на възраст 16 и повече години, записани в училищната система във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение; лица, записани за придобиване на СПК в платено обучение в професионални гимназии и колежи и лица, записани за придобиване на IV СПК в дневна форма на обучение в професионални колежи или професионални гимназии. Към тях се добавят и записаните за придобиване на степен на професионална квалификация в центровете за професионална квалификация.

В сравнение с предходната година броят на възрастните в образователната система намалява с 8 019 души, а относителният им дял от общия брой учащи намалява с 1 п.п. В класовете на началния етап на основното образование (I-IV клас) са записани само 713 лица, считани за възрастни, което е крайно недостатъчно на фона на големия брой неграмотни на тази възраст – над 100 хиляди по данни за 2001 г. За придобиване на основно образование в прогимназиален етап по общообразователни програми се обучават 4 840 или около 2,3% от учащите в тази степен. В сравнение с предходната година броят на учащите се възрастни в прогимназиалния етап нараства с 12%. Същевременно броят на възрастните в

⁷ Поради различията в методологичния обхват на образованието и обучението на възрастни на международно и национално равнище по отношение на тяхната възраст в навършени години, за целите на Годишния доклад за изпълнение на НСУЦЖ за периода 2014 – 2020 г. за 2014 г. бе необходимо да се изготви работна дефиниция.

Вземайки предвид общата дефиниция на формално образование на възрастни според МСКО от 2011 г. (Международна стандартна квалификация на образованието или ISCED 2011) и българското законодателство в тази област, се изготви следната работна дефиниция:

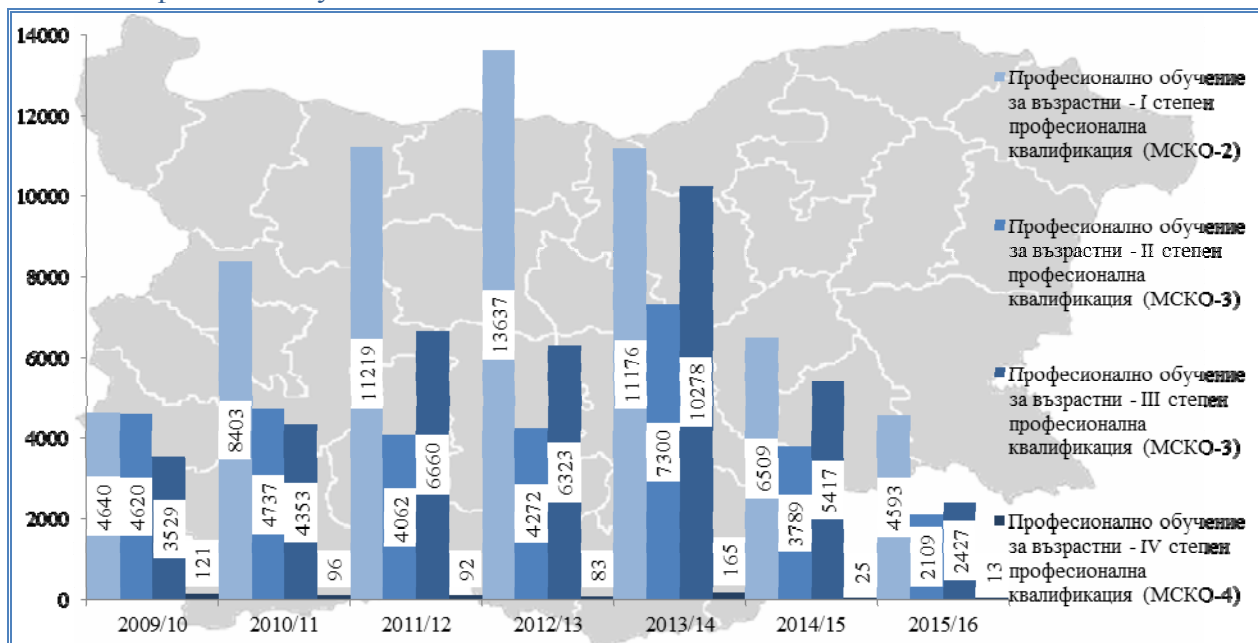
Образованието и/или обучението на възрастни в училищната система (вкл. и професионалните колежи) и в Центровете за професионално обучение (ЦПО) се осъществява по учебна документация за възрастни (лица, навършили 16 г.), за придобиване на степен на образование или степен на професионална квалификация. То включва учащите възрастни, обучавани според съответната учебна документация както следва:

- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на основно образование (начален и прогимназиален етап) във всички видове общообразователни училища без гимназиите, в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на средно общо образование в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение в общообразователните средни училища;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на основно образование и на I СПК с прием след завършен VI или VII клас във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване I СПК с прием след завършено основно образование във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на средно образование и/или придобиване на II или III СПК в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение;
- ❖ Лица за придобиване на IV СПК във всички форми на обучение;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на основно или средно образование или за придобиване на СПК в училищата към местата за лишаване от свобода;
- ❖ Лица в курсове за придобиване на I, II или III СПК в ЦПО и в платено обучение в професионални гимназии или колежи.
- ❖ Обучаемите лица в курсове за ограмотяване и други видове краткосрочни курсове, не водещи до придобиване на степен на образование или степен професионална квалификация, не се включват в обхвата на учащите възрастни във формалното образование, тъй като тези видове обучения по дефиниция се отнасят към неформалното обучение.

средното общо образование намалява от 4 820 за 2014/15 учебна година на 4 480 за 2015/16 година.

Преобладаващата част от възрастните (75,3%) са записани в различни програми за придобиване на степен на професионална квалификация.

Фиг. 02: Професионално обучение за възрастни за придобиване на степен на професионална квалификация по учебни години.

Източник: НСИ, Годишна статистика на образованието

През последната учебна година (2015/16) най-много (2 109) възрастни са записани за придобиване на първа степен на професионална квалификация, а най-малко (само 13) за придобиване на IV СПК. През последните 3 години делът на записаните възрастни за придобиване на СПК отбелязва спад, като през последната 2015/16 записаните във всички СПК са най-малко за последните 7 години.

Таблица 02. Записани учащи-възрастни⁸ във формалното образование по степени на МСКО 2011

	2009/1 0	2010/1 1	2011/1 2	2012/1 3	2013/1 4	2014/1 5	2015/1 6
ОБЩО (МСКО 1+2+3+4)	80994	79925	78099	77570	77992	76483	75037
в т.ч.: ВЪЗРАСТНИ*	40047	48155	47943	52838	60564	48572	40553

⁸ Възрастни- Лица на възраст 16 и повече години, записани в училищната система във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение; лица, записани за придобиване на СПК в платено обучение в професионални гимназии и колежи и лица, записани за придобиване на IV СПК в дневна форма на обучение в професионални колежи или професионални гимназии

Начално образование (I-IV клас, МСКО-1)	26034	25508	25237	25367	25884	26179	26196
в т.ч.: учащи възрастни	0	6	2	5	0	3	9
от тях: вечерна форма на обучение	124	246	600	453	560	589	713
задочна и самостоятелна форма на обучение	42	122	468	267	270	210	1
Прогимназиално общо образование (V-VIII клас, МСКО-2)	82	124	132	186	290	379	712
в т.ч.: учащи възрастни	22296	21785	21937	21986	21854	21472	21418
от тях: вечерна форма на обучение	8	0	2	0	8	3	4
задочна и самостоятелна форма на обучение	997	1315	2332	3070	3856	4321	4840
Професионално обучение - I степен професионална квалификация, с прием след VI и VII клас (МСКО-2)	163	98	416	199	188	95	174
в т.ч.: учащи възрастни	834	1217	1916	2871	3668	4226	4666
от тях: вечерна форма на обучение	2087	2130	1902	1979	2386	2432	2267
задочна и самостоятелна форма на обучение	157	227	249	348	589	708	619
Професионално обучение за възрастни - I степен професионална квалификация (МСКО-2)	110	125	60	160	271	348	123
в т.ч. в ЦПО платено обучение	47	102	189	188	318	360	496
в професионални гимназии и колежи	4640	8403	11219	13637	11176	6509	4593
Професионално обучение - I степен професионална квалификация, с прием след VIII клас (МСКО-3)	4473	8098	10905	13569	10986	НС	НС
в т.ч.: учащи възрастни	167	305	314	68	190	НС	НС
от тях: вечерна форма на обучение	785	691	841	1011	831	988	992
задочна и самостоятелна форма на обучение	90	131	214	320	168	236	120
Средно общо образование - (VIII) IX-XII клас, (МСКО-3)	90	77	172	181	102	160	41
в т.ч.: учащи възрастни	0	54	42	139	66	76	79
от тях: вечерна	14888	14719	14149	13512	13273	13154	12950
	9	3	0	5	1	3	4
	3922	3959	4201	4681	5032	4820	4480
	2665	2510	2354	2412	2350	2280	1856

форма на обучение							
задочна и самостоятелна форма на обучение	1257	1449	1847	2269	2682	2540	2624
Средно професионално образование -II СПК (IX-XII клас, МСКО-3)	44430	43225	40285	35469	32785	32095	30081
в т.ч.: учащи възрастни	5124	6676	7987	9137	10598	11100	10191
от тях: вечерна форма на обучение	2441	2790	3018	2926	3090	2724	2280
задочна и самостоятелна форма на обучение	2683	3886	4969	6211	7508	8376	7911
Средно професионално образование -III СПК (VIII-XIII клас, МСКО-3)	11282	11226	99896	10189	10287	10390	10093
	1	6		3	9	2	0
в т.ч.: учащи възрастни	12007	14788	7523	8133	8841	9440	9140
от тях: вечерна форма на обучение	405	777	1090	1658	1638	1768	1377
задочна и самостоятелна форма на обучение	11602	14011	6433	6475	7203	7672	7763
Професионално обучение за възрастни - II степен професионална квалификация (МСКО-3)	4620	4737	4062	4272	7300	3789	2109
в т.ч. в ЦПО платено обучение	4354	4538	3836	4185	6803	НС	НС
в професионални гимназии и колежи	266	199	226	87	497	НС	НС
Професионално обучение за възрастни - III степен професионална квалификация (МСКО-3)	3529	4353	6660	6323	10278	5417	2427
в т.ч. в ЦПО платено обучение	2435	3458	5867	5581	7096	НС	НС
в професионални гимназии и колежи	1094	895	793	742	3182	НС	НС
Професионално обучение след средно образование в професионални колежи (МСКО-4)	4716	3224	2804	2381	2001	1618	1308
в т.ч.: учащи възрастни	4716	3224	2804	2381	2001	1618	1308
от тях: дневна форма на обучение	1039	679	578	546	452	318	308
вечерна форма на обучение	0	0	14	2	0	0	0
задочна и самостоятелна форма на обучение	3677	2545	2212	1833	1549	1300	1000

чение							
Професионално обучение за възрастни - IV степен професионална квалификация (МСКО-4)	121	96	92	83	165	25	13
в т.ч. в ЦПО платено обучение	0	0	1	0	0	0	НС
в професионални гимназии и колежи	121	96	91	83	165	25	НС

Източник: НСИ, Годишна статистика на образованието

3. СТЕПЕН НА ПОСТИГАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА НАПРЕДЪК

В Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година са определени осем стратегически цели с конкретни целеви стойности за 2020 г. Освен тях, в Рамката за напредък са определени допълнително още шест основни показатели за измерване на специфичните цели по областите на въздействие.

В Таблица 03. по-долу са посочени група от стратегически индикатори за оценка на изпълнението на НСУЦЖ 2014-2020 г., които не подлежат на оценка и анализ в годишния мониторингов доклад за 2015 г. поради периодичност на провеждане на изследванията, надвишаваща периода на оценка, т.е. липсват данни за референтната 2015 година. Данните по посочените в таблицата индикатори и години в колони от 3 до 4 са анализирани в Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година⁹.

Таблица 03. Стратегически индикатори за оценка на изпълнението на НСУЦЖ 2014-2020 г., които не подлежат на оценка през 2016 година.

№	Стратегически индикатор	Година на последни актуални данни	Година за която се отнасят данните	Година на следващо измерване	Година на следваща публикация на данните	Оценка в мониторингов доклад
1	2	3	4	5	6	7
1	Грамотност на населението - дял на неграмотните сред лицата на възраст 15 и повече години по възрастови групи - %: (15 и повече г., 15-19 г. и 20-29 го-	2011	2011	2020 или 2021	2021 или 2022	2021 или 2022

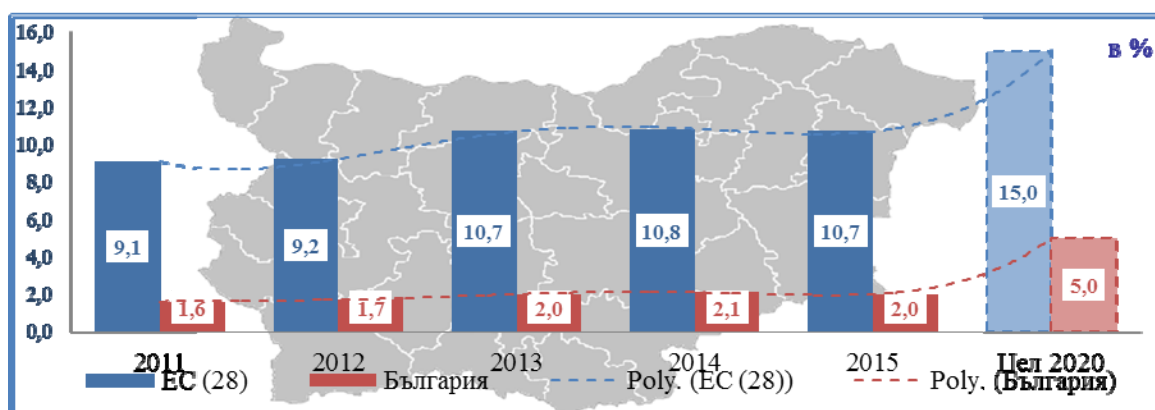
⁹ [Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година, Приета с РМС № 12 от 10 януари 2014 г.](#)

	дини)					
2	Ученици с постижения под критичното второ ниво по скалата на PISA в областта на четенето, математиката и природните науки	2012	2011	2015 (акцент природни науки)	края на 2016	2017
3	Участие на населението на възраст 25-64 години в неформално обучение (за период от една година)	2011	2012	2016	2017	2017 или 2018
4	Участие на населението на възраст 25-64 години в самостоятелно учене (за период от една година)	2011	2012	2016	2017	2017 или 2018

3.1. Участие в учене през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години (при четири седмичен период на наблюдение)

По данни от постоянното „Изследване на работната сила” (Фиг. 03.), провеждано от НСИ, и през 2015 г. България не се движи с необходимия темп към набелязаната стратегическа цел за 2020 г. - 5 % участие на населението на възраст 25-64 години в УЦЖ. За 2015 г. се отбелязва понижаване на дела на лицата, участвали във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто до 2.0%.

Фиг. 03. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение¹⁰. по години за ЕС и България.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

¹⁰ четирите седмици преди интервюто

Намаляването на дела на участващите в УЦЖ за последната година е незначително – 0.1 п.п. и натрупаното изменение спрямо 2011 г. остава положителна величина - 0.4 п. п., а средногодишното изменение за последните 5 години възлиза на 0,08 п.п.

Прегледът на участващите в дейности по УЦЖ през последните 6 години по отделни възрастови групи (Таблица 04.) показва, че най активна е групата на младите хора от 25 до 34 години, като делът на хората на тази възраст, участващи в УЦЖ нараства непрекъснато, макар и незначително. Негативна е констатацията, че равнището на участие в УЦЖ на хората на възраст над 45 години е много ниско, имайки предвид, че те имат сравнително най-голяма потребност от обучение, което да актуализира или повиши техните знания и умения в една динамична и развиваща се икономическа среда, в която навлизат все по-нови технологии с по-кратък цикъл на живот.

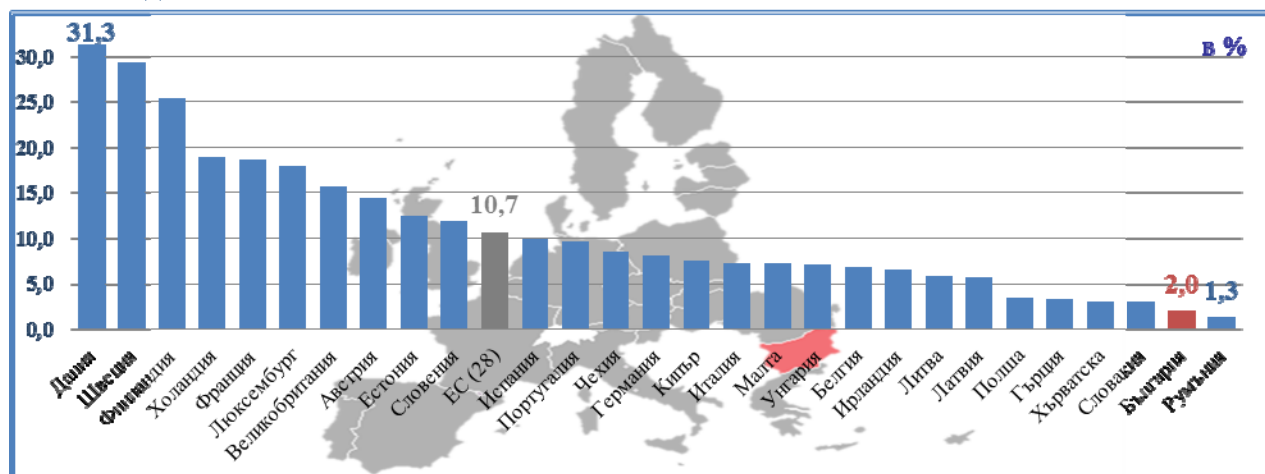
Таблица 04. Дял (%) на участващите в учене през целия живот по възрастови групи и години.

Възрастови групи	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Общо (25-64)	1.6	1.6	1.7	2.0	2.1	2.0
25-34	5.2	5.4	5.8	6.7	6.7	7.0
35-44	0.7	0.7	0.8	1.0	1.1	0.9
45-54	:	:	:	:	0.4	:
55-64	:	:	:	:	:	:

: - ниска надеждност на данните

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Фиг. 04. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто по страни в ЕС за 2015 година

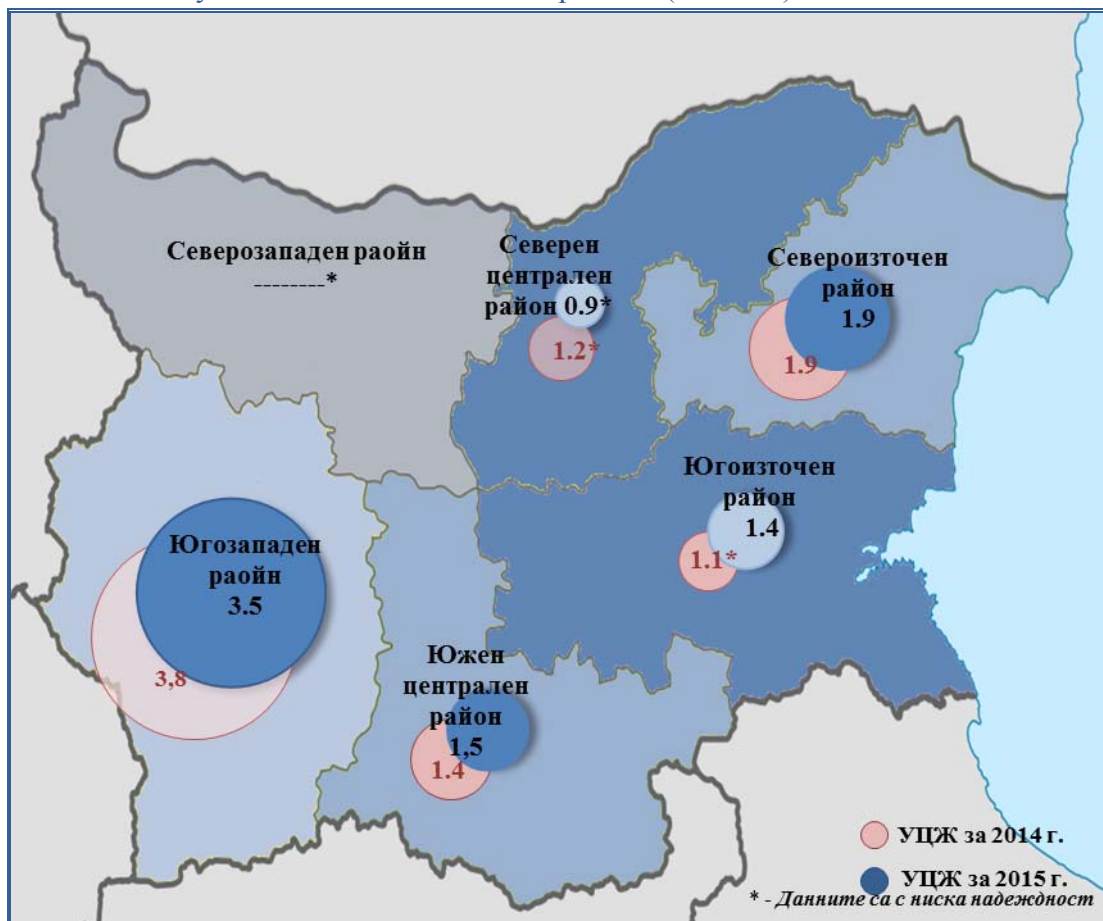

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Както е представено на *Фиг. 04.*, по този показател България заема предпоследна позиция сред страните от ЕС, независимо от отбелязаното нарастване през периода 2011-2014 г. За поредна година разликата между стойността на този показател за България и средната стойност за страните от ЕС (28) се запазва, като това се дължи на понижението на равнището на участие средно за страните от ЕС. За 2015 г. тази разлика е 8.7 процентни пункта, като бележи увеличение с 0.1 п. п. спрямо 2014 г. По данни за 2015 година България е една от 14-те държави членки на ЕС, отбелязали намаление на дела на участващите в УЦЖ, като най-големи са годишните намаления в Чехия (1.1 п. п.), Италия (0.8 п. п.) и Дания (0.5 п. п.), а най-значително е увеличението в Унгария – с 3.8 п. п., като дялът достига 7.1%.

Прегледът на данните по статистически райони на България показва, че големите различия в участието в УЦЖ по райони се запазва и през 2015 г., като най-голям дял (3,5 %¹¹ за 2015 г.), но и най-голямо отрицателно изменение (0.3 п. п.) се наблюдава за Югозападния район (*Фиг. 05.*). Значително по-ниски са стойностите за Северен централен (0.9%) и Югоизточен райони (1.4%), като относителният дял на участващите в Северозападния район е малък и стойността му според източника на данните (НСИ) не може да се оцени статистически достатъчно точно. Данните по райони показват, че до голяма степен отрицателното изменение по индикатора се дължи на стойностите за Югозападния район. И това е логично от гледна точка на образователната инфраструктура, тъй като близо ¼ от всички професионални гимназии, професионални колежи и Центрове за професионално обучение (ЦПО) в страната, осъществяващи образование и обучение на възрастни, са съсредоточили своята дейност в град София.

Фиг. 05. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално и неформално образование или обучение. по Статистически райони (NUTS 2) за 2014 и 2015 г.¹²

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Стойностите на показателя за участие в УЦЖ общо за страната по признака „пол“ показват, че намаляването на общия дял на участвалите се дължи изцяло на участието на жените, което спада от 2.3% през 2014 г. на 2.2% през 2015 г, докато при участието на мъжете е налице увеличение от 1.8% на 1.9 %. Различията между стойностите за мъжете и жените са по-значими в Южен централен район, за който делът на участие при жените е по-висок с 0.7 п.п.

В съответствие с методиката за оценка на напредъка, изпълнението по този стратегически индикатор за 2015 г. се оценява като „Липса на напредък,“ което означава влошаване спрямо предходната година, когато той беше оценен като „Ограничен напредък“. Ако условията и темпът на изменение на стойностите по този показател не се променят съществено,

¹² Източник на данни за: НСИ, [Дял на участвалите в Учение през целия живот \(УЦЖ\) на населението на възраст 25-64 навършени години през четирите седмици преди интервюто, по Статистически райони за 2014 г.](#)

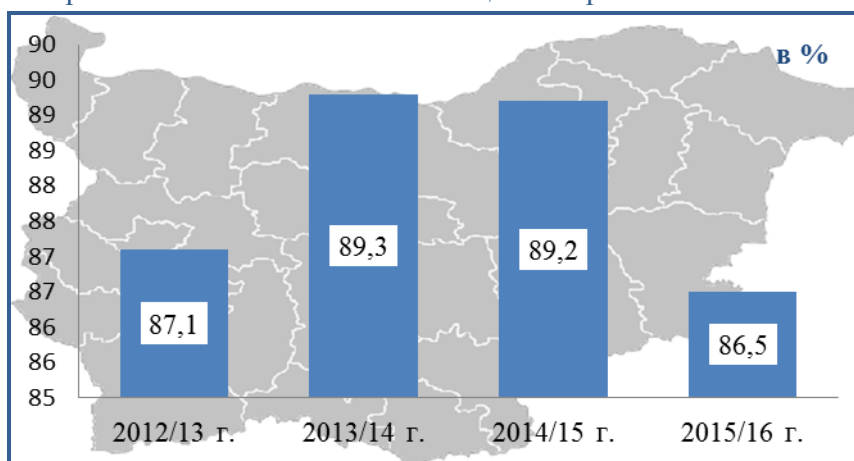
вено през следващите години, то към 2020 г. се очаква поставената цел да не бъде постигната и дялът на участие в УЦЖ да достигне 2,7% или 53,3% от заложената цел от 5% (Табл. 06.).

3.2. Участие в предучилищното образование на деца на възраст от 4 години до постъпване в първи клас

След същественото нарастване на обхвата на децата, участващи (записани) в „обучение в ранна детска възраст“ (от 4 г. до постъпване в първи клас/начало на задължителното образование), през 2012-2013 г. с 2.2 п. п. и достигането на дял от 89.3% се наблюдава значително понижаване на обхвата през настоящата 2015/2016 учебна година с 2.7 п.п. и стойност 86.5% (Фиг. 06.). Тъй като за децата, навършили 5 години, е въведено задължително участие в предучилищно възпитание и подготовка, проблемът се концентрира в обхващането на децата на 4 годишна възраст, което е свързано с приема в детските градини и на 3-годишните деца.

По този показател България, дори и с отбелязаното нарастване на обхвата за периода 2012-2013 г. остава под средния дял за страните от ЕС (28), който е 93.9% за 2012 г.

Фиг. 06. Дял на записаните (%) в предучилищното образование деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас. от населението в същата възраст.

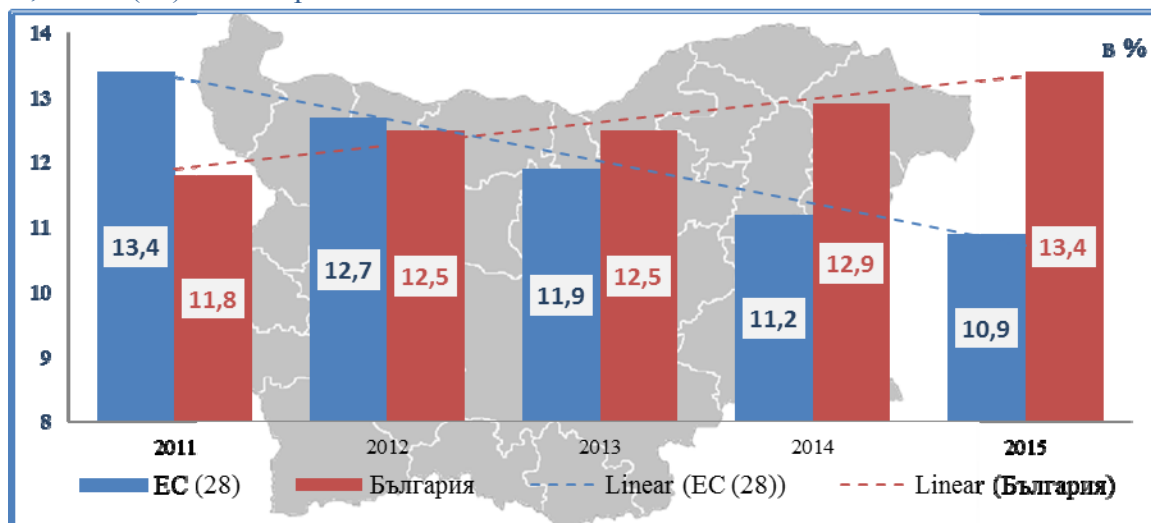
Източник: НСИ. "Статистика на образованието и обучението"

Очаква се през оставащите 4 учебни години да няма ясно изразена тенденция за нарастване на дела на обхванатите деца. Тъй като този дял за 2015/16 учебна година намалява в сравнение с предходната година и разликата до целевата стойност на България (90% за 2020 г.) достига 3.5 п.п., в съответствие с методиката за оценка на напредъка тя е „Липса на напредък“ за 2015 г. с възможно отдалечаване от целта (Табл. 06.).

3.3. Намаляване на дела на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 г. до под 11% през 2020 г.

За 2015 г. делът на преждевременно напусналите училище (ПНУ) на възраст 18-24 години за България е 13.4% , катонараства с половин процентен пункт спрямо предходната година. Този дял показва, че приблизително един от всеки осем български граждани на тази възраст преж-двременно е напуснал образователната система без да е завършил средно образование и през четири седмичния период на наблюдение не е участвал в образование или обучение. Следователно, показателят представя една характеристика на младите хора, която се фор-мира и е резултат от цялостното им участие в училищното образование. Влошаване по този показател се установява, както спрямо предходната 2014 година (12.9%), така и спрямо предходните 2013 и 2012 г. (12.5%). За шеста поредна година продължава да се увеличава разликата между стойността за България и средната стойност за страните от ЕС 28 (10.9%), като за 2015 г. делът на ПНУ в България е с 2.2 п.п. повече отколкото средния за ЕС (*Фиг. 07.*).

Фиг. 07. Преждевременно напуснали училище на възраст 18-24 навършени години, по години, за ЕС (28) и България

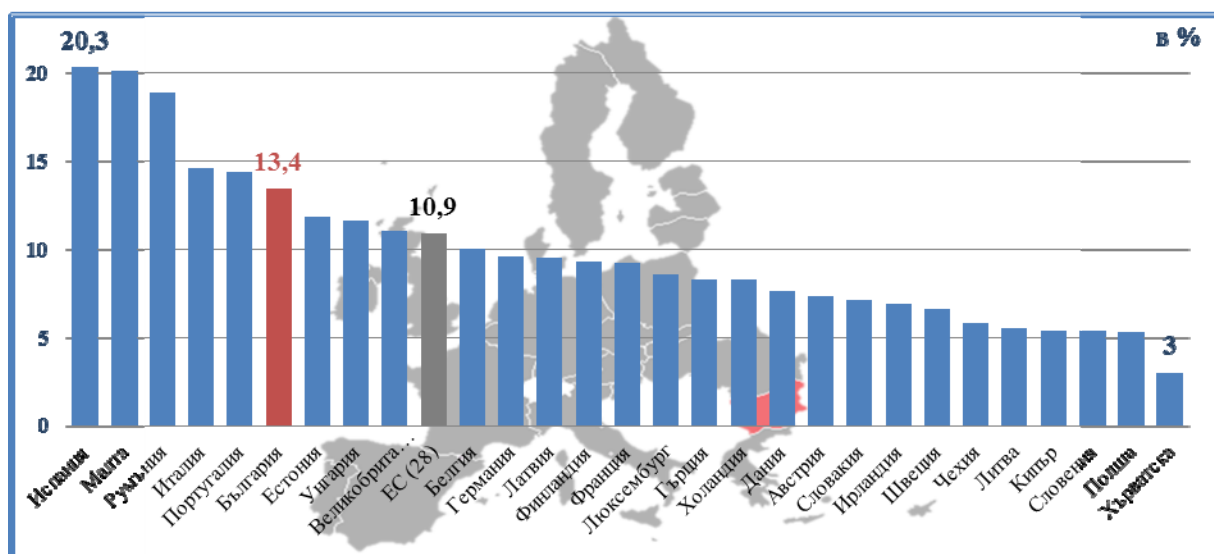

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

На национално равнище стойностите на показателя за преждевременно напусналите училище за 2015 г. по признака „пол” показват увеличаване на дела на ПНУ както при мъжете (13% спрямо 12.8% през 2014 г.), така и при жените (13.3% спрямо 12.9% през 2014 г.). Различията между стойностите за мъжете и жените са значими в районите Северен централен, за който делът на жените е по-висок (16.4% при 14.2% за мъжете) и Южен централен район, за който делът на мъжете е по-висок (16.6% при 13.9% за жените).

В сравнение с останалите държави членки на ЕС и през 2015 г. България остава на 24^{та} позиция. Данните за 14 страни от ЕС показват положително изменение спрямо предходната година, а за 14 страни, между които 7 от Централна и Източна Европа (Румъния, Унгария, Словакия, Чехия, Словения и Хърватска) вкл. и България, данните показват влошаване по този показател.

Фиг. 08. Преждевременно напуснали училище на възраст 18-24 години по страни в ЕС за 2015 година.

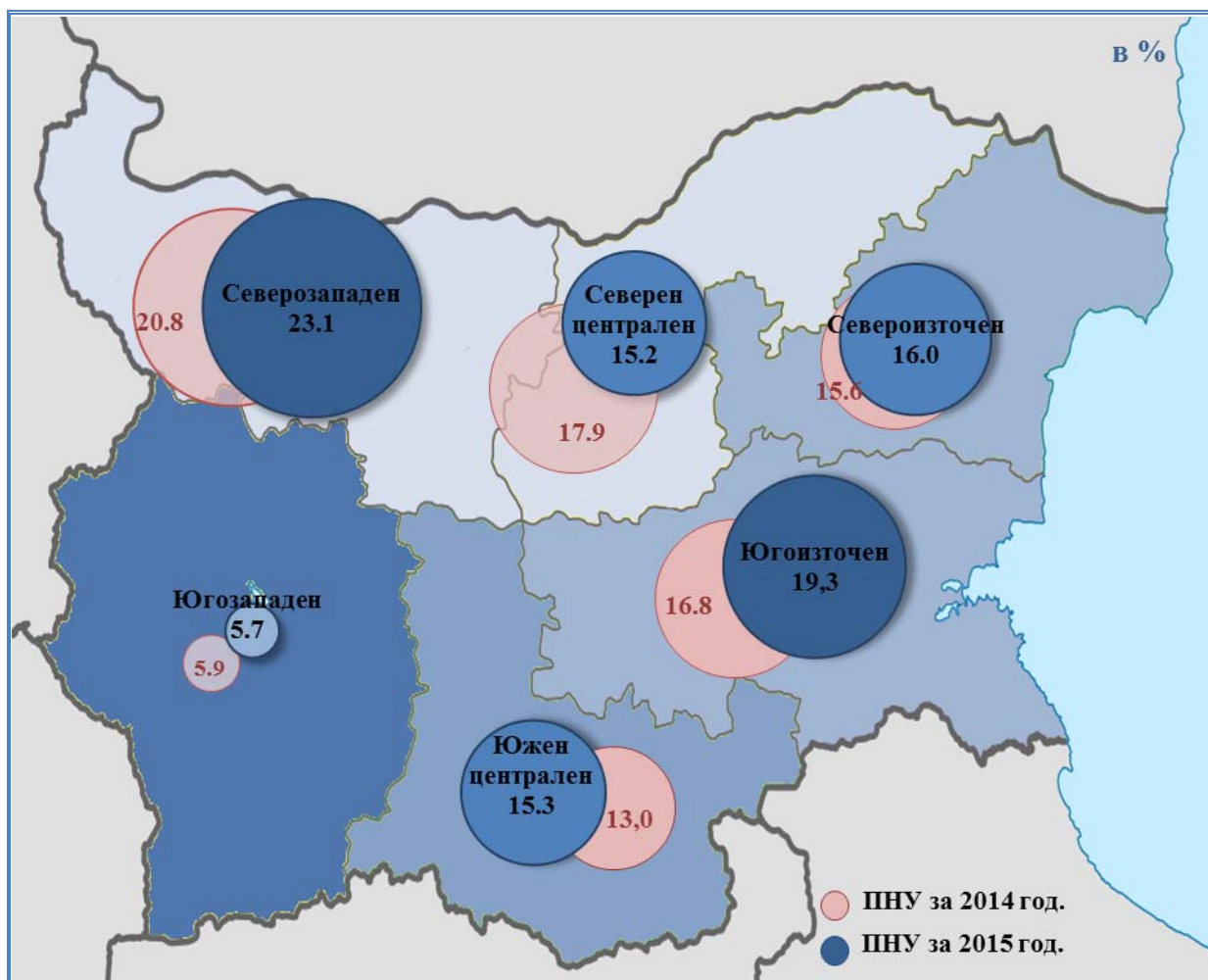
Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

По този показател в България се наблюдават значими междурегионални различия на ниво статистически район, категория NUTS 2 (*Фиг. 09*). Делът на преждевременно напусналите училище е най-малък в Югозападен район (5.7%), като в сравнение с предходната година делът на ПНУ намалява с нови 0.2 п.п. Най-висок е делът на преждевременно напусналите училище в Северозападния район – 23.1%, като този дял нараства с 2.3 п.п. в сравнение с 2014 г. Това означава, че всеки пети в района от възрастовата група 18-24 години принадлежи към категорията на преждевременно напусналите училище. Значително е намалението на делът на преждевременно напусналите училище в Северен централен район – 2.7 п. п., като стойността достига 15.2%, която е и най-ниската след тази за Югозападен район.

В съответствие с методиката за оценка на напредъка, изпълнението по този стратегически индикатор за 2015 г. се определя като „Липса на напредък“, което е и влошаване на качествена оценка спрямо 2014 г., когато изменението по индикатора е оценено като „Ограничен напредък“. Ако трендът и темпът на изменение на стойностите по този показател

се запазят през следващите години, то към 2020 г. се очаква поставената цел да не бъде постигната и дялът на ПНУ да е с около 1/4 по-висок от поставената цел - 11% ([Табл. 06](#)).

Фиг. 09. Преждевременно напуснали училище на възраст 18-24 години. по Статистически райони за 2014 и 2015 години.¹³

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

3.3.1. Намалвяване на относителния дял на напусналите началния етап на основното образование

През учебната 2014/15 г. броят на децата, напуснали началния етап на основното образование, е 6320, което е със 904 деца повече от предходната учебна година и е най-високата стойност от 2007/08 учебна година. Относителният дял на напусналите също се повишава с 0.33 п.п. спрямо равнището на предходната референтна година - 2.1%. Най-много са напусналите ученици поради „заминаване за чужбина” – 3386. Дялът на децата, напуснали поради „заминаване за чужбина” нараства непрекъснато през последните 3

¹³ Източник на данни: НСИ, [Дял на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 навършени години по райони за 2014 г.](#)

години и достига най-високата си стойност за последните 16 учебни години, като през последната учебна година те са 1.3% от всички ученици, записани в началния етап на основното образование. Заминаването в чужбина не трябва да се счита за негативен фактор при анализа на напускането на училище, тъй като по същество това е обективна, а не субективна причина за напускане. Поради това е важно да се оцени влиянието на всяка причина върху формирането на относителния дял на напусналите училище през референтната учебна година.

Сравнително висок остава и дялът на децата, напуснали поради „семейни причини”, 0,8% от записаните през 2014/15 г., като абсолютния брой и относителния дял на напусналите по тази причина намалява за 9^{-та} поредна година. Най-малък е броят и дялът на напусналите поради „нежелание да учат” - 278 ученици или само 0,1% от общия брой на учениците в началния етап на основното образование.

В съответствие с методиката, напредъкът по този индикатор се оценява като „**Липса на напредък**” за 2014/15 учебна година, с изпълнение на целта ~71% (Табл. 06).

3.3.2. Намаляване на относителния дял на напусналите прогимназиалния етап на основното образование

През учебната 2014/15 г. броят на децата, напуснали прогимназиалния етап на основното образование е 8 132, или 3,7% от учениците в този етап. Спрямо предходната 2013/14 учебна година, се наблюдава значително увеличение на напусналите - с 1453 ученици или с 0,7 п.п. Най-много са напусналите поради заминаване за чужбина“– 3 264, като дялът им е 40,1% от общия брой на напусналите и 1,5% от всички записани ученици в прогимназиалния етап. Тези данни следва да се имат предвид при анализа на причините за напускане и формирането на дела на напусналите, тъй като заминаването за чужбина в случая е обективен, а не негативен фактор. През последните години се установява тенденция на намаление на дела на напусналите по семейни причини и нарастване на дела на напусналите прогимназиалния етап на основното образование поради заминаване в чужбина. За последните 10 учебни години учениците, напуснали поради заминаване в чужбина, са се увеличили 2.5 пъти, превръщайки се в основен обективен фактор за напускане на формалната образователна система на страната.

В съответствие с методиката, оценката на напредъка по този индикатор се определя като „**Липса на напредък**” за 2014/15 учебна година, като при запазване на измененията през последните години се очаква към 2020 г. да се достигне стойност с 2.5 п.п. по-висока

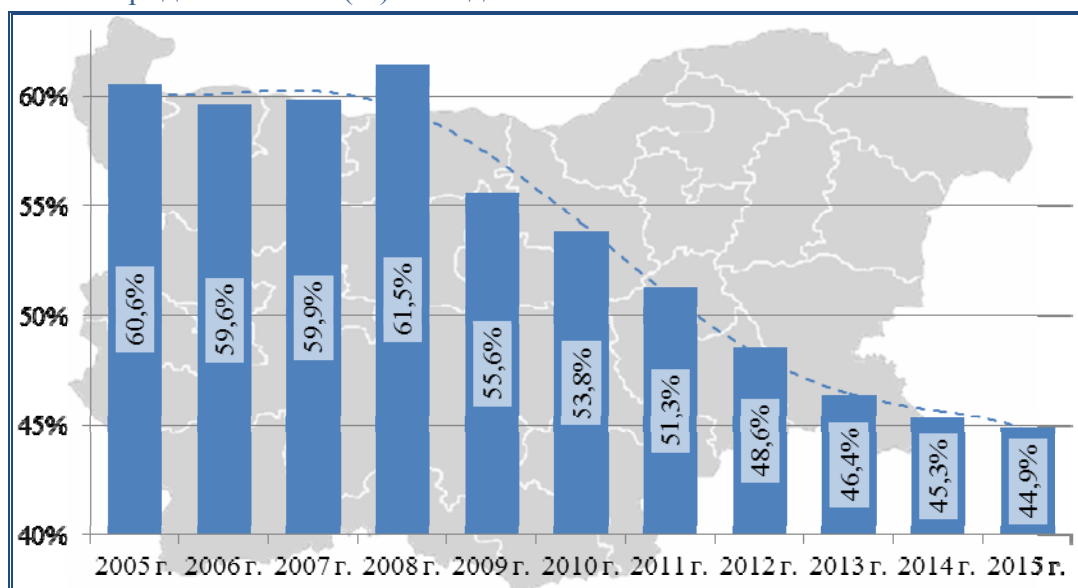
от набелязаната цел от 2,0% (Табл. 06.). Тъй като целта за 2020 г. е определена чрез стойността на относителния дял на всички напуснали, следва да се оценява влиянието на всяка причина за напускане в този дял.

3.4. Повишаване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика“. „Техника“. „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“ най-малко на 60% от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система

И през 2015 г. продължава ясно очерталата се тенденция от последните години на трайна и устойчива тенденция за намаляване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в четирите наблюдавани области (Фиг. 10.). Тази тенденция може да се определи като негативна, имайки предвид публично заявления от бизнеса недостиг на кадри с професионална квалификация в тези области.

През учебната 2014/15 г. делът на завършилите в четирите области е малко под 45% от всички придобили СПК (Фиг. 10.), като спрямо предходната година този дял намалява с 0,4 п. п., а в сравнение с 2012 г. намалението е с 3,7 п.п. В абсолютно изражение броят на завършилите в 4^{-те} наблюдавани области е с 914 по-малко отколкото през предходната година и с 3745 по-малко в сравнение с 2012 г.

Фиг. 10. Дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика“. „Техника“. „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“ от всички придобили СПК (%) по години.

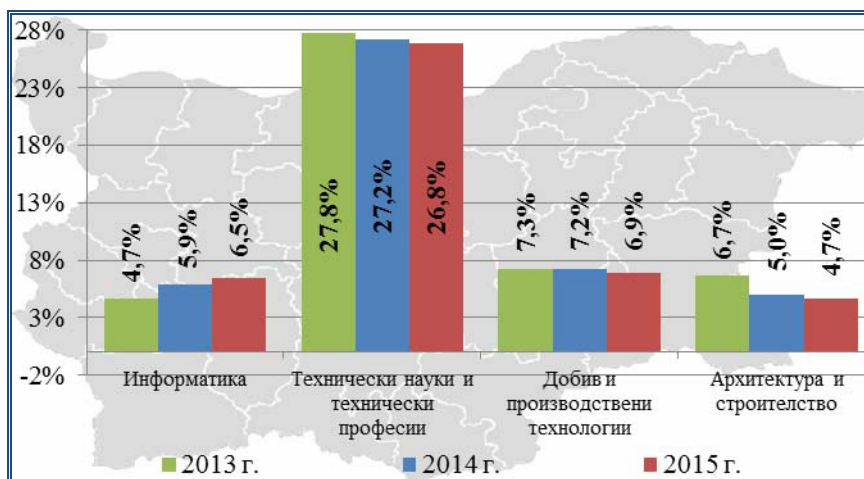

Източник: НСИ. "Статистика на образованието и обучението"

Спадът в 4^{-те} наблюдавани области се дължи на намаляването на абсолютния брой и относителния дял на завършилите в областите „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” (Фиг. 11.). Най-голямо намаление на относителния дял и абсолютния брой се установява при завършилите в област „Технически науки и технически професии” (Техника), които са с 557 по-малко отколкото през предходната година (намаление с 0.4 п.п.) и с 2 482 по-малко, отколкото завършилите през 2012 г. Изменението в броя и дела на завършилите в област „Архитектура и строителство” е с 161 човека по-малко отколкото през предходната година, което представлява намаление на дела с 0.4 п. п. В сравнение с 2012 година завършилите в област „Архитектура и строителство“ са със 752 по-малко. В сравнение с предходната година броят на завършилите в област „Производство и преработка” е със 197 по-малък, което формира намаление 0.3 п. п. Спрямо 2012 г. броят на завършилите намалява със 789, а делът намалява с 1.9 п.п. Единствената тясна област на образование, в която се отбелязва прираст на завършилите ученици, е „Информатика“, като за 2015 г. завършилите са с 1 267 повече в сравнение с 2014 г. и с 273 повече от 2012 г.

Фиг. 11. Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”. „Техника”. „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство”

Източник: НСИ. "Статистика на образованието и обучението

Ако сегашната тенденция се запази, през следващите години се очаква отливът от професионалното образование и обучение (вкл. и на учещите в 4-те наблюдавани области на образованието) да продължи, освен ако възнагражденията на заетите със средно образование, притежаващи професионална квалификация, не нараснат рязко и съществено.

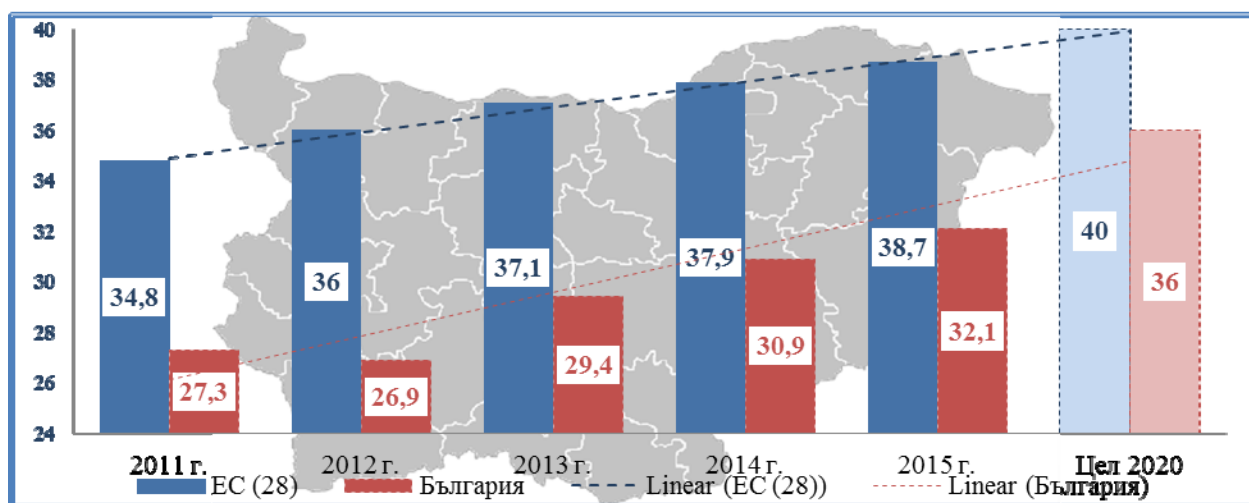
В съответствие с методиката, напредъкът се определя като „Липса на напредък” за 2015 г. със силно отдалечаване от целта. Ако обстоятелствата и тенденцията не се

промянат, няма да бъде постигната целта този дял да достигне 60.0%. а напротив – очаква се да намалее до ~37% ([Табл. 06.](#)).

3.5. Повишаване на дела на завършилите висше образование сред населението на възраст от 30 до 34 г. на 36% през 2020 година

През 2015 г. за четвърта поредна година се увеличава относителният дял на лицата с висше образование сред младите хора на възраст 30-34 години, като достига 32.1% . ([Фиг. 12.](#)). Увеличението спрямо предходната година е с 1.2 п. п. и въпреки, че увеличението е по-малко от това за предходните години, ако се запази досегашното средногодишно изменение, ще осигури достигане целевата стойност за 2020 г. (36%). За 2015 г. стойността по този показател е все още под средната за Европейския съюз (37.9%), но разликата между дяловете за България и средния за страните от ЕС намалява съществено, като достига 6.6 п. п. при 9.1 п. п. за 2012 г.

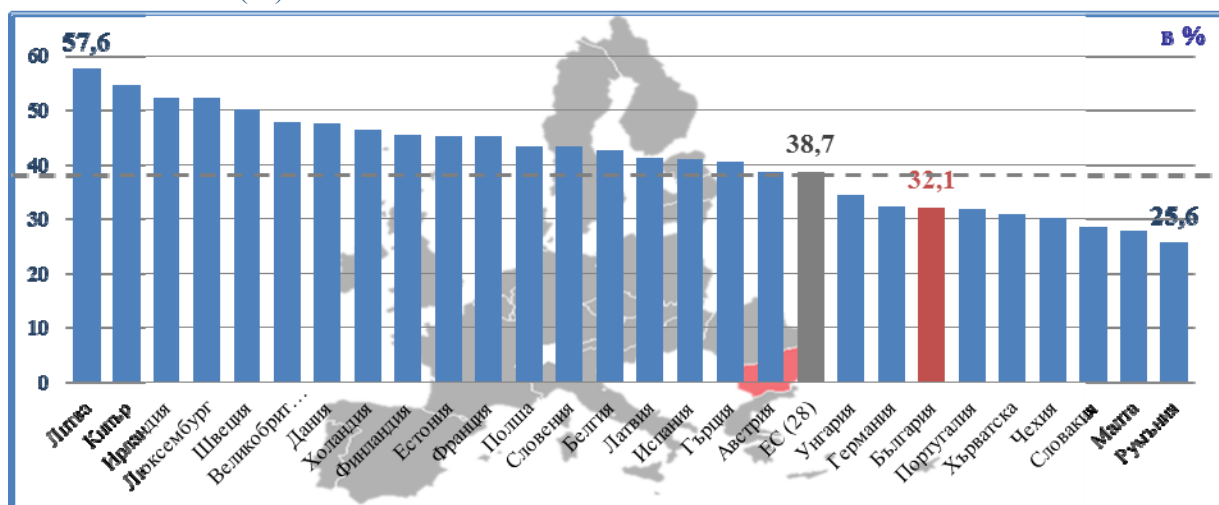
Фиг. 12. Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години в ЕС (28) и България

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

В сравнение с другите държави от ЕС ([Фиг. 13.](#)), през последната година България е подобрила своята позиция от 23-то на 21-во място, като така изпреварва държави като Португалия и Хърватска, но все още по дял на младите хора с висше образование остава далеч след повечето европейски държави.

Фиг. 13. Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години, по страни в ЕС за 2015 г. (%)

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Както и през предходните години различията по пол остават значими, като делът на завършилите висше образование сред младите жени на възраст 30-34 г. е 39.9% , докато при мъжете този дял е 24.8%. Разликата между половете е малко над 15 п.п. в полза на жените, при средна разлика между половете за ЕС от 9.4 п.п. за 2015 г. И при двата пола се установява увеличение на дела на тези с висше образование за четвърта поредна година, като при мъжете за втора поредна година то е по-високо (1.4 п. п.), отколкото при жените (1.1 п. п.).

Съгласно методиката за оценка на напредъка, при условие, че данните за България по този индикатор запазят положителната посока и темпа на изменение, през 2020 г. може да се очаква, че стратегическата цел (36%) ще бъде постигната, като делът достигне 38,1%.

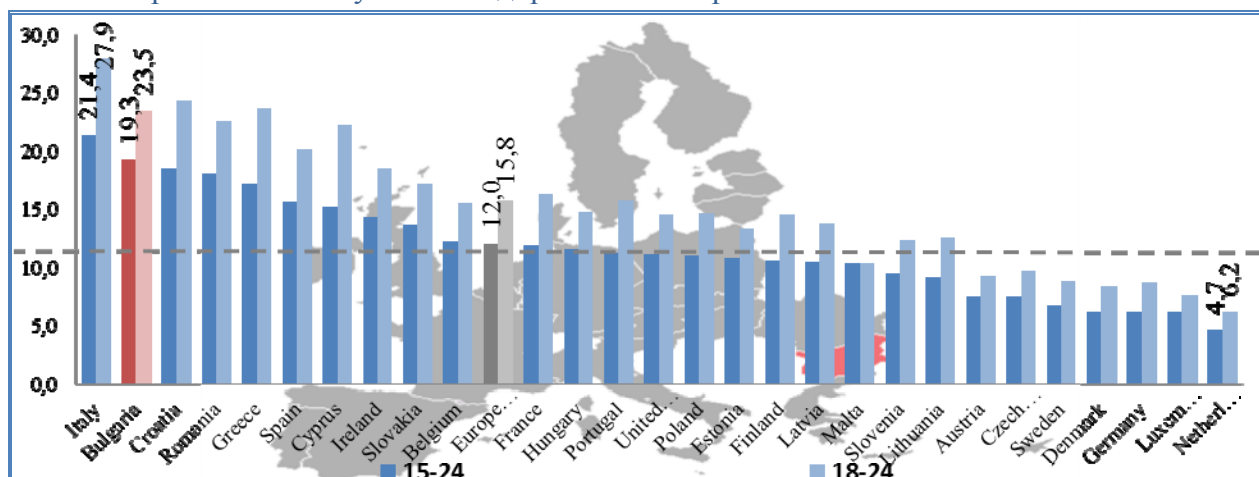
Оценката за изпълнението за 2015 г. се определя като „Напредък” с очакване целта да бъде надмината и целевата стойност на ЕС да бъде доближена ([Табл. 06](#)).

3.6. Дял на младите хора на възраст от 15 до 24 навършени години, които не работят и не участват в образование и обучение

И през 2015 г. България е на едно от първите места в ЕС по дял на младите хора, които нито работят, нито участват в образование или обучение. Те са 132 782 сред общо 687 990 лица на възраст 15 - 24 г. навършени години, които живеят в страната – или 19.3%. Това поставя страната на втора позиция, непосредствено след Италия сред 28-те държави членки на Европейския съюз, където средният дял за 2015 г. е 12,0 %. Още по-обезпокоителни са данните, които показват, че за 10-та поредна година България е на първо място по дял на младите хора на възраст 15-24 навършени години, които са заявили, че не

търсят и не желаят да търсят работа и не са се върнали в образователната система – 9.0%, при средна стойност за ЕС (28) 3,5%. Погледът към подгрупата на младите хора на възраст 18-24 навършени години показва, че сред тях този дял е значително по-голям - 23.5% за 2015 г., което нарежда страната на 4^{-то} място в негативната класация, непосредствено след Италия, Хърватска и Гърция (*Фиг. 14*).

Фиг. 14. Дял (%) на младите хора на възраст 15 - 24 години, които не работят и не участват в образование и обучение по държави в ЕС през 2015 г.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Прегледът на данните по пол показва, че както при групата на 15-24 годишните, така и при групата на 18-24 годишните делът на неработещите и неучещи жени е по-голям, отколкото при мъжете. При 15-24 годишните делът на неработещите и неучещите жени е 20.0% и 18.6% при мъжете, а при 18-24 г. делът при жените и мъжете е съответно 24.3% и 22.8%.

Анализът на данните по статистически райони установява съществени различия между стойностите на показателя за отделните статистически райони. Докато в Северозападен район всеки 3^{-ти} (33.6%) на възраст от 15 до 24 навършени години не работи и не участва в образование или обучение, то в Югозападен район е 1 от всеки 10 млади хора (10.4%). Още по-лошо е положението сред младите хора на възраст 18-24 години (наскоро завършили средно образование), като при тях делът на неработещите и неучещите в Северозападен район е 45.7% или близо половината.

Все пак трябва да се отбележи, че в сравнение с предходната година делът на младите хора, които не работят и не участват в образование или обучение е намалял с 1.8 п. п., като това намаление е 3^{-пъти} над средното намаление за държавите от ЕС (0.6 п. п.) и се дължи в по-голяма степен на икономическото оживление и свързаното с него увеличаване на зае-

тостта сред младите хора, а не толкова на участието им в системата на образование и обучение.

3.7. Дял на младите хора на възраст 20-24 навършени години завършили най-малко средно образование

Относителният дял на младите хора на възраст 20-24 години, завършили най-малко средно образование за 2015 година остава единственият показател, по който страната е над средното равнище за страните от ЕС. Стойността за страната е 85.1% при 82.7% за ЕС (28). Този дял обаче намалява през последните три години, докато средният дял за страните от ЕС продължава да се увеличава. По този показател за 2015 г. позицията на България се влошава спрямо тази от 2014 и 2013 г., съответно от 13^{-та} (за 2013) на 15^{-та} (2014) и 16^{-та} позиция през последната 2015 г. Разликата между стойността на дела за България и средната стойност за ЕС намалява непрекъснато през последните 5 години, като за последната година тя е равна на разликата преди 10 години.

Таблица 05. Относителен дял (%) на младите хора на възраст 20-24 навършени години в България и ЕС (28), завършили най-малко средно образование

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
България	80.5	83.3	83.7	83.7	85.9	86.7	85.8	86.0	85.8	85.1
Стойност ЕС (28)	78.1	78.3	78.6	78.8	79.3	79.7	80.3	81.1	82.2	82.7
Позиция на България в рамките на EU(28)	17	13	12	12	10	10	12	13	15	16
Дистанция спрямо ЕС (28)	2.4	5.0	5.1	4.9	6.6	7.0	5.5	4.9	3.6	2.4

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

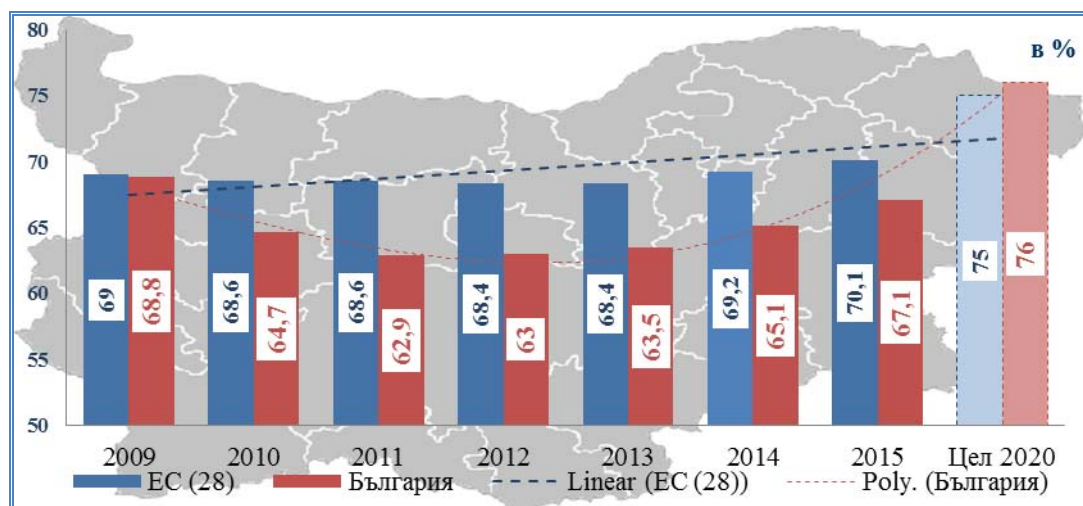
Влошаването на стойностите по този показател не би било толкова значимо, ако не беше съпроводено с лошата позиция по показателя за дела на неработещите и неуучещи младежи на възраст 18-24 г. В много европейски държави (Германия, Швеция, Финландия, Малта и т. н.) част от младите хора още преди да са завършили своето средно образование започват работа и често продължават своето образование (в колеж или университет) след като са натрупали първоначален професионален опит и имат нужда от професионална квалификация за своето израстване. Влошаването на образователната структура на младите хора на възраст 20-24 години в България е свързано с ниската мотивация/желание за продължаване на образованието и за търсене на работа ([точка 3.6.](#)).

Прегледът на данните по пол показва, че делът на младите жени със завършено поне средно образование е повече от този на мъжете – 85.6 към 84.7% (2015 г.) макар разликата да не е толкова голяма колкото средното ниво на ЕС – 80.4 към 85.0%.

3.8. Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. на 76% през 2020 година

През 2015 г. заетостта сред лицата на възраст 20-64 навършени години е нараснала с 2.0 п.п. спрямо предходната година и е достига 67.1%¹⁴. Въпреки, че равнището на заетост остава по-ниско от това за предкризисния период (70.7% за 2008 г.) и далеч под целта, заложена в Стратегията България 2020 (76%), нарастването на заетостта се очертава като тенденция за последните пет години. В сравнение с предходната година разликата между средното равнище на заетост в ЕС и България намалява от 4.1 п.п. на 3 п.п. (Фиг. XXX), като дистанцията между България и ЕС намалява за 5^{та} поредна година.

Фиг. 15. Дял на заетите (%) сред населението на 20 - 64 навършени години за България и общо за ЕС (28) по години

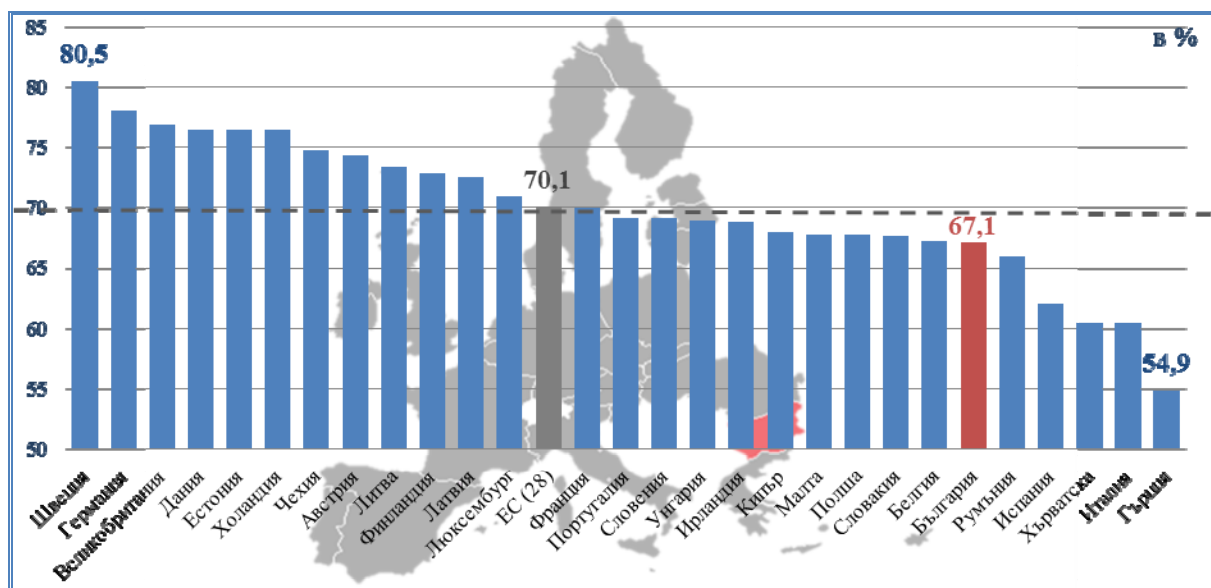
Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

При запазване на сегашната положителна тенденция през оставащите 5 години до 2020 г. и при сегашния темп на изменение на заетостта, заложената цел от 76%, няма да бъде достигната, но може да се очаква значимо доближаване до поставената цел. След годините на икономическа криза заетостта се възстановява трудно и с по-бавни темпове от предвидените.

¹⁴ Източник на данни - Евростат: [Дял на заетите \(%\) сред населението на 20 -64 навършени години по пол и години.](#)

През последната година заетостта е нараснала малко повече сред мъжете (с 2.3 п. п. до ниво 70.4%), отколкото сред жените (1.8 п. п. до ниво 63.8%). В сравнение със страните от ЕС, България е в долната част на класацията, като дори и след същественото повишаване на заетостта през 2015 г. (2 п.п.) тя е на 23^{-та} позиция (при 24^{-та} за 2014 г.). С по-ниска заетост от България са Румъния, Испания, Хърватска, Италия и Гърция.

Фиг. 16. Дял на зетите (%) сред населението на възраст 20 - 64 навършени години, по страни в ЕС (28) за 2015 година.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

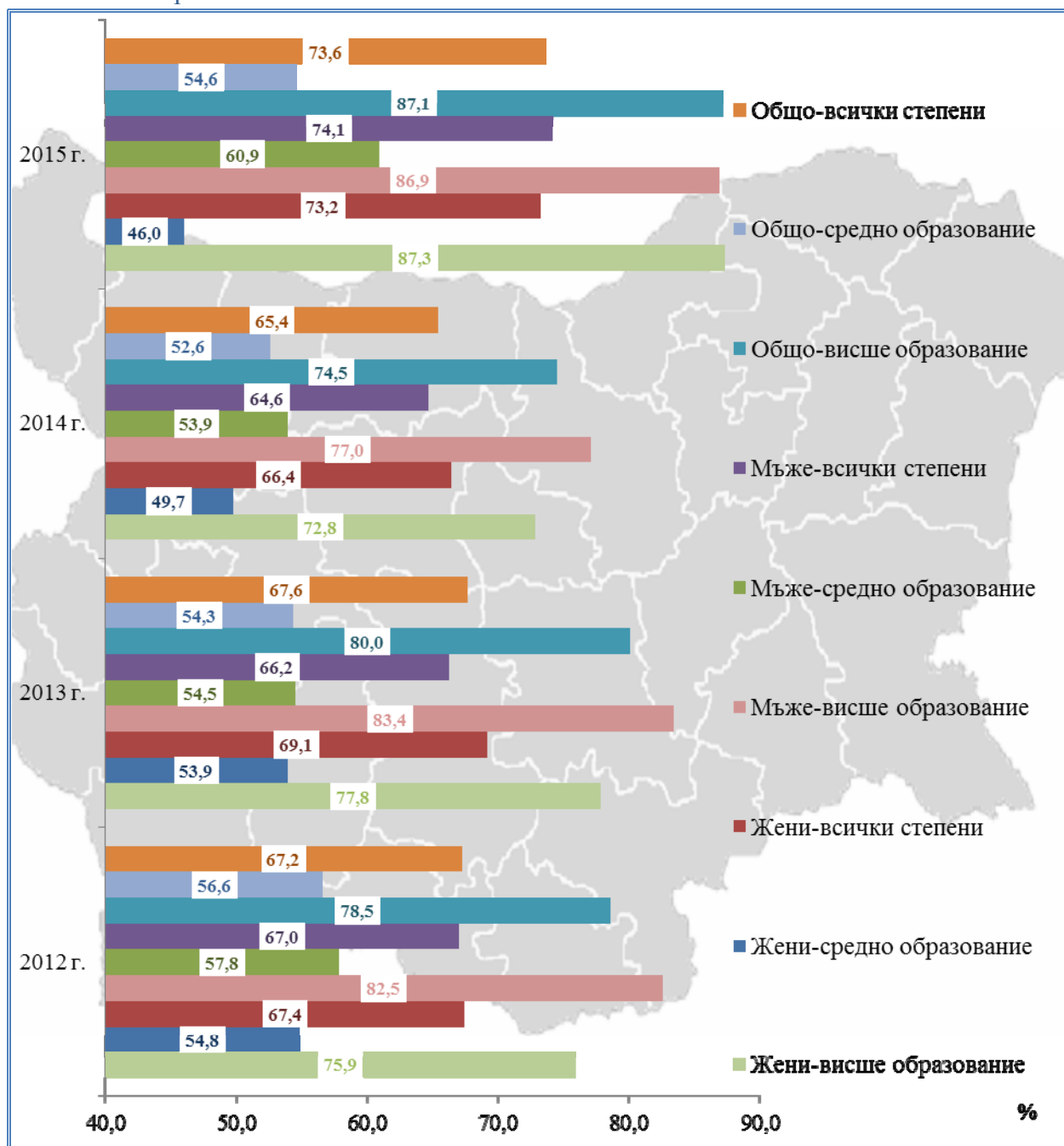
В съответствие с методиката на настоящия мониторингов доклад, оценката по този стратегически индикатор е „Известен напредък” с постижимост на целта към 2020 г. – 97.5% или ниво на заетост около 74% ([Табл. 06.](#)).

3.9. Повишаване дела на зетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)

През 2015 г. заетостта сред младите хора на възраст 20-34 навършени години (в период от 1 до 3 години след завършване на последната образователна степен) се увеличава значително - с 8.2 п. п., като достига 73.4%. Това е най- високата стойност от началото на икономическата криза в България (2009 г.). Данните за ниските нива на заетостта на младите хора през периода 2009-2011 г. ясно показват, че младите работещи са по-уязвими в условията на икономическа криза, тъй като работодателите освобождават предимно неопитните млади хора и наемат по-малко нови млади хора. През последната година, вследствие на

настъпилото икономическо оживление, измерено чрез 3,0% нарастване на БВП, и на ефекта от правителствените програми, заетостта сред младите хора се увеличава значително.

Фиг. 17. Дял (%) на зетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години) по пол и степен на образование през периода 2012 - 2015 г. в България

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

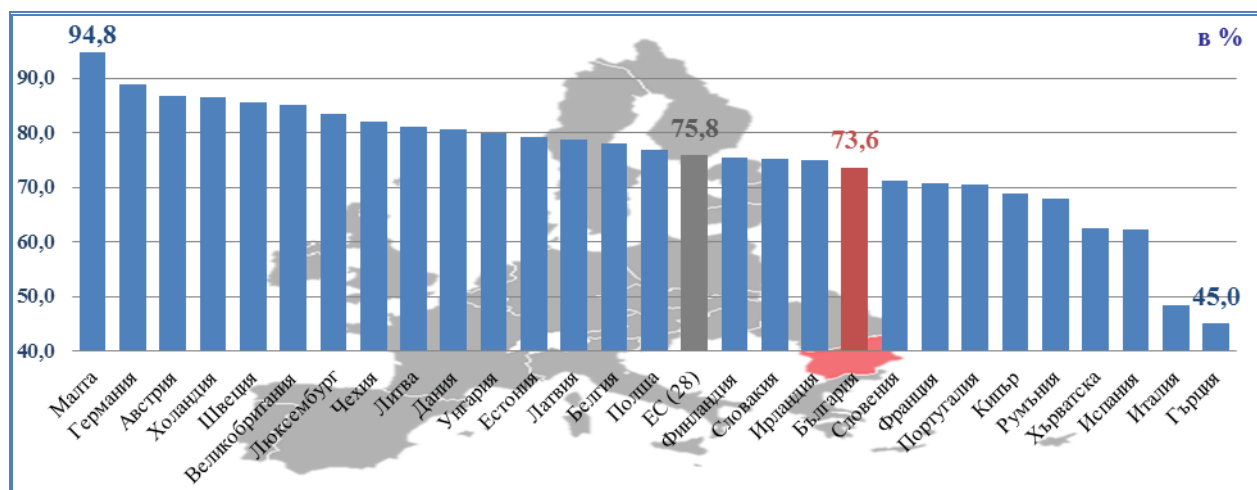
При анализа на заетостта за 2015 г. се установява, че увеличението на заетостта сред младите хора с висше образование (с 12.6 п. п.) е над 6 пъти по-голямо от увеличението в

заетостта на младите хора със средно образование (с 2.0 п. п.). Това показва, че по време на икономическо оживление младите хора с висше образование получават значително по-големи възможности на пазара на труда.

Анализът на данните за заетостта по степен на образование и пол показва, че въпреки общото увеличение на заетостта сред младите хора, при групата на младите жени със завършено средно образование се отбелязва намаление на заетостта от 49.7% на 46.0%. При младите жени със завършено висше образование е налице значително нарастване на заетостта, като увеличението спрямо 2014 г. е с 14.5 п.п., а равнището на заетост достига 87.3%. (Фиг. 17.). През 2015 г. заетостта на младите жени с висше образование за пръв път откакто се извършва това измерване изпреварва заетостта сред младите мъже с висше образование (86.9%). Въпреки това през 2015 г. заетостта сред младите жени остава по-ниска (73.2%), отколкото при младите мъже (74.1%), което се дължи на значителния спад на заетостта сред жените със средно образование. Тези данни дават основание да се предположи, че е налице разкриване на нови работни места, заемани от млади жени, и процес на заместване на млади жени със средно образование с млади жени с висше образование, но на същата длъжност.

Фиг. 18. Дял (%) на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години), по страни в ЕС (28) за 2015 г.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Според данните за дела на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години), през референтната година България значително е подобрила своята позиция спрямо страните от ЕС, като от 24^{-та} позиция през 2014 г. заема 19^{-та} през 2015 г. След България в тази класация през 2014 година са се намирали

Хърватска, Испания, Италия и Гърция, а през 2015 страната ни изпреварват държави като Словения, Франция, Португалия, Кипър и Румъния. В съответствие с констатираното значително увеличение на заетостта на младите хора през 2015 г., може да се очаква нарастването да продължи и през следващите 5 години (дори и със значително по-нисък темп). За 2015 г. изпълнението се определя като „**Напредък**“, което е значително подобрене спрямо 2014 г., когато изменението по този индикатор бе определено като „**Липса на напредък**” (Табл. 07.).

3.10. Увеличаване на относителния дял на публичните разходи за образование като дял от БВП - от 3,4% през 2010 г. на 4,0% през 2020 г.¹⁵

Данните за публичните разходи за образование се изготвят две години след референтната година според изискването на Евростат, така че последните актуални данни са за 2013 г. Данните на Евростат показват, че спрямо предходната 2012 г. общите публични разходи за образование, изчислени като дял от БВП, са се увеличили от 3.7% на 4.3%, като увеличението от 0.6 п.п. прекъсва намалението, отбелязано в периода 2010 – 2012 г. Въпреки увеличението за последната референтна година, разходите за образование като % от БВП остават по-ниски от предкризисните си стойности (4,6% за 2009). Същевременно остава съществена разликата между средните дялове за страните от ЕС (28) и за България – от 0.6 п. п. за 2008 г. до 1.0 п. п. за 2013 г.

Таблица 06. Публични разходи за образование като дял от БВП -%

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
ЕС (28) ¹⁶	5.0	5.4	5.4	5.3	5.2	5.3
България	4.4	4.6	4.1	3.8	3.7	4.3

Източник: Eurostat

На основа на методиката за оценка на напредъка, изпълнението по този индикатор се определя като „**Напредък**”.

¹⁵ Данните за България за периода 2008-2013 г. са ревизирани от Евростат поради промени в методологичния обхват

¹⁶ Източник Евростат, Публични [разходи за образование като % от БВП](http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tsdsc510&language=en)
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tsdsc510&language=en>
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fine06&lang=en

Таблица 07. Оценка на напредъка по изпълнение на целите по НПУЦЖ за 2020 г.

ИНДИКАТОР	2011 год.	2012 год.	2013 год.	2014 год.	2015 год.	Цел - България 2020 г.	Изменение за референтната година	Средногодишно изменение	Очаквано изменение до 2020 г.	Очаквано изпълнение към 2020 г.	Количествена и качествена интерпретация	Илюстративна интерпретация
<i>мерна единица</i>								<i>п. п.</i>			<i>текст</i>	
Участие на населението на възраст 25-64 години в ученето през целия живот	1.6	1.7	2.0	2.1	2.0	5.0	-0.1	0.10	0.50	~2.5	Липса на напредък	
Относителен дял на публичните разходи за образование от Брутния вътрешен продукт по текущи цени	3,8	3,7	4.3	-	-	4.0	+0.6	0.35	0.0	~4.0	Напредък	
Участие в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас. като % от съответната възрастова група	86.6	87.1	89.3	89.2	86.5	90.0	-2.7	-0.02	-0.12	~86.4	Липса на напредък за 2015 г. с възможно отдалечаване от целта	
Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години	11.8	12.5	12.5	12.9	13.4	11.0	-0.5	0.40	2.00	~15.4	Липса на напредък за 2015 г. със силно отдалечаване от целта	
Дял на напусналите началния етап на основното образование	2.3	2.3	2.1	2.1	2.4	1.5	-0.3	0.03	0.13	~2.5	Липса на напредък за учебната 2014/15 г.	

												със силно отдалечаване от целта	
Дял на напусналите прогимназиалния етап на основното образование	3.2	3.1	2.9	3.0	3.7	2.0	-0.7	0.13	0.63	~4.3	Липса на напредък за учебната 2014/15 г. със силно отдалечаване от целта		
Дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика“, „Техника“, „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“ от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система	51.3	48.6	46.4	45.4	44.9	60.0	-0.5	-1.60	-8.00	~36.9	Липса на напредък 2015 г. със силно отдалечаване от целта		
Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години	27.3	26.9	29.4	30.9	32.1	36	1.2	1.20	6.00	~38.1	Напредък		
Заетост сред населението на 20 - 64 год.	62.9	63.0	63.5	65.1	67.1	76	2.0	1.05	5.25	~72.4	Известен напредък		
Заетост на лицата на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)	59.0	67.2	67.6	65.4	73.6	77	8.2	3.65	18.25	~91.8	Напредък		

4. МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВОДЕЩИ ЕВРОПЕЙСКИ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ

Стратегическата рамка за образование и обучение на ЕС определя целевите показатели за справяне с предизвикателствата до 2020 г.:

- ❖ най-малко 95% от децата (от 4 години до задължителна училищна възраст) да са обхванати от системата на образование в ранна детска възраст;
  - ❖ делът на 15-годишните с недостатъчни познания по четене, математика и природни науки да бъде намален под 15%;
  - ❖ делът на младите хора, напускащи преждевременно училище, да бъде намален под 10%;
  - ❖ най-малко 40% от хората на възраст 30 – 34 години да са завършили висше образование;
  - ❖ поне 15% от възрастните да участват в дейности за учене през целия живот;
  - ❖ поне 20% от завършилите висше образование и 6% от хората на възраст от 18 до 34 години с първоначална професионална квалификация да са учили или стажували известно време в чужбина;
  - ❖ делът на работещите (на възраст 20 – 34 години със средно или висше образование), завършили образованието си преди 1 – 3 години, да бъде най-малко 82%;
- ЕК препоръчва и наблюдение на следните допълнителни показатели:
- ❖ *Относителен дял на лицата на възраст 15 – 29 навършени години, които не работят и не участват в образование и обучение;*
  - ❖ *Относителен дял на лицата на възраст 20 – 24 навършени години, завършили най-малко средно образование.*

Съпоставката със страните от Европейския съюз по данни за 2015 г. показва, че стойностите за България по определените европейски показатели са под средното европейско равнище, като това важи и за индикатора „*преждевременно напуснали образователната система*”, по който през 2012 г. страната имаше по-добра (по-ниска) стойност от средната за страните от ЕС ([Фиг. 20.](#)).

Най-добро представяне България има по индикатора „*относителен дял на завършилите най-малко средно образование сред лицата на възраст 20-24 г.*”, по който страната е на средното равнище за страните от ЕС. По този показател за 2015 г. позицията на България се влошава за 3^{-та} поредна година до 16-та позиция, като същевре-

менно България остава в по-предна позиция спрямо страни като Германия, Финландия, Великобритания, Италия и др.

По показателя „дял на завършилите висше образование сред населението на възраст 30-34 г.“ страната ни постига напредък (*по-подробно в точка 3.5.*) и намаляване на разликата до средната стойност на страните от ЕС (28). Същевременно се наблюдава една зараждаща се негативна тенденция за увеличаване на дела на лицата с основно и по-ниско образование сред младите хора на възраст 25-34 години. Тази тенденция кореспондира с негативните изменения по показателя „преждевременно напуснали образованието“, които са на възраст 18-24 години и нямат завършено средно образование.

Таблица 08. Абсолютен брой и относителен дял (%) на лицата с основно и по-ниско образование по възрастови групи и години.

Основно и по-ниско образование								
Година	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Брой								
Общо	936.9	916.9	872.8	827.8	781.1	741.8	767.3	729.9
25-34	184.3	185.2	196.0	182.3	171.3	168.4	176.1	172.2
35-44	203.6	214.9	179.9	177.6	177.3	168.1	172.1	175.4
45-54	222.6	208.2	187.3	179.2	168.7	161.2	170.4	164.1
55-64	326.4	308.6	309.6	288.7	263.8	244.1	248.7	218.2
Отн. дял (%)								
Общо	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
25-34	19.7%	20.2%	22.5%	22.0%	21.9%	22.7%	22.9%	23.6%
35-44	21.7%	23.4%	20.6%	21.5%	22.7%	22.7%	22.4%	24.0%
45-54	23.8%	22.7%	21.5%	21.6%	21.6%	21.7%	22.2%	22.5%
55-64	34.8%	33.7%	35.5%	34.9%	33.8%	32.9%	32.4%	29.9%

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ. ИРС/LFS

Очаква се през следващите години поляризацията в образователната структура на населението в активна трудова възраст 25-64 г. да се запази и дори да се засили по отношение дела лицата с основно и по-ниско образование. Това от своя страна ще доведе до затруднения при трудовата реализация на младите хора с ниско образование на пазара на труда.¹⁷

¹⁷ МТСП, „Търсене на работна сила на пазара на труда в България“, стр. 2 – „Средносрочни и дългосрочни прогнози“ като резултат от проектна дейност [BG051PO001-6.1.09-0001-C0001](#) – „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики“.

Положително може да се оцени и същественото намаляване на дела на младите хора на възраст 15-29 навършени години, които не участват в образование и обучение и не работят от 25.7% през 2013 г. на 24% през 2014 и 22.2.% през 2015 г. или с 3.5 п.п. за разглеждания период. Въпреки постигнато намаление на лицата с тези характеристики за последните 2 години, което е първото от началото на икономическата криза в страната (2008 г.), България остава сред държавите с най-голям дял на младите хора, които не учат и не работят, като след нея в тази негативна класация са само Италия и Гърция.

През 2015 година по показателя „*Относителен дял на зетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)*” разликата между стойността за България и средната за страните от ЕС намалява значително - от 9.4 п. п. през 2013 г. на само 2 п. п. през 2015 г. ([Табл. 08.](#)) Значителното намаляване на тази разлика означава по-бърз растеж на заетостта в България сред младите хора, наскоро завършили средно или висше образование, в сравнение със средната стойност за ЕС.

По показателя „*дял на лицата, които не участват в образование и обучение и не работят сред младите хора на възраст 15-29 навършени години*” (NEETs) данните показват съществено положително изменение и намаляване на разликата между стойността за България и средната за страните от ЕС, макар че разликата е по-висока от тази за 2008 и 2009 година. Намаляването на дела на неработещите и неучещи млади хора се дължи изцяло на увеличаване на заетостта сред тях, а не на увеличаването на участието им във формално или неформално образование и обучение.

Заетостта в България съществено се повишава за четвърта поредна година, като в сравнение с предходната година повишението е с 2 п.п., а спрямо годината с най-ниска стойност от началото на кризата в България (2011 г.) повишението е с 4.2 п. п. През последните 2 години заетостта в България нараства по-бързо, отколкото средното равнище за ЕС. Така страната ни се нарежда на 4^{-то} място по растеж на заетостта (след Унгария, Испания и Естония) през 2015 г. Въпреки това позицията на България сред страните от ЕС не се подобрява съществено през последните години, като заема 23-то място за 2013 г., на 24^{-то} място през 2014 и отново на 23-то през последната година. Разликата между заетостта в България и средната стойност за ЕС за 2015 г. е 3 процентни пункта. Сравнението на заетостта с предкризисното ѝ равнище (70.7% за 2008 г.) показва, че негативното отражение на кризата върху заетостта все още не е окончателно преодоляно.

Въпреки общите усилия на заинтересованите страни, стойността на показателя „Участие в учене през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години (четири седмичен период)“ не се подобрява съществено през последните години. Незначителното положително изменение през последните години е прекъснато през 2015 г., като стойността на показателя се връща на нивото си от 2013 г. (2.0%). По този показател България остава над 5 пъти под средната стойност за страните от ЕС (28) и **2.5 пъти** под целевата стойност, която си е поставила за 2020 г. По участието на населението в УЦЖ през последните 11 години България заема 4 пъти последно място и 7 пъти предпоследно място, периодично сменяйки позицията си с Румъния. Прави впечатление, че държавите от Централна и Източна Европа са със значително по-ниско равнище на участие на населението в УЦЖ. Например Румъния, Хърватска, Словакия, Гърция и Полша са с под 4% участие през последните години, а на другия полюс са северните европейски държави като Дания, Швеция и Финландия, в които участието през последните години е над 25%.

Данните по всички показатели за 2015 г. очертават една пъстра картина, характеризираща се по-скоро с негативни краски относно равнището на участие на населението във формално и неформално образование и обучение, зараждаща се тенденция на увеличение на дела на лицата с основно и по-ниско образование сред младите хора, увеличаване дела на преждевременно напусналите училище, недостатъчния обхват на децата в предучилищното образование и т.н. Към тях трябва да добавим и незадоволителните резултати на 15-годишните ученици в международното изследване PISA за функционалната грамотност по четене, математика и природни науки. Ясна е потребността от повече и по-детайлни анализи както на национално, така и регионално равнище и набелязването на мерки и действия за преодоляване на негативните тенденции. Необходими са целенасочени и съгласувани действия за по-ефективно преразпределение на националните и европейски ресурси от страна на държавата, по-добре насочена образователна политика, като се постави основен акцент на качеството на образованието и обучението.

Фиг. 19. Позициониране на България в рамките на ЕС (28) по индикатори с годишни данни за 2015 г. (БВП – 2013 и Участие в предучилищно обучение и образование – 2014 г.)

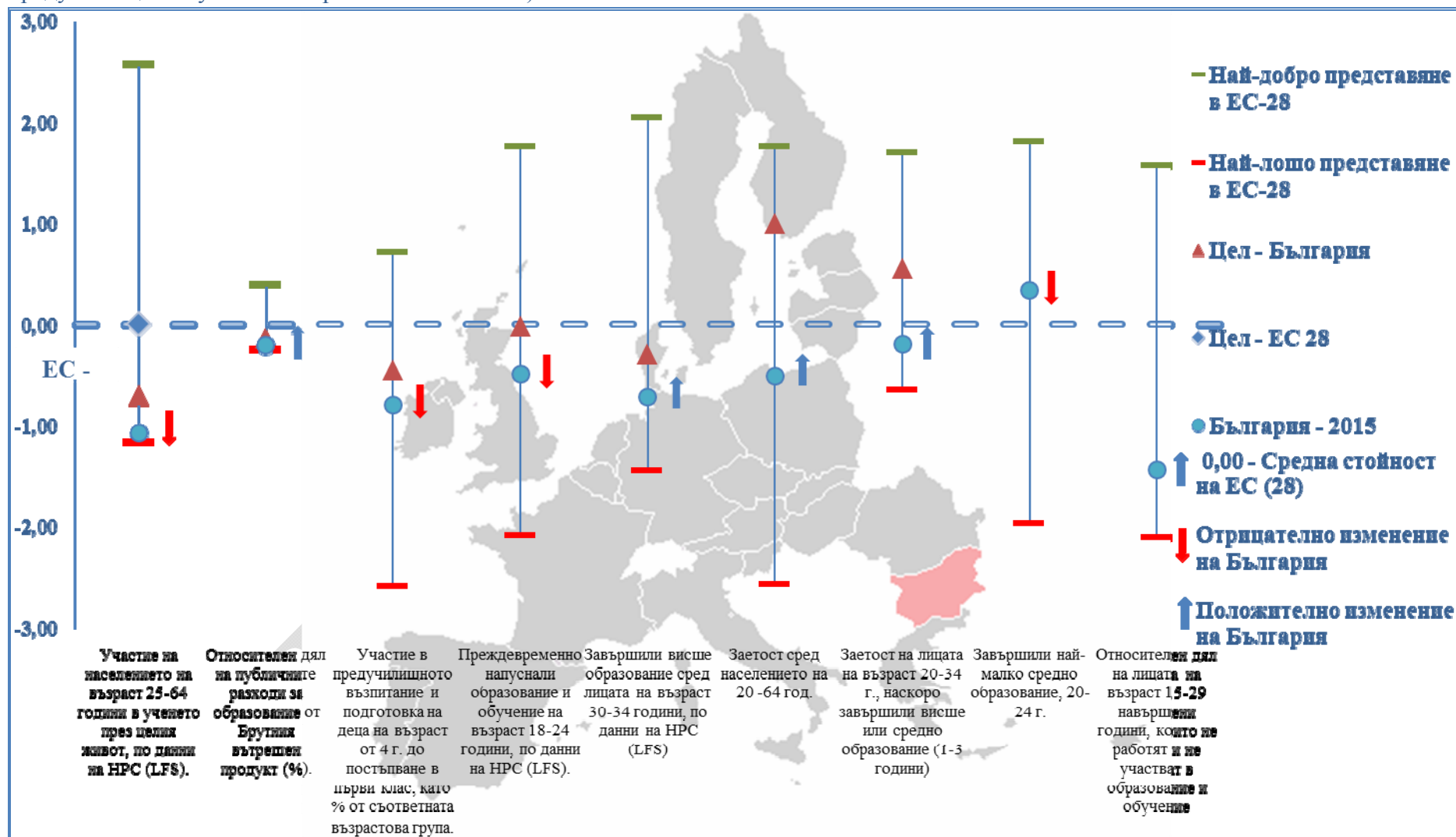

Таблица 09. България и ЕС (28 страни членки) по водещите цели и показатели за образование и обучение за 2013 и 2015 година.

Показатели	По данни за	Най-добро представяне в ЕС-28	Най-лошо представяне в ЕС-28	Средно за ЕС 28	България	България 2020	ЕС 2020
Участие на населението на възраст 25-64 години в ученето през целия живот.	2015	31.3	1.3	10.7	2.0	5	15
Относителен дял на публичните разходи за образование от Брутният вътрешен продукт (%).	2013	7.2	2.7	5.3	4.4	4	непосочено
Участие в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас. като % от съответната възрастова група.	2015	100.0	71.7	93.9	87.1	90	95
Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години.	2015	3.0	20.3	10.9	13.4	11	10
Завършили висше образование (%) сред лицата на възраст 30-34 години.	2015	57.6	25.3	38.7	32.1	36	40
Заетост сред населението на 20 -64 год. (%)	2015	80.5	54.9	70.1	67.1	76	75
Заетост на лицата на възраст 20-34 г.. наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години) (%)	2015	94.8	45.0	75.8	73.6	82	непосочено
Завършили най-малко средно образование (%). сред младите хора (20-24 г).	2015	95.7	68.5	85.1	85.1	непосочено	непосочено
Относителен дял на лицата. които не работят и не участват в образование и обучение (%). сред населението на възраст 15-24 навършени години	2015	7.5	21.4	12.0	19.3	непосочено	непосочено
Относителен дял на лицата. които не работят и не участват в образование и обучение (%). сред населението на възраст 18-24 навършени години	2015	6.2	27.9	15.8	23.5	непосочено	непосочено

5. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДЕЙНОСТИТЕ В ОБЛАСТИТЕ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ ОТ ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА 2014 г. В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 г.

5.1. Обща количествена оценка на изпълнението

В Плана за действие за 2015 г. са планирани 147 бр. задачи за изпълнението в 65 бр. дейности от всички 8 области на въздействие от стратегията. Не е стартирало (или е приключило през предходна година) изпълнението на 69 дейности, което е 51% от всичките 134 дейности, които следва да се изпълнят до 2020 г. (Табл. 10).

Таблица 10. Показатели за планиране през 2015 година.

Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година		План за действие за 2015 г.		
Области на въздействие	Бр. дейности	Дял (в %) планирани дейности	Бр. планирани дейности	Бр. задачи
Област на въздействие 1: Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот	14	64%	9	23
Област на въздействие 2: Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка	9	56%	5	9
Област на въздействие 3: Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище	12	33%	4	8
Област на въздействие 4: Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности. подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността	19	53%	10	17
Област на въздействие 5: Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност	17	53%	9	34
Област на въздействие 6: Модернизиране на висшето образование	27	41%	11	20
Област на въздействие 7: Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на	23	35%	8	14

трудова кариера				
Област на въздействие 8: Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот	13	69%	9	22
ОБЩО:	134	49%	65	147

В съответствие с планираните дейности в НСУЦЖ най-голям обхват при планирането за 2015 г. се наблюдава при Област на въздействие 8: „Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот ” (69%) и Област на въздействие 3: „Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище“ (58%). Изостава планирането в Област на въздействие 7: Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера“, в която са планирани задачи само по 35% от заложените в стратегията дейности, както и в Област на въздействие 5: „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“ – 41%.

И през тази година най-много задачи са планирани в Област на въздействие 5: „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност” – 22% от всички задачи, а най-малко в Област на въздействие 2: „Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка” (6%) и Област на въздействие 3: „Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище ” (около 5%).

Финансирането на 54% от задачите се осъществява по оперативни програми на ЕСФ или по програми на Европейската комисия, а 46 % - от държавния или общински бюджети.

Отговорни за изпълнението на планираните дейности през 2015 година са 22 институции и организации, като държавните институции са отговорни за изпълнението на 75% от всички планирани задачи, а социалните партньори за 25%.

С най-много планирани задачи е Министерството на образованието и науката – 36% от общо планираните задачи.

Таблица 11. Степени на изпълнение на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в План за действие за 2015 г. по институция подала и отчела задачите.

Институция	Изпълнена	По-скоро неизпълнена	Неизпълнена	По-скоро изпълнена	ОБЩО
АЗ	6	1		1	8
АИКБ	9	1	2		12
БСК	2	2	3	1	8
БТПП	5			1	6
ДП	1				1
ИООЗ-БАН	3				3
КНСБ	1	1			2
КРИБ				1	1
КТ "Подкрепа"	1		1		2
МЗХ	1				1
МИ	2				2
МК	3				3
ММС	6		1		7
МОН	36	5	5	7	53
МРРБ			4		4
МТСП	1		1	1	3
НАПОО	8		1		9
Подкрепа	1				1
Столична община	1				1
ЦКОКУО	1		3	2	6
ЦРЧР	11	1		1	13
ЦУТФ	1				1
ОБЩО	100	11	21	15	147

Количествената оценка на изпълнение на приетите от правителството задачи за изпълнението на дейности от НСУЦЖ през 2015 г. показва, че от общо 147 бр. задачи 100 са “изпълнени” (68%), 15 са “по-скоро изпълнени” (10.2%), 11 са “по-скоро неизпълнени” (7.5%) и 21 са “неизпълнени” (14.3%). Отчетено е изпълнението на две задачи, които не са присъствали в плана за 2015 г. (1.4%).

Таблица 12. Степени на изпълнение на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в План за действие за 2015 г. в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 г.

Област	Изпълнена		По-скоро изпълнена		Неизпълнена		По-скоро изпълнена		ОБЩО	
	Брой	Отн. дял	Брой	Отн. дял	Брой	Отн. дял	Брой	Отн. дял	Брой	Отн. дял
Област 1	16	69.6%	1	4.3%	4	17.4%	2	8.7%	23	100%
Област 2	4	44.4%	2	22.2%	1	11.1%	2	22.2%	9	100%
Област 3	5	62.5%	0	0.0%	1	12.5%	2	25.0%	8	100%
Област 4	14	82.4%	0	0.0%	2	11.8%	1	5.9%	17	100%
Област 5	20	58.8%	3	8.8%	6	17.6%	5	14.7%	34	100%
Област 6	11	55.0%	4	20.0%	4	20.0%	1	5.0%	20	100%
Област 7	10	71.4%	0	0.0%	2	14.3%	2	14.3%	14	100%
Област 8	20	90.9%	1	4.5%	1	4.5%	0	0.0%	22	100%
ОБЩО	100	68.0%	11	7.5%	21	14.3%	15	10.2%	147	100%

5.2. Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот.

От общо 23 бр. задачи в тази област на въздействие 16 бр. (69.6%) са „изпълнени“, 1 бр. (4.3%) са „по-скоро изпълнено“, 2 бр. (8.7%) „по-скоро неизпълнена“ и 4 бр. (17.4) са „неизпълнени“. В област на въздействие 1 е постигнат *известен напредък*.

Най-много задачи в област на въздействие 1 се изпълняват от държавните институции – 12, от които за 5 отговорната институция е МОН. Много добре застъпени, в сравнение с останалите области на въздействие, са мерките от компетентността на социалните партньори – 11.

Не са планирани задачи по пет от дейностите, като две от тях предполагат наличието на механизми/схеми за публично подпомагане на продължаващото обучение на възрастни в подкрепа на всеки индивидуален избор и в частност подпомагане достъпа до учене през целия живот за нови целеви групи, като хора с ниски основни умения и квалификация, хора със специфични потребности и живеещи в отдалечени населени места. За разлика от повечето европейски страни, извън активната политика на пазара на труда, такива схеми с публично финансиране в България все още почти няма. Няма планирани дейности и по разработването на секторни квалификационни рамки в

рамките на Националната квалификационна рамка (НКР), като извършените нормативни промени ще изискват и промяна на сега съществуващата НКР.

За поредна година липсва планиране и по дейност „Въвеждане на мерки за идентифициране и преодоляване на бариерите пред мобилността за учене, разширяване на нейния обхват и въвеждане на система за мониторинг”. На национално ниво не се наблюдава напредъкът спрямо целевия показател на ЕС, заложен в стратегията „Образование и обучение 2020”: „най-малко 20% от завършилите висше образование и 6% от хората на възраст между 18 и 34 години с първоначална професионална квалификация да са учили или стажували известно време в чужбина” и широкомащабни мерки в изпълнение на тази задача не се прилагат.

През 2015 г. приключи проект „Нов шанс за успех”, осъществен от МОН с финансиране по ОП РЧР 2007 – 2013 г. За цялата си продължителност проектът е подпомогнал участието на над 16 000 неграмотни и слабограмотни лица над 16-годишна възраст в курсове за ограмотяване и за усвояване на учебно съдържание за V – VII клас, като над 14 000 от тях след успешно приключване на курса са получили удостоверение, което улеснява достъпа им до по-нататъшна общообразователна и професионална подготовка в системата на формалното образование. През 2015 г. обаче дейностите по проекта затихват, проведен е единствено курс за изучаване на учебно съдържание от VII клас, в който са се включили 1137 души, а са го завършили 836. Все още не е стартирал проект „Ограмотяване на възрастни – фаза 1”, по който дейностите за ограмотяване и усвояване на учебно съдържание от основния курс ще бъдат продължени със средства от ОП НОИР 2014 – 2020. Очаква се реални резултати от изпълнението му да има едва през 2017 г.

През 2014 г., с приемането на изменения и допълнения в Закона за професионалното образование и обучение и на Наредба № 2 за условията и реда за валидиране на професионални знания и компетентности, бяха създадени предпоставки за въвеждане на инструменти за учене през целия живот, като европейската система за трансфер на кредити в ПОО (ECVET) и система за валидиране на неформалното и самостоятелно учене, в професионалното образование и обучение в България. Годишният доклад за изпълнението на НСУЦЖ през 2014 г. посочва необходимостта от изграждане на капацитет за практическо приложение на тези инструменти, както и от повишаване на обществената осведоменост относно приложимите процедури и ползите от тях.

По отношение популяризирането на системата ECVET и изграждането на капацитет за прилагането ѝ през 2015 г. бяха предприети поредица от активни действия. ЦРЧР проведе информационна кампания относно ползите от въвеждането на ECVET и организира 4 информационни семинара и обучение за експерти на национално ниво; НАПОО продължи да подпомага взаимодействието на заинтересованите страни в качеството си на Национална контактна точка за ECVET. Министерството на земеделието и храните осъществява проект QUAKE (Qualification Knowledge Ecvet), в рамките на който беше проведено анкетно проучване сред 76 финансирани от бюджета на МЗХ професионални гимназии, организирани бяха 2 международни семинара и беше проведено обучение с участието на 30 учители от България, Испания, Ирландия, Белгия и Франция. Дейностите по проекта QUAKE ще продължат и през 2016 г., когато с финансиране по ОП НОИР 2014 – 2020 г. МОН в сътрудничество с НАПОО ще стартира друг важен проект, „Въвеждане на кредити в системата на професионалното образование и обучение”, който цели изграждане на практически пътища за въвеждане и прилагане на основните принципи и характеристики на ECVET в България.

Не така стоят нещата с втория важен инструмент за УЦЖ, въведен в системата на ПОО в България чрез нормативните промени през 2014 г. С приключване на финансираня по ОП РЧР 2007 – 2014 г. проект „Нова възможност за моето бъдеще”, който изгради и апробира система за идентифициране и признаване на неформално и самостоятелно придобити знания, умения и компетентности в професионалното образование и обучение, приключиха и дейностите в тази насока. След мащабната медийна кампания през 2014 г., която насочи общественото внимание към създадените възможности, през 2015 г. не беше направено нищо за промотиране на системата, за разясняване на процедурите сред потенциални бенефициенти и за изграждане на капацитет на институциите за професионално образование и обучение да я прилагат.

Горепосочените дефицити при планирането и/или изпълнението на дейностите в област на въздействие 1 намират своето отражение в динамиката на основния показател, измерващ напредъка в процеса на „преход към функционираща система за учене през целия живот”. През 2015 г. участието на българите на възраст 25 - 64 г. в учене през целия живот се понижава с 0.1%, което прекъсва положителното изменение от последните четири години, и остава на катастрофално ниското ниво от 2%, при средно за ЕС 10.7%.

Положителни промени се наблюдават през 2015 г. по отношение на системите за кариерно ориентиране при учениците и при възрастните - със съвместните усилия на различни институции, ангажирани в реализацията на Плана за действие за изпълнение на НСУЦЖ, за втора поредна година е постигнат съществен напредък. Приключи изпълнението на два големи проекта в тази област, финансирани по линия на ОП РЧР 2007 – 2013. По осъществения от МОН проект „Система за кариерно ориентиране в училищното образование” през 2015 г. беше създаден Национален портал за кариерно ориентиране на учениците и в дейности бяха включени над 7000 ученици от 1 до 12 клас. По схема „Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда”, изпълнявана от Агенцията по заетостта, над 12 000 заети лица получиха професионална информация и ориентиране в създадените по проекта центрове за кариерно развитие, а на близо 9000 бяха подготвени цялостни планове за кариерно развитие. Продължи изграждането на капацитет в сферата по проект Euroguidance, финансиран по програма Еразъм+ - през 2015 г. бяха обучени нови 50 кариерни консултанти във всички образователни сектори. Следва да се отбележи и активността на социалните партньори по отношение развитието на системата за кариерно ориентиране на възрастните – дейности в тази насока през 2015 г. са осъществили лицензираните ЦИПО към КНСБ и АИКБ, БСК е провела обучения в ключови компетентности, свързани с кариерното развитие, а към БТПП в София и към 28-те Регионални търговско-промишлени палати/камари в системата на БТПП са изградени общо 29 центъра за кариерно развитие, които предлагат на заетите лица възможности за кариерно ориентиране и израстване.

През 2015 г. социалните партньори предприеха и разнообразни дейности за квалификация на лица от различни целеви групи. В процес на разработване е платформа за електронно обучение, която ще позволи на АИКБ да ангажира в учебни дейности нови категории обучаеми, вкл. такива в неравностойно положение и живеещи в отдалечени населени места. Паралелно АИКБ разработи и въведе гъвкави форми на обучение в три предприятия, от които се възползваха 120 работници и служители. Над 1300 безработни участваха в заявени от работодатели и организирани от БСК професионални обучения, а други 80 лица се включиха в обучения по ключови компетентности.

Важно постижение в област на въздействие 1 през 2014 г. беше изграден с финансиране от ОПРЧР 2007 – 2013 г. модел за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики. През 2015 г. работата по проекта продължи, като сред работодателите беше проведено ново проучване и бяха изготвени два доклада:

„Анализ на състоянието на предприятията с оглед развитието на човешките ресурси; краткосрочна прогноза за развитието на пазара на труда в България” и „Анализ на пазара на труда”. През 2016 г. дейностите ще бъдат надградени в рамките на последваща схема „Повишаване ефективността на провежданата политика по заетостта”, финансирана по ОП РЧР 2014-2020 г.

70% от дейностите в област на въздействие 1, или 16 бр., се финансират от ЕС чрез Европейския социален фонд или програма Еразъм+. Сред тях са и 4 от общо 6-те дейности, които са частично или изцяло неизпълнени, като причината е забавянето на финансирането по линия на новия цикъл оперативни програми: ОП НОИР 2014 – 2020 и ОП РЧР 2014 – 2020 г.

В рамките на дейност „Популяризиране на ученето през целия живот сред всички слоеве на населението като фактор за личностно развитие, устойчива заетост и социално включване” на 1 – 3 октомври 2015 г. в Бургас се проведеха първите Национални дни на ученето през целия живот. В тридневния форум взеха участие над 300 образователни експерти, учители, директори на училища, представители на деловите среди, на местната власт, на граждански организации и гости от чужбина. В рамките на форума беше организирана национална конференция на тема „Приносът на България в изпълнението на Европейската програма за учене на възрастни”, а паралелно с нея на територията на Експоцентър „Флора” се проведе Изложение на учебни институции за образование и обучение на възрастни. В него и свързаните състезания и конкурси взеха участие представители на 34 професионални гимназии и колежи. Журналистите бяха покани на информационен семинар, а неправителствени организации и доставчици на обучение за възрастни имаха възможност да представят свои добри практики. Инициативата беше мащабна и привлече вниманието на обществеността и в регионален, и в национален мащаб; второ издание е планирано за 2016 г. и се очаква, че събитието ще се превърне в ежегодна среща на ключови заинтересовани страни и ще допринесе за повишаване на участието в учене през целия живот в България.

Изводи:

Структурата на планирането и изпълнението в област на въздействие 1 – и най-вече липсата на планиране по някои основни дейности – очертава основните дефицити по отношение въвеждането на инструментариум за учене през целия живот в България, а именно:

- ❖ Липсват мерки за промотиране, прилагане и наблюдение на създадената през 2014 г. система за идентифициране и признаване на неформално и самостоятелно придобити знания, умения и компетентности в професионалното образование; няма яснота относно стъпките в посока въвеждане не по-късно от 2018 г. на всеобхватна национална система за валидиране на неформалното и информалното учене, което е задължение на страната по силата на Препоръка 2012/С 398/01 на Европейския съвет.
- ❖ Не е стартирал все още процесът по разработване на секторни квалификационни рамки.
- ❖ Липсва всеобхватна система за наблюдение на мобилността с учебна цел в средното и висшето образование, което не позволява са бъдат идентифицирани съществуващи пречки и предприемани корективни действия на ниво по-високо от учебно заведение.
- ❖ Политиката за ограмотяване и повишаване на основните умения на нискоквалифицирани възрастни е ограничена до проектна интервенция и е зависима от външно финансиране, което води до нерегулярност на предлагането; не се използват разнообразните форми на изграждане на основни умения, доказали ефективността си в Европа.
- ❖ Твърде ограничено е използването на инструменти и платформи за електронно обучение – предпоставка за включване на нови целеви групи, като възрастни обучаеми, хора с увреждания и живеещи в отдалечени населени места.
- ❖ Инструментите за подкрепа на възрастни обучаеми са малко и са съсредоточени в активната политика на пазара на труда, като по този начин големи групи хора са изключени.

Препоръки:

- ❖ За преодоляване на изброените дефицити би следвало да се използват възможностите на ОП НОИР 2014 – 2020 г. Чрез грантови схеми може да бъде стимулирана децентрализацията на някои дейности и ангажирането на нови действащи лица в полето на ученето през целия живот, вкл. развитието на местни партньорства.
- ❖ Националната квалификационна рамка следва да се синхронизира със законодателството в областта на образованието и обучението. Необходимо е да се проведе мащабна информационна кампания за представянето ѝ пред различни заинте-

ресовани страни с цел прилагането ѝ за развитие на системата за учене през целия живот.

- ❖ Следва да се стартира процесът за разработване на система за въвеждане на кредити в професионалното образование и обучение, като се има предвид, че определенният срок за въвеждане е 2016 г.
- ❖ Следва да се планира разширяване на системата за ограмотяване на възрастни с цел осигуряване на достъп до пазара на труда.

5.3. Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка

В Плана за действие за 2015 г. са планирани задачи само за 5 от общо 9 дейности, определени в Стратегията. От общо 9 бр. задачи са изпълнени 6 бр. задачи (66,66%), а 4 бр. (33,34%) не са изпълнени.

От общо 9 бр. задачи в тази област на въздействие 4 бр. (44,4%) са „изпълнени”, 2 бр. (22,2%) са „по-скоро неизпълнени”, 1 бр. (11,1%) „неизпълнени” и 2 бр. (22,2%) са „по-скоро изпълнени“. В област на въздействие 2 е постигнат **ограничен напредък**.

В тази област на въздействие влиянието на предприетите действия се измерва чрез стратегическата цел „Повишаване на дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас от 87,8% през 2012 г. на 90% през 2020 г.”. За 2012/2013 учебна година беше констатирано съществено нарастване на обхванатите с 2.2 п. п., което достигна дял от 89,3%. За приключващата 2015/2016 учебна година се установява значително понижаване с 2.7 п.п. и понижаване на относителния дял по тази стратегическа цел до 86,5%. По този показател България, дори и с отбелязаното нарастване на обхвата за периода 2012/2013 г. остава под средния дял за страните от ЕС (28), който е 93,9% за 2012 г.

Причините за констатираното понижаване са свързани с бавните темпове на процесите, свързани с осигуряването на условия за разширяване на обхвата, както и с недооценяване на качеството на предучилищното възпитание като основа за ефективно по-нататъшно учене, повторно завръщане към образование и обучение и социално включване.

Планираните дейности през 2015 г. все още представляват самостоятелни и несъгласувани елементи за осигуряване на условия за разширяване на обхвата, а повишаването на качеството остава в периферията на усилията за публичната намеса.

Разработването на механизми за стимулиране на включването в предучилищното възпитание и подготовка и осъществяването на подкрепа на грижата от най-ранна детска възраст са основни дейности за осигуряване на условия по тази област на въздействие. През наблюдаваната 2015 г. изпълнението им е съсредоточено върху осигуреното ресурсно подпомагане на 1960 деца в детските градини и утвърдената Инstrukция за целодневната организация на обучение, разработена с оглед създаването на условия за разнообразяване на дейностите по интереси в полуинтернатните групи при целодневната организация на обучение. Тези конкретни стъпки все още не осигуряват търсената от Стратегията цялостност на предприетите действия, тъй като два от ключовите механизма за определяне на защитени детски градини и на защитените средищни детски градини са в подготвителна фаза.

През 2015 г. изпълнението на тази област на въздействие от Стратегията обхваща пет дейности. Те са свързани основно с разработването на механизми, които да стимулират включването в предучилищното възпитание и подготовка, двигателната активност, стандартизираната диагностика за училищна готовност, обучението по български език на деца, за които българският език не е майчин, вкл. децата на мигранти, както и общинските програми за модернизиране на съществуващи и изграждане на нови детски градини.

Осигуряването на двигателна активност, насочена към хармонично личностно развитие, е постигнато и чрез изпълнение на задачи от компетентността на ММС. За отчетния период са създадени условия за занимания с физически упражнения, игри и спорт на 4800 деца, което е с 1500 повече от 2014 г.

Резултатите от тази дейност имат широк характер, тъй като не са обвързани само със специфични действия по отношение на държавната политика в областта на младежта и спорта. Чрез тях са осигурени условия за двигателна активност за получаване и развитие на знания, умения и навици за системни занимания, които да съпътстват децата не само в образователните институции, но и през целия им живот. За изминалата година чрез този широк подход, който превръща двигателната активност в съществен елемент от изграждането на култура за учене през целия живот, са обхванати 8 800 деца, което е с 4 000 повече в сравнение с 2014 година.

Макар да е включена в тази област на въздействие от Стратегията още на етапа на нейното разработване и във връзка с нейното изпълнение да се планират конкретни задачи както през 2014 г., така и през 2015 г., по отношение утвърждаването и

прилагането на стандартизирана диагностика за училищна готовност продължава да се наблюдава неизпълнение. Необходимо е тази дейност да се преосмисли както в рамките на следващите периоди за годишно планиране, така и в самата Стратегия.

През 2015 г. за реинтегрирането на напусналите образователната система деца, за които българският език не е майчин, вкл. децата на мигранти, са предприети действия, в които са обхванати 1258 деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин, както и 1147 ученици от етническите малцинства, задържани и реинтегрирани в образователната система. Тези резултати са постигнати в изпълнение на Актуализирана Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, утвърдена от министъра на образованието и науката на 04.03.2010 г., Националният план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005 - 2015 г.” „Рамковата програма за интегриране на ромите в българското общество” и Плана за действие на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012 – 2020 г. В изпълнението на тези ключови национални стратегически и оперативни документи са осъществени 45 дейности с родители, в които са участвали 354 родители, реализирани са 94 квалификационни дейности с педагогически специалисти, а 424 учители са обучени за работа в мултикултурна среда.

Тези данни, включително профила на обхванатите различни целеви групи: деца, ученици, родители и учители показват, че по отношение на тази дейност съществува неизползван резерв от възможности за въздействия в най-малко две посоки. Едната е свързана с предприемането на обединени действия за работа в различни общности и с различни целеви групи чрез използването на вътрешните механизми за функционирането им. Другата произтича от необходимостта да бъде постигната по-добрата съгласуваност между общата политика за образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства и обвързаността ѝ с общата политика за учене през целия живот.

Материално-техническата база е съществено условие за разширяване на обхвата на предучилищното възпитание и подготовка, но както за 2014 г. и през 2015 г. по тази дейност от Стратегията е включена конкретна задача, изпълнявана основно от Столична община със специално определен за тази цел финансов ресурс от общинския бюджет. В тази връзка за наблюдавания период са построени 14 детски градини с осигурен прием на над 930 деца в повече от 33 нови групи.

Все още за постигането на цялостен резултат от изпълнението на тази дейност е необходимо планирането да включва и конкретни стъпки, които се предприемат и от други общини в страната. Възможно решение на този проблем, свързан с планирането на сходни дейности на общинско равнище на управление, може да се използват координационните механизми за взаимодействие на заинтересованите страни, вкл. областни и местни стратегически документи за интервенция.

Макар включването на други дейности, заложи в стратегията, да не гарантира само по себе си успеха на публичната намеса, извън обсега на планирането през 2015 г. са останали ключови дейности, свързани както с осигуряването на условия за разширяване на обхвата в предучилищното възпитание и подготовка, така и с повишаването на неговото качество.

Изводи:

- ❖ Вместо запазване на равнищата на констатираното през 2012/2013 учебна година съществено нарастване на обхванатите в предучилищно възпитание и подготовка в нашата страна се констатира понижаване на относителния дял по тази стратегическа цел до 86.5% през 2015 г.
- ❖ Съществуващите механизми, които стимулират включването в предучилищното възпитание и подготовка (ресурсно подпомагане на деца със СОП и разнообразяване на дейностите по интереси в полуинтернатните групи) не са достатъчни, за да осигурят разширяване на обхвата и повишаване на качеството в този сектор;
- ❖ Ключовите механизми за определяне на защитени детски градини и на защитени средищни детски градини са в подготвителна фаза на разработване, а това ще отдалечи въздействието им върху процесите в предучилищното възпитание и подготовка;
- ❖ Утвърждаването и прилагането на стандартизирана диагностика за училищна готовност все още не е факт, въпреки залагането му в годишните планове за действие както през 2014 г., така и през 2015 г.
- ❖ С публичната намеса по отношение модернизиране на съществуващите и изграждането на нови детски градини все още е ангажирана основно Столична община, а недостатъчният брой на местата в детските градини налага формулирането на мерки в тази посока и от други общини;

Препоръки:

- ❖ Да се предприемат действия за по-амбициозно и целенасочено планиране в годишните планове за изпълнението на политиката за учене през целия живот, които да осигурят конкретно въздействие върху констатираното понижаване на обхванатите в предучилищно възпитание и подготовка;
- ❖ Да се ускорят действията по ключовите механизми за определяне на защитени детски градини и на защитени средищни детски градини, а прилагането им да осигури ефективно въздействие върху процесите в този сектор;
- ❖ Да се преосмисли залагането на задачи в годишните планове за действие, свързани с утвърждаването и прилагането на стандартизирана диагностика за училищна готовност, вкл. по отношение обосноваването на тази дейност, заложен в Стратегията;
- ❖ Да се разнообразяват възможностите за работа с различни целеви групи, вкл. и за взаимодействие между тях, по отношение на ключови дейности, свързани с реинтегрирането на напусналите образователната система деца, за които българския език не е майчин, вкл. деца на мигранти;
- ❖ Да се използват различни подходи за въздействие върху широк кръг от заинтересовани страни в този сектор с акцент върху използване на вътрешните мотивационни механизми на отделните общности за работа с тях;
- ❖ Да се дефинират и приложат нови и конкретни пресечни точки за въздействие между предучилищното възпитание и подготовка и другите сектори в образованието и обучението, които укрепват ролята му на основа на ученето през целия живот за ефективно прилагане на новата нормативна уредба и по-конкретно на Закона за предучилищното и училищното образование;
- ❖ Усилията на институциите и организациите да бъдат концентрирани в необхванатите при планирането дейности, свързани с разработването на: подходящи за развитието на децата програми и учебно съдържание, които благоприятстват придобиването на когнитивни и на некогнитивни умения, вкл. с отчитане значението на игрите; подготовката на стандарти за гарантиране на качеството с участието на всички заинтересовани страни, включително семейните общности; повишаване на професионалната квалификация на персонала, вкл. на помощник-възпитателите, както и създаването на условия за улесняване на прехода на малките деца от семейна към образователна среда, вкл. по отношение на преходите в образователната система.

5.4. Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище

От общо 12 дейности, заложи в НСУЦЖ, за 2015 г. са планирани само 4, а 8 остават необхванати. Това е недостатъчно за осигуряване на изпълнението на целите на тази област на въздействие.

От общо 8 бр. задачи в тази област на въздействие 5 бр. (62.5%) са „изпълнени”, 1 задача (12.5%) е „неизпълнена“, 2 бр. (25.0%) са „по-скоро изпълнени”, а „по-скоро неизпълнени“ задачи няма. В област на въздействие 3 е постигнат **ограничен напредък**.

Измерването на изпълнението по тази област на въздействие се осъществява чрез четири индикатора: намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система на възраст от 18-24 г. под 11% през 2020 г.; намаляване на дела на напусналите началния етап на основното образование на 1,5% през 2020 г. и в прогимназиалния етап на основното образование на 2% през 2020 г.; относителен дял на лицата сред населението на възраст 25-64 години, завършили основно или по-ниско образование, средно образование или професионално обучение след средно образование или висше образование (образователно равнище на населението), както и относителен дял на грамотните сред населението на 15 и повече години по възрастови групи.

Делът на преждевременно напусналите училище (ПНУ) на възраст 18-24 години нараства с половин процентен пункт спрямо предходната година до стойност от 13.4%. Това показва, че един от всеки осем български граждани е напуснал преждевременно образователната система без да придобие средно образование. Тревожната тенденция на повишение се констатира както спрямо предходната 2014 година (12.9%), предходната 2013 г., така и по отношение на базовата 2012 г. (12.5%). Дистанцията между България и средната стойност за страните от ЕС 28 (10,9%) продължава да се увеличава за шеста поредна година, като за наблюдаваната 2015 г. делът на ПНИ в България е с 2.2 п.п. повече, отколкото средния за ЕС.

Относителният дял на напусналите началния етап на основното образование също се повишава с 0.33 п.п. спрямо равнището на предходната 2014 г. - 2.1%, а броят на децата напуснали прогимназиалния етап на основното образование е 8 132 или 3.7% от учениците в този етап. Спрямо предходната 2014/15 учебна година се наблюдава значително увеличение на напусналите - с 1453 ученици или с 0.7 п.п. Най-много са на-

пусналите по причина „заминали за чужбина“ – 3 264, като делът им е 40.1% от общия брой на напусналите и 1.5% от всички записани ученици в прогимназиалния етап.

И през 2015 година образователната структура на населението на възраст 25-64 години продължава да се подобрява, като следва ясно изразена тенденция за увеличаване броя и дела на хората с висше образование при същевременно намаляване на броя и дела на хората с основно образование. За последните 7 години относителният дял на населението с основно и по-ниско образование намалява с малко над 4 процентни пункта – от 22.1% (2009 г.) и за 2015 г. достига 18.1%. Делът на хората с основно и по-ниско образование е с 5.4 процентни пункта под средния в Европейския съюз (23.5%), като България е на 14 място сред страните – членки. Разликата между стойностите на този показател за България и средната стойност за ЕС се увеличава, с което нашата страна подобрява своето класиране с една позиция и изпреварва Люксембург. Същевременно нараства относителният дял на лицата с висше образование, като от 23.0% за 2009 г. достига 27.5% за 2015 г. Въпреки това повишение, делът на висшистите в България остава под средния за Европейския съюз (30.1%), като в сравнение с предходните 2013 г. и 2014 г. страната ни отстъпва с една позиция надолу и вече заема 20-то място за 2015 г. сред 28-те държави – членки на ЕС.

Нарастналите дялове на преждевременно напусналите образователната система и дяловете на напусналите началния и прогимназиалния етап на основното образование през първите две години от действието на Стратегията очертават сложна картина на изпълнението. Като възможни причини за нея биха могли да бъдат посочени пасивното планиране на мерки с широк обхват на въздействие, които да обхващат всички сектори на системата за образование и обучение и тесния административен подход на мерките заложили в двата плана за действие от 2014 и 2015 г.

Все още липсва широк междусекторен подход за формулиране на съгласувани мерки, които да водят до бързи и ефективни резултати от изпълнението на две от ключовите проблемни области в нашата страна, свързани с общата политика за учене през целия живот и преждевременното напускане на училище.

За развитието на подкрепящата среда за осъществяване на включващо обучение е разработена Методика за оценка на образователните потребности на децата и учениците, която е приложена в 84 пилотни общообразователни училища и от ЕКПО към РИО на МОН. Осигурено е ресурсно подпомагане на 14 950 ученика със СОП в общообразователните училища и професионалните гимназии, но този абсолютен брой не би могъл

да се сравни с индикатора за целево състояние, който е заложен в относителен дял в началото на 2015 г.

За 107 деца и ученици, търсещи или получили международна закрила е осигурен достъп до образователната система по реда на Наредба № 3 от 27.07.2000 г. за реда за приемане на бежанци в държавните и общинските училища на Република България, а 60 учители и други специалисти са обучени за работа в мултикултурна среда. Бежанците е специфична целева група, както по отношение на преждевременно напусналите училище, така и в сектора за учене на възрастни. Следва да се прецени доколко нормативната уредба отговаря на актуалните проблеми, свързани с тази целева група и нейната интеграция и социална адаптация.

За провеждане на диагностика за наличието на образователен дефицит при връщане на децата и учениците в образователната система е утвърден стандартизиран инструментариум, който също е част от развитието на подкрепяща среда.

За определяне на езиковото развитие на децата на 4-, 5- и 6-годишна възраст и работа по програмите за деца в риск от обучителни затруднения са приложени 3 бр. програми и 4 бр. тестове за определяне на езиковото развитие на 700 деца в 25 ЦДГ и ОДЗ. Ефектът на въздействие е трудно да бъде установен поради невъзможност за сравнимост на целевия и текущия индикатор в Плана. Независимо от осигурената подкрепа за деца с обучителни затруднения няма данни как конкретно тя допринася за въвеждането на модел за ранно оценяване на образователните потребности и за превенция и ранна интервенция на обучителните затруднения.

Във връзка с управлението на Програма „Еразъм +“ е повишена квалификацията на 320 учители, които са участвали в мобилност по Ключова дейност 1: Образователна мобилност за гражданите, а за въвеждане на иновативни педагогически подходи в класната стая в резултат на изпълнение на проекти по Ключова дейност 2: Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики от Програмата са финансирани 12 проекта за разработване на иновативни практики. Въпреки интегрирането на тази задача в областта на въздействие остава открит въпросът за нейния принос към намаляване на дела на преждевременно напусналите и повишаването на образователните постижения.

Съществен принос към изпълнението дейността, свързана подкрепата на различни целеви групи със специални образователни потребности и с дивергентно поведение за продължаване на образованието и обучението има разширения достъп на деца с увреждания и деца в риск до качествени услуги в областта на спорта и ефективно ползване на

спортните обекти и съоръжения. Създадени са възможности за социална интеграция и личностна реализация на 1810 деца в риск и деца с увреждания, чрез участие в организирани спортни занимания, което е със 130 деца повече от 1680 деца, обхванати в такива дейности през 2014 г.

Организирането на допълнително обучение в детските градини за деца от подготовителните групи е част от дейността, свързана с разширяване на възможностите за допълнително обучение по български език за децата и учениците, за които българският език не е майчин, заложен в Стратегията. На този етап задачата е в процес на изпълнение, тъй като приемът на проектни предложения по процедура BG05M20P001-3.001 „Подкрепа за предучилищното възпитание и подготовка на деца в равностойно положение“ по ОП НОИР е приключил в края на месец ноември 2015 г.

Съществена част от дейностите в тази област на въздействие е непланирана. Тези дейности са свързани с важни елементи от политиката за намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и липсата на фокусиране върху тях би могло да обясни продължаващата тенденция към увеличаване на дела на преждевременно напусналите. Тези дейности са насочени към разработване и прилагане на система за ранно предупреждение за възможно преждевременно напускане на училище; въвеждане на електронен регистър на всеки ученик до завършване на средно образование; популяризиране на добри практики и възможности за участие в мрежи за включване на родителите и местната общност в мерки за предотвратяване на преждевременното напускане на училище; създаване на подходящи учебни пътеки за реинтегриране в образователната система на преждевременно напусналите училище; осигуряване на условия за ефективно обучение на лица, лишени от свобода; създаване на училища „Втори шанс“ за ученици, напуснали училище и възрастни с основно и по-ниско образование.

Фактът, свързан с непланирането на 8 дейности от тази област на въздействие, влияе върху постигането на стратегическите цели. Отсъствието на публична намеса по конкретни дейности, определени в Стратегията, показва че все още значението на приноса им все още не се оценява достатъчно. Това ще продължи да въздейства върху повишаването на дела на преждевременно напусналите училище, което сочат данните както през 2014, така и през 2015 г.

Изводи:

- ❖ Вместо намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система се наблюдава неговото повишаване, което вече оформя трайна тенденция на задълбочаване;
- ❖ Не са анализирани и оценени факторите, които са повлияли върху добрите позиции на България до 2012 г. Положителната инерция от развитието на процесите е изгубена;
- ❖ Наблюдава се пасивното планиране на мерки с широк обхват на въздействие, които да обхващат всички сектори на системата за образование и обучение;
- ❖ Доминира тесния административен подход на мерките по тази област на въздействие, което се наблюдава, както през 2014, така и през 2015 г.;
- ❖ Целевата група на лицата, лишени от свобода, продължава да стои извън обсега на публичната намеса и общественото внимание;
- ❖ За училищата „Втори шанс“, предназначени за ученици, напуснали училище и възрастни с основно и по-ниско образование продължават да не се създават нормативни условия.

Препоръки:

- ❖ Да се изследват систематично практиките, използвани до 2012 г., с цел превръщането им в основа за успешни решения за конкретни цялостни действия на публична намеса на системно равнище, вкл. чрез по-висока степен на съгласуваност на изпълняваните политики;
- ❖ Необходимо е да бъдат определени и разширени възможностите за участие на представители на родителските и местни общности в разнообразни мрежи за превенция на преждевременното напускане на училище;
- ❖ Остава валидна препоръката за разработване и функциониране на национална система за ранно предупреждение за възможно преждевременно напускане на училище, електронен регистър на всеки ученик, както и създаване на подходящи учебни пътеки за реинтегриране на преждевременно напусналите образователната система;
- ❖ Ученето на лица, лишени от свобода, следва да бъде осъзнато от държавата и обществото, като важен компенсаторен елемент на политиката за преждевременно

напускане на образователната система и повишаване на значението му за развитие на работната сила.

5.5. Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността.

От общо 17 бр. задачи в тази област на въздействие 14 бр. (82.4%) са „изпълнени”, 2 бр. (11.8%) е „неизпълнена“, 1 бр. (5.9%) са „по-скоро изпълнени”, а „по-скоро неизпълнени“ задачи няма. В област на въздействие 4 е постигнат **известен напредък**.

Както и през 2014 г. съгласуваността на действията за планиране и изпълнение между национални стратегически документи в областта на образованието и обучението, приети на правителствено равнище, продължава да бъде предизвикателство. Все още формулирането на мерки и изпълнението им от институциите и организациите продължават да остават в обхвата на тесни и ограничени подходи без да търсят по-цялостен и широк подход, която да надхвърля границите на съответния сектор и да му осигурява по-широко поле на въздействие чрез взаимодействие с други сектори в националната система за образование и обучение. По-конкретно в областта на училищното образование тези предизвикателства са свързани с подобряване на съгласуваността и взаимното допълване на предприетите действия между НСУЦЖ, Националната стратегия за насърчаване и развитие на грамотността, Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри и др.

За популяризиране на Международното изследване на уменията по математика и природни науки на учениците от 4. клас (TIMSS) и Международното изследване на уменията за четене на учениците от 4. клас (PIRLS) са разработени информационни пакети съответно по математика, природни науки и четене. Те се използват за информиране на учителите от начален етап и представляват ефективна възможност за използването на тестовите задачи в ежедневната им работа. Освен към придобиването на ключови компетентности, които са основен елемент от съдържанието на тази област, тези продукти имат принос както към изпълнението и на други две области на въздействие от НСУЦЖ, свързани с предучилищното възпитание и подготовка и взаимодействието на заинтересованите страни и стимулиране на научните изследвания в областта на ученето през целия живот.

Организирането на обучение на талантиливи ученици за участие в ученическите олимпиади продължава да бъде дейност с устойчив характер в плановете за действие както през 2014 г. , така и през 2015 г. През учебната 2015-2016 г. в допълнително обучение на талантиливи ученици за участие в ученически олимпиади са обхванати 9 836 ученици.

Дейността за актуализиране на изискванията към учебниците, съобразени с учебното съдържание и възрастовите особености на учещите остава все още в рамките на текущите административни дейности. За безвъзмездно ползване са осигурени учебни помагала за 124 904 деца от подготвителна група, учебници и учебни помагала за 259 612 ученици I-IV клас и учебници за 176 385 ученици V-VII клас; учебници и учебни помагала по специалните учебни предмети за 166 ученици със сензорни увреждания – с увреден слух. Все още обаче тази дейност не преминава границата на своята тясна секторна приложимост и не отчита други целеви групи като тези от сектора за учене на възрастни. Остава валидна препоръката изискванията към учебниците да отчитат жизненият опит и на възрастния обучаем за целите на личностното и професионалното му развитие.

Осигуряването на условия за активно включване на учениците в училищния живот чрез насърчаване на достъпа до форми, които повишават привлекателността на училищната среда, вкл. творческата активност и екипната работа на учениците е планирано чрез две задачи, свързани с регионалното развитие. По-специално тяхното съдържание е насочено към подобряване на общинската образователна инфраструктура от местно значение и подобряване на държавната и общинската образователна инфраструктура от национално и регионално значение. Изпълнението на рамковата програма е започнало, но реалното отчитане на задачите ще бъде извършено през 2018 г., а информация за развитие на процесите през 2016 г. липсва.

През 2015 г. са създадени първоначални условия и възможности за допълнително обучение на учениците, съобразно индивидуалните им интереси и потребности, с цел развива на творческите им способности и стимулиране на тяхната инициативност и предприемчивост. Една част от тази дейност обхваща извънучилищните педагогически учреждения, а друга е свързана с Програмата за мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавните и общински училища. За наблюдавания период с ПМС № 36 от 20.02.2015 г. са определени условията и редът за финансово подпомагане на дейността на извънучилищните педагогически учреждения в системата на народната просвета.

Въпреки предприемането на тази важна стъпка остават за разрешаване и някои предизвикателства, свързани с изпълнението на годишните програми на извънучилищните педагогически учреждения в съответствие с регламентирания изисквания, както и с липсата на финансова самостоятелност на тези звена. Предвид значението на дейността за удовлетворяване на индивидуалните интереси и потребности, развитие на творческите особености, стимулиране на инициативността и предприемчивост, тези предизвикателства следва да намерят своето разрешение, вкл. по посока на широките възможности на училищното образование на стимулиране на развитието им с оглед придобиване на ключовите компетентности за учене през целия живот.

За изпълнение на мерките за закрила на деца с изяви дарби от държавните и общински училища е осигурена закрила на 815 ученици с изяви дарби от държавни и общински училища.

Както и през 2014 г. и през 2015 г. по отношение на дейността от тази област на въздействие, свързана квалификацията на педагогическите специалисти се наблюдава успешно изпълнение на заложените в Плана задачи, като някои от тях са надградени и доразвити. Изпълнението на тази дейност има двупосочен характер. От една страна се планират и изпълняват задачи във връзка с основната роля на педагогическите специалисти в системата на училищното образование, а от друга се утвърждава значението им специфична целева група за разнообразяване на дейности за учене през целия живот. В изпълнение на Националната програма „Развитие на педагогическите специалисти“ общият брой на преминалите обучения е 2 122. Проведени са общо 33 обучения, като 25 от тях са били предназначени за учители и 8 - за директори на образователни институции. Държавата продължава да насърчава педагогическите специалисти да усъвършенстват своята професионална квалификация, като им предоставя разнообразни възможности за учене през целия живот, вкл. чрез инвестиране в квалификационна дейност. За наблюдавания период са проведени 8 обучения, като са обучени 684 лица от управленския и от педагогическия персонал.

Спектърът на проведените обучения по тази дейност включва и обучения на директори за ефективна работа с млади учители, които са обхванали 192 директори образователни институции, което има важно значение за повишаване на привлекателността на учителската професия. По тази дейност от областта на въздействие са проведени и друг вид обучения, насочени към прилагането на различни методи за оценяване на учениците, а обучителните програми за тях са разработени въз основа на рамките за оценя-

ване от националните външни оценявания и международните изследвания, вкл. PISA, TIMSS, PIRLS и резултатите от тях.

Въпреки цитираният по-горе обхват на обученията на педагогическите специалисти, както и през 2014 г., извън тази дейност остават теми, свързани с образованието и обучението на възрастни и по-конкретно с придобиването на знания, умения и компетентности в областта на андрагогията. Извън обхвата на обученията в училищното образование продължават да бъдат обучителите на приоритетни целеви групи в системата за учене през целия живот: ранно напусналите образователната система, бежанците, лицата в местата за лишаване от свобода, възрастните, които учат във формалната система на образование, възрастните роми, хората с увреждания и др. Обучения на специалистите, които работят с представители на тези целеви групи продължават да не се предлагат. По този начин ефектът на въздействието от проведените обучения през 2015 г. остава стеснен и не води до синергия с други области на въздействие от Стратегията. Същото важи и по отношение съгласуваността и широкото въздействие с Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри и Националния план за изпълнението ѝ през периода 2014-2016, в които както на стратегическо, така и на оперативно равнище групата на възрастните и посочена изрично, а някои от мерките ще бъдат изпълнявани от обучители.

През наблюдаваната година от изпълнението на Стратегията по отношение на квалификацията на учителите са отчетени и други задачи, които я доразвиват и надграждат. По-специално те са свързани с проведеното Анкетно проучване на очакванията за „подкрепящата среда“ сред практикуващите педагози до 35 г.

Във връзка с изпълнението на тази задача са представяни и резултатите от проведено Проучване за нагласите сред практикуващите млади педагози и специалисти за работа в системата на народната просвета. То е обхванало 1 500 млади педагогически специалисти, като са проведени и 3 регионални семинара във Варна, Пловдив и София и 1 национален семинар. Важен продукт, разработен в подкрепа на повишаване на привлекателността на учителската професия е изготвения „Пътеводител на младия учител“. За наблюдавания период е проведена и IX научно-практическа конференция „Водим бъдещето за ръка“, проведена с цел да съдейства за утвърждаването на предучилищното образование като важна и съществена част от образователната система, съхраняване и обогатяване на добрите традиции, популяризиране на иновативни педагогически модели и добри педагогически практики, както и за осигуряване на възможност

за равен достъп и качествено образование на децата и учениците. В събитието са взели участие 400 учители в сектора на предучилищното образование.

Освен чрез Националната програма „Развитие на педагогическите специалисти“ и с други средства в рамките на бюджета на МОН, квалификацията на педагогическите специалисти се осъществява и със средства на Програмата на Европейския съюз в областта на образованието, обучението, младежта и спорта „Еразъм +”.

Подкрепено е участието на учители в Електронната платформа за училищно партньорство eTwinning като за изминалата 2015 г. са обучени 1580 учители, вкл. 1097, обучени на място и 483 чрез онлайн обучение. В сравнение с 2014 г. броят на регистрираните учители чрез Платформата е нараснал от 3960 на 4900, броят на регистрираните училища - от 1920 на 2300, а броят на регистрираните проекти – от 930 на 2200. Сериозно предизвикателство за разширяване на дейностите, свързани с тази Платформа, продължава да бъде липсата на компютърна техника в малките населени места.

Насърчаването на трансграничната мобилност на учителите и на останалите педагогически специалисти с цел повишава на квалификацията и обмена на добър педагогически опит и през 2015 г. продължава да се осъществява чрез изпълнение на Ключова дейност 1: Образователна мобилност за гражданите и Ключова дейност 2: Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики по Програма „Еразъм +“ в тези дейности са обхванати 320 учители, участвали в мобилност, а лицата, които са се възползвали от инструментите на Програмата, които подкрепят мобилността с учебна цел са 2 600.

Изводи:

- ❖ Училищното образование продължава да догонва обществените очаквания за качество, гъвкавост на възможности за учене, придобиване на ключови компетентности чрез промени в учебното съдържание, насочени към формиране на умения за самостоятелно и критично мислене, практически умения и интелектуално развитие на личността, чрез които самостоятелно и уверено да се посрещат и разрешават различни предизвикателства пред личностното и професионално развитие;
- ❖ Както и през 2014 г. се наблюдава доминиране на тесния секторен подход, който не съдейства за нови взаимодействия с другите сектори от образованието и обучението.
- ❖ Липсва системен подход, който да осигури въздействие на планираните задачи за пълноценно функционираща система за учене през целия живот;

- ❖ Създаването на единна система за оценяване на ученици, учители и училищна среда, вкл. по отношение качеството на училищното образование, което да е обвързано с усъвършенстване на системата на делегираните бюджети все още е очакван резултат;
- ❖ Планирането на квалификационни дейности за обучители за работа с възрастни лица от различни целеви групи е пасивно;
- ❖ Въпреки създадените нормативни условия за превръщането на ключовите компетентности в център на усилията на системата на предучилищното и училищното образование, превръщането им в реалност остава цел на системата за образование и обучение и на цялото общество.

Препоръки:

- ❖ Остава валидна препоръката планирането и изпълнението на задачите, свързани с училищното образование, да бъдат с по-широк характер и да поставят в основата на развитието на този сектор ключовите компетентности с цел пълноценното развитие не само на ученика, но и на всеки български гражданин независимо от неговата възраст;
- ❖ Необходимо е по-амбициозно планиране на съвременни квалификационни дейности, които да разширяват възможностите за работа с пренебрегнати целеви групи в сектора за учене на възрастни.

5.6. Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност

Постигнат е *„известен напредък“* по отношение на изпълнението на дейностите, планирани в Област на въздействие „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност”. От общо 34 бр. задачи за изпълнението на 9 дейности са изпълнени 20 бр. (58.9%), по-скоро изпълнени са 5 бр. (14.7%), по-скоро неизпълнени – 3 бр. (8.8%) и неизпълнени са 6 бр. задачи (17.6%).

Най-много задачи са планирани от Агенцията по заетостта (20,6%), БСК и НА-ПОО (съответно по 14,7%). Останалите 50% от планираните задачи са планирани и изпълнени от 11 институции и организации.

Почти 30 % от задачите в тази област на въздействие са за изпълнение на дейността: „Осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса и изисквания за преход към ресурсно ефективна нисковъглеродна и зелена икономика”. (*Приложение 1, т. 5.6.1. – 5.6.10.*).

Добри резултати през 2015 г. са постигнати при прилагането на мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда, вкл. чрез организиране на стажове в предприятия по време и след завършване на обучението. 5 952 безработни младежи до 29 г. са включени в стажуване или в обучение по-време на работа. В рамките на проект BG051PO001-3.3.07-0001 „Ученически практики”, финансиран по ОП РЧР и изпълняван от Министерството на образованието и науката, е осигурено практическото обучение на 48 278 ученици от 368 професионални гимназии, като 1 680 от тях са получили предложение за постоянна работа, а 3 345 - за почасова и сезонна работа.

Постигнат е напредък по отношение на обучението по предприемачество като ключова компетентност чрез разширяване на съществуващата мрежа на учебно-тренировъчните фирми (УТФ). Създадени са 670 УТФ, в които се обучават около 4 500 ученици. Интересът към този метод на обучение е изключително голям, но поради липса на достатъчен административен ресурс е трудно да се организира и координира, което би поставило в риск и разширяването на мрежата на УТФ.

В подкрепа на обучението по предприемачество през миналата година Министерството на икономика създаде 10 тренировъчни предприятия в 4 училища по изкуствата и 1 спортно училище (проект “stARTs”), в които се обучават 100 ученици на възраст между 15 и 18 години. Паралелно с това е осигурено обучение за придобиване на умения, свързани с регистрация на търговска марка на Общността и защита на интелектуалната собственост в 40 бр. тренировъчни предприятия.

В НСУЦЖ е планирано преминаване от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес до 2020 година. Положителна тенденция в това отношение се наблюдава при обучението на възрастни лица в центровете за професионално обучение. За да окаже методическа подкрепа на този вид обучение НАПОО в партньорство със Згура – М, Пловдив разработи 9 бр. модулни програми (проект : „H-Care”, “Европейски алианс на секторните умения в областта на обучението и стажуването за продавач-консултанти в здравеопазването, помощните технологии и здравословното хранене“). Противно на тези намерения броят на обучаваните ученици в училищната система по модулни учеб-

ни планове намалява, а причината, която се посочва от учебните заведения е, че този вид организация води до по-добро качество на обучението, но изисква повече финансови ресурси.

При планирането през 2015 г. се забелязва липса или недостатъчно задачи, които ще доведат до:

- ❖ Разработване и въвеждане на система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение”;
- ❖ Въвеждане на система за осигуряване на качеството в ПОО до 2015 г.;
- ❖ Разработване и прилагане на система за трансфер на кредити в професионалното образование и обучение;
- ❖ Въвеждане на система за валидиране на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и информално учене или въз основа на професионален опит;
- ❖ Актуализиране или създаване на нова учебно съдържание;
- ❖ Разширяване на процеса на разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка;
- ❖ Въвеждане и развитие на система за непрекъснато актуализиране на учителите по професионална подготовка чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане на обучения в производствени условия във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства;
- ❖ Развитие на публично-частното партньорство като средство за ефективно сътрудничество с бизнеса.

Независимо от постигнатите успехи в рамките на проект „ДОМИНО” за въвеждането на дуалната система в българското професионално образование тази мярка не е намерила място нито в плана за изпълнение на стратегията, нито в отчета на отговорните институции.

Както бе отчетено и в миналогодишния доклад и в този план липсват мерки, които са ориентирани към постигането на стратегическата цел за увеличаване на дела (%) на придобилите степен на професионална квалификация в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство”. Тревожно е, че отливът от професионалното образование се увеличава, а не е планирана нито една задача в тази посока, напр. за изпълнението на дейността „Стимулиране на образованието е обучението в приоритетните области на икономиката и разработване на подходи за реализиране на обучение по „защитени професии”.

Твърде стесненият обхват на планиране, включващ като правило повече задачи, които се изпълняват в рамките на няколко отделни проекта, няма да доведе до изпълнение на поставените цели в тази област на въздействие:

- ❖ Превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене;
- ❖ Повишаване на пригодността за заетост на завършилите ПОО.

Изводи:

- ❖ Осигуряването на реални работни места за стажуване на ученици и на младежи до 29 г. възраст, както и създаването на тренировъчни предприятия са най-ясно изразените добри резултати през миналата година и следва да се установят като практика и в следващите години.
- ❖ Изостава развитието или въобще не е стартирал процесът за разработването на такива важни инструменти за системата на професионалното образование и обучение каквито са: наблюдението на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение; осигуряването на качеството в ПОО; трансферът на кредити; валидирането на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и информално учене или въз основа на професионален опит.
- ❖ Бавни са темповете и са недостатъчни усилията за актуализиране на учебното съдържание по професионална подготовка и за преминаване от предметно-учебна към модулна система на организация на учебния процес.
- ❖ Не се осигуряват условия за повишаване на квалификацията на учителите и обучителите по професионална подготовка в производствени условия във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства.
- ❖ Не се полагат целенасочени усилия за повишаване на участието в професионално образование и обучение и броят на обучаваните непрекъснато намалява.

Препоръки:

Министерството на образованието и науката да осигури взаимодействие между всички заинтересовани страни за спешно разработване на концепция за целите, структурата, организацията, съдържанието и управлението на професионалното образование и обучение и като резултат да бъдат подготвени:

- ❖ Пътна карта с неотложни мерки за развитие на професионалното образование и обучение до 2018 г., които да поставят основите на една системна реформа в по-дългосрочен план;
- ❖ Нов Закон за професионалното образование и обучение.

5.7. Модернизиране на висшето образование

От общо 20 задачи, планирани за 2015 г. в област на въздействие 6, 11 бр. (55.5%) са „изпълнени“, 1 задача (5%) е „по-скоро изпълнена“, 4 бр. (20%) са „по-скоро неизпълнени“, 4 бр. (20%) са „неизпълнени“. Така, в област на въздействие 6 е постигнат „ограничен напредък“.

През 2015 г. България за поредна година отбелязва стабилен напредък по отношение на стратегическата цел „повишаване на дела на завършилите висше образование на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.“, като той нараства с 1.2 п.п. и достига 32.1%. Преглед на изпълнението на планираните за 2015 г. дейности показва, че през годината са предприети редица мерки за стимулиране на основните субекти в системата на висшето образование - преподаватели, студенти и докторанти. Сключени са, например, 1 884 договора за кредит по Закона за кредитиране на студенти и докторанти и е разработено проектно предложение по ОП НОИР за предоставяне (от 2016 г.) на студентски стипендии в приоритетни за икономиката направления. В дейности за образователна мобилност по програма „Еразъм +“ са се включили 48 висши учебни заведения, а университетски преподаватели са участвали в 45 различни форми за повишаване на квалификацията. В допълнение, от Фонда за стипендии на Европейското икономическо пространство са предоставени 122 стипендии за индивидуална мобилност и са финансирани 6 проекта за междуинституционално сътрудничество. 2015 г. беше последната за проекта „Студентски практики“, финансиран по ОП РЧР 2007 – 2013 г.; през годината над 75 000 студенти са провели успешно практическо обучение. Въз основа на оценения опит е изготвено проектно предложение за продължение на дейността с финансиране от ОП НОИР.

При все това, за втора поредна година остават непланирани дейностите, целящи да стимулират младите хора да изберат продължаване на образованието в докторска степен или академична кариера. Такива са насърчаване създаването на интердисциплинарни докторски програми с приложен характер, осигуряване на стимули за предсрочно завършване на докторантурата и подкрепа на прекъснали поради майчинство или

болест докторанти за продължаване на обучението, насърчаване на постдокторантското обучение и увеличаване на броя на младите изследователи, разширяване на възможностите за специализации и мобилност на младите учени и др. Може би този дефицит ще бъде в известна степен преодолян със стартирането през 2016 г. на финансирания от ОП НОИР проект „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени – фаза 1“.

Прави впечатление, че не се използват оптимално възможностите, които разкрива участието на България в европейски и двустранни програми за сътрудничество в областта на науката. Отчетен е риск по отношение на участието в Рамковата програма на ЕС за наука и иновации „Хоризонт 2020“. През 2015 по нея са подадени едва 94 проектни предложения на български компании и научни организации.

От общо 27 дейности, заложи в Стратегията в тази област на въздействие, в Плана за действие за 2015 г. са планирани само 11, или 40%. Това не позволява да бъде постигнат търсеният в процеса на стратегическо планиране синергичен ефект на мерки, предприети от различни заинтересовани страни по отношение на модернизацията на висшето образование и утвърждаването на висшите училища като институции за учене през целия живот. Остават непланирани ключови от тази гледна точка дейности, като например:

- ❖ Утвърждаване на ролята на висшите училища като институции за учене през целия живот и стимулиране на потенциалните обучаеми към по-нататъшно обучение в системата на висшето образование;
- ❖ Възприемане на ученето през целия живот като мисия на висшите училища и индикатор за осигуряване на качеството;
- ❖ Стимулиране на провеждането на изследвания в областта на ученето през целия живот;
- ❖ Адаптиране на учебните програми съобразно спецификата на индивидуалния профил и образователните потребности на обучаваните, усъвършенстване на учебните форми и методите на оценяване с цел създаване на креативна и гъвкава учебна среда.

Прави впечатление, че водещите институции, отговорни за всички изпълнени през 2015 г. дейности, са само две – МОН и ЦРЧР. За втора поредна година социалните партньори, основна заинтересована страна в сферата на висшето образование и потенциален ключов партньор на висшите училища, не са привлечени в изпълнението на

НСУЦЖ в тази област на въздействие; тенденцията се запазва и през 2016 г. В много висши училища взаимодействието с бизнеса се реализира посредством функциониращите към тях звена за непрекъснато, продължаващо или следдипломно обучение и центровете за кариерно развитие. Съществуващите добри практики за съвместно разработване на учебно съдържание с бизнеса и за създаване на разнообразни възможности и форми за учене през целия живот, вкл. чрез развитие на електронни форми на дистанционно обучение, все още остават изолирани.

През 2015 г. в системата на висшето образование не са предприети мерки за усъвършенстване на системата за кариерно ориентиране, която през последните две години се развива стабилно в училищното образование и в рамките на активната политика на пазара на труда. Такива мерки са планирани за 2016 г., когато предстои да бъде въведена система от индикатори за наблюдение и отчитане на дейността на кариерните центрове във висшите училища. По същия начин стоят нещата с дейностите, насочени към усъвършенстване на системата за акредитация чрез въвеждане на гъвкави акредитационни модели и външно оценяване на качеството, вкл. чрез институционализиране на Рейтингова система за висшите училища и към насърчаване на създаването на регионални центрове за върхови постижения и специализация. В изпълнение на тези дейности през 2016 г. се очаква да стартират два мащабни проекта с финансиране по ОП НО-ИР 2014 – 2020 г. Следва да се отчете, че една от причините за изключително стеснения обхват на планиране през 2015 г. в област на въздействие 6, наред с неучастието на ключови заинтересовани страни, е забавянето на старта на новия цикъл оперативни програми за 2014 – 2020 г.

Изводи:

- ❖ Развитието на мрежа за учене през целия живот в системата на висшето образование, което е и една от целите на приетата през февруари 2015 г. Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 – 2020 г., е все още в сферата на добрите пожелания. Добрите практики на някои звена за непрекъснато, продължаващо и следдипломно обучение към ВУ по отношение на привличането на т. нар. „нетрадиционни обучаеми” и възрастни чрез иновативни и гъвкави форми на обучение, вкл. електронни, остават изолирани.
- ❖ Социалните партньори, ключов потенциален партньор на висшите училища по отношение развитието на система за учене през целия живот във висшето образование, за поредна година не участват в процеса на планиране и изпълнение на

НСУЦЖ. Широките възможности, които биха се разкрили пред координираните усилия на заинтересованите страни в сектора, продължават да не се използват.

- ❖ Не се използват оптимално възможностите, които разкрива пред България участието ѝ в европейски и двустранни програми за сътрудничество в областта на науката и най-вече в Рамковата програма за наука и иновации „Хоризонт 2020”.
- ❖ Независимо че през 2015 г. делът на завършилите висше образование 30 – 34-годишни в България бележи ръст и е отчетен напредък по отношение на съответната стратегическа цел, стесненият обхват на планиране и отсъствието на ключови играчи в полето на ученето през целия живот води до липса на напредък по отношение на някои от специфичните цели на НСУЦЖ в област на въздействие 6, а именно:
  - ✓ Хармонизиране на предлаганите от висшите училища програми и търсените от пазара на труда квалификации;
  - ✓ Укрепване на триъгълника на знанието между висше образование, научни изследвания и иновации;
  - ✓ Изграждане на модерна система и усъвършенствани форми за учене през целия живот в системата на висшето образование.

Препоръки:

- ❖ За да бъде постигнат търсеният в процеса на стратегическо планиране синергичен ефект на мерките в Плана за изпълнение на НСУЦЖ, към изпълнението на Стратегията в област на въздействие 6 следва да бъде привлечен бизнесът и на първо място организациите на социалните партньори.
- ❖ Висшите училища, и в частност съществуващите към тях звена за непрекъснато, продължаващо и следдипломно обучение следва да бъдат насърчени в посока мултиплициране на добрия опит и изграждане на постоянни и временни формати на взаимодействие по отношение развитието и популяризирането на система за учене през целия живот във висшето образование.
- ❖ Следва да бъде подоброено управлението на Рамковата програма за наука и иновации „Хоризонт 2020”, като бъде изграден допълнителен капацитет в МОН и бъде усъвършенстван механизмът за координация на участниците в процеса на приложението ѝ на национално ниво.

5.8. Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера

При планирани 14 задачи в тази област на въздействие, 10 (71.4%) са „изпълнени“, 2 (14.3%) е „по-скоро изпълнена“ и 2 (14.3%) са „неизпълнени“, като в тази дейност няма задачи които да са „по-скоро неизпълнени“. Така в област на въздействие 7 през 2015 г. е постигнат **„известен напредък“**.

За втора поредна година се запазва тенденцията за ограничено планиране в област на въздействие 7 – при заложените 23 дейности, мерки за 2015 г. са планирани в едва 8 от тях или 35%; положението е идентично и в Плана за действие в изпълнение на НСУЦЖ за 2016 г. Както вече беше отчетено в Годишния доклад за 2014 г., това се дължи на факта, че важни актьори в полето на неформалното учене не участват в процеса на годишно планиране по Националната стратегия за учене през целия живот. Такива са местните власти, организациите, които предоставят образование и обучение за възрастни и най-вече неправителствените организации, които покриват широк спектър от дейности за неформално обучение на възрастни, вкл. доброволчески инициативи, иновативни форми за учене между поколенията, информационни и мотивационни кампании за обхващане на групи в неравностойно положение и др. Независимо от липсата на национално представителство, необходимо е да бъде намерен механизъм за тяхното ангажиране с изпълнение на стратегията.

8 от общо 13-те дейности в област на въздействие 7 се изпълняват от държавни институции, останалите 5 са мерки на социалните партньори, планирани в изпълнение на дейността „Подкрепа на работодатели за обучение на персонала на работното място...“. За разлика от миналата година, през 2015 г. мерки по тази дейност са планирали всички национално представени работодателски организации. АИКБ по традиция предоставя обучения на своите членове в сферата на здравословните и безопасни условия на труд, като през 2016 г. в семинари по ЗБУТ са участвали над 1000 души в 10 предприятия. Други 29 обучения на същата тема са проведени от БСК. БТПП се ангажира с повишаване на квалификацията на персонала, като с финансиране по различни европейски програми в обученията са включени близо 400 работници и служители в малки и средни предприятия от различни браншове. Други 100 души участват в обучение по проект, изпълняван съвместно с Асоциацията на европейските търговски палати и на-

сърчаващ използването на медиацията за разрешаване на граждански и търговски спорове.

През 2015 г. КРИБ предприема стъпки за развитие на дистанционното обучение, като по този начин обхваща работници и служители, чийто достъп до дейности за учене е ограничен поради географска отдалеченост, финансови или други причини. Изградена е веб-базирана платформа за електронно обучение, чрез която КРИБ предоставя обучителни курсове по квалификационен коучинг и за повишаване на емоционалната интелигентност. Издадени са редица помощни материали, сред които наръчник „Практически насоки за кариерно развитие – професионално ориентиране и консултиране“; разработени са 130 индивидуални планове за кариерно развитие. Предприятията – членове на КРИБ използват платформата за предоставяне на вътрешнофирмено обучение на своите служители по разнообразни теми.

Прави впечатление, че противно на очакванията, в област на въздействие 7 не са планирани мерки за обвързване на политиката за обучение на възрастни с активната политика на пазара на труда, в изпълнение на дейност „Въвеждане на разнообразни субсидирани форми за неформално обучение на безработни лица и лица в неравностойно положение при отчитане на тяхната лична мотивация и кариерна ориентация...“ и някои от другите дейности, предвиждащи мерки за подкрепа на по-възрастните работници и на работодателите за обучение на работното място. Такива мерки са заложени в област на въздействие 5, „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“ (Приложение 1, стр. 25 – 26). С водеща институция МТСП /АЗ или социалните партньори, тези мерки са формулирани общо и обхващат широк набор от дейности - обучение за придобиване на професионална квалификация, но и мотивационно обучение, обучение в ключови компетентности, стажуване, обучение на обучители, субсидирана заетост... Би следвало мерките, които не включват формално обучение за придобиване на СПК, да бъдат залагани в област на въздействие 7, така че да бъде възможно проследяване на ефекта от прилаганите в активната политика на пазара на труда дейности за учене през целия живот.

Също така, в процеса на планиране на изпълнението на НСУЦЖ не са търсени пресечни точки с изпълнението на други национални стратегически документи, които включват публично субсидирани дейности за учене през целия живот, и най-вече такива, насочени към целеви групи в неравностойно положение. Това са, по-конкретно, На-

ционалната стратегия на РБ за интегриране на ромите 2012 – 2020 г. и Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 г.

Традиционно силно застъпени през 2016 г. са младежките дейности, координирани от Министерството на младежта и спорта. Създадени са 31 Младежки информационно-консултантски центрове, които покриват цялата територия на страната. Към тях са изградени информационни банки, съдържащи електронни бази данни и разнообразни печатни източници на младежка информация; формирани са 31 квалифицирани екипи за предоставяне на младежки услуги. През отчетния период са проведени над 400 обучения за млади хора, насочени към придобиване на личностни и социални компетентности (при планирани 100 такива). По данни на ММС общо 76 795 млади хора са участвали в кампании, обучения и други инициативи. В резултат от всичко това през 2015 г. може да се отчете значително нарастване на общата информираност на младите хора относно ползите и възможностите от неформално обучение, вкл. и чрез изграждането на нова интернет платформа „Национална информационна система за младежта”, която от 2016 г. предоставя на младите хора информация относно възможности за участие в конкурси, обучения и стажове в България и чужбина, за включване в национални и международни младежки форуми и за кандидатстване с проекти по Националната програма за младежта и европейски младежки програми.

За популяризиране на доброволчеството като ефективна форма на учене са осъществени 5 младежки проекта с финансиране по подпрограма 3 „Младежко доброволчество и участие в младежки инициативи” на Националната програма за младежта (2011 – 2015 г.). В изпълнението им са привлечени 91 доброволци, на които са издадени удостоверяващи придобитите компетентности сертификати. Това е единствената мярка в плана за действие за 2015 г., насочена към насърчаване на доброволчеството и валидиране на придобитите чрез доброволчество знания, умения и компетентности. По правило доброволчеството е най-силно развито в неправителствения сектор и българските НПО постепенно изграждат капацитет. За да се проследи напредъка през годините, в процеса на планиране на изпълнението на НСУЦЖ би следвало да бъдат включени по-големите български организации, работещи с доброволци. Ограничен брой организации са активни и в изпълнение на друга дейност от плана – „подкрепа за неформално обучение на трудови и образователни медиатори за работа сред групи в неравностойно положение и най-вече сред ромските общности”; напредъкът по тази дейност трудно може да бъде проследен без тяхното участие.

За втора поредна година много силно застъпени в Плана за действие са мерки в изпълнение на дейностите, свързани с ролята на читалищата, музеите и библиотеките като инициатори и двигатели за развитие на общностите посредством дейности за учене през целия живот. През 2015 г. бяха проведени 3 обучения за музейни специалисти от цялата страна по проект „Музеи представят Европа” и 3 национални срещи на представители на национални, регионални и общински музеи и художествени галерии, с над 100 участника всяка. Една от основните цели на тези дейности е разширяване на възможностите за учене през целия живот в музея и художествената галерия, вкл. чрез обогатяване на тематичното съдържание на образователните програми, така че да бъдат интересни за хора от всички възрасти. В сътрудничество с регионалните експертно-консултантски и информационни центрове (РЕКИЦ) „Читалища” и Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) през 2015 г. МК организира 6 регионални срещи на представители на ключови институции, свързани с ученето през целия живот - читалища, музеи, библиотеки, общински и областни администрации, РИО на МОН и др. Форумите, чиито основни теми през 2015 г. бяха насърчаване на културното многообразие и гражданско образование, предоставиха възможност за обмяна на добри практики и обсъждане на съвместни инициативи, утвърждаващи читалищата и библиотеките като естествени общностни центрове за неформално и самостоятелно учене през целия живот.

Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА), която през 2015 г. беше един от организаторите на гореописаните дейности и инициатор на други интересни проекти за насърчаване на ученето през целия живот, прояви интерес към по-тясно ангажиране с изпълнението на НСУЦЖ. ББИА беше поканена да се присъедини към Националната координационна група за учене през целия живот и съответно предложи свои мерки, които да бъдат включени в Плана за действие за изпълнение на Стратегията през 2016 г.

Изводи:

- ❖ Основна слабост в тази област на въздействие, която се констатира за втора поредна година (и се появява отново в Плана за действие за 2016 г.) е липсата на планирани мерки по близо 2/3 от заложените в Стратегията дейности – индикация, че в процеса на планиране са пропуснати основни действащи лица. Такъв актьор е третият сектор, който по традиция е активен в полето на неформалното учене. Извън социалните партньори, представителството на НПО в Националната

група за учене през целия живот е ограничено и в резултат много от дейностите в тази област на въздействие, които по традиция се свързват с третия сектор, остават изцяло непланирани или включват малка част от случващото се в страната. Липсва механизъм за ангажиране на организациите, предоставящи образование и обучение за възрастни – учебни заведения, фирми и НПО – на областно и местно ниво.

- ❖ Положително следва да бъде оценена проявената през 2015 г. активност на социалните партньори в подкрепа на предоставяно от работодателите неформално обучение на работното място. В рамките на активната политика на пазара на труда МТСП и АЗ също осъществяват такива дейности; мерки, свързани с обучение на възрастни се прилагат и в контекста на политиките за социално включване. Планирането на такива мерки в област на въздействие 7 ще даде по-пълна картина на случващото се у нас по отношение развитието на възможности за неформално и самостоятелно учене на възрастни и ще позволи резултатите от тези дейности да бъдат отчитани по отношение специфичните цели на област на въздействие 7 и във връзка с индикатора за измерване на напредъка по тях, а именно участието на българското население на възраст между 25 и 64 години в неформално обучение и самостоятелно учене.

Препоръки:

- ❖ Към планирането и изпълнението на НСУЦЖ би следвало да се привлекат по-големите неправителствени организации, предоставящи неформално обучение на възрастни, вкл. такива, които работят за развитие на доброволчеството в България. Те могат да бъдат поканени да се присъединят към НКГУЦЖ, както това направи през 2016 г. ББИА.
- ❖ За други НПО, активни на ниво общност, а също за други ключови актьори по отношение на ученето през целия живот, каквито са местните власти, учебните заведения, предоставящи образование и обучение за възрастни и частните доставчици на неформално обучение за възрастни, следва да се потърсят механизми за включване на ниво област, като бъдат предприети стъпки към изграждане на областни координационни групи за учене през целия живот.
- ❖ При планирането в тази област на въздействие следва да бъдат залагани мерки за неформално обучение на възрастни, които се прилагат от МТСП/АЗ в рамките на

активната политика на пазара на труда и не водят до придобиване на степен професионална квалификация.

- ❖ Остава препоръката от миналата година относно необходимостта от по-широко взаимодействие с МТСП и неговите структури, обхващащо, наред с активната политика на пазара на труда, и други релевантни области – напр. социално включване на етнически малцинства и други уязвими групи, интеграция на хора с увреждания, инициативи за активно стареене.

5.9. Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот

От общо 22 бр. задачи в тази област на въздействие 20 бр. (90.9%) са „изпълнени”, 1 задача (4.5%) е „по-скоро изпълнена“, 1 бр. (4.5%) задача са „неизпълнена”, а „по-скоро изпълнени“ задачи няма. В област на въздействие 8 е постигнат **известен напредък**.

Степента на изпълнение на дейностите по тази област на въздействие се наблюдава чрез индикаторите за изпълнение на стратегическите цели, свързани със заетостта на лицата на възраст 20-34 г., които са завършили висше или средно образование наскоро (от 1 до 3 години преди референтната година) и заетостта сред населението на възраст 20-64 навършени години.

Заетостта сред младите хора на възраст 20-34 навършени години нараства с 8.2 п. п. и достига 73.4%, което е значително увеличение и представлява най високата стойност от началото на икономическата криза в България (2009 г.).

Заетостта сред лицата на възраст 20-64 навършени години е нараснала с 2.0 п.п. спрямо предходната година и достига 67.1%. Макар равнището на заетост в тази възрастова група да остава по-ниско от това преди финансово-икономическата криза (70.7% за 2008 г.) и да е далеч под целта, заложена за 2020 (76%), нарастването на заетостта се очертава като тенденция за последните пет години. В сравнение с предходната година разликата между средното равнище на заетост в ЕС и България намалява от 4.1 п.п. на 3 п.п., като дистанцията между България и ЕС намалява за пета поредна година.

Изпълнението на политиката за учене през целия живот е свързано с основни характеристики на политиката за заетостта. Това са сътрудничеството и консултирането между заинтересованите страни (чл. 3, ал. 1 от Закона за насърчаване на заетостта). Те са пряко свързани с координацията между държавата, национално представените орга-

низации на работодателите, синдикатите и представителите на други юридически лица с нестопанска цел.

Изпълнението на дейностите от стратегията, предприети през 2015 г., доказват, че започналият през 2014 г. процес на ефективна координация между заинтересованите страни продължава да се характеризира с целенасоченост и системност на общите действия, които са многопосочни и разнообразни. Подобряването на координацията между заинтересованите страни стои в основата на настоящата стратегия, а нейният сложен характер усложнява предизвикателствата пред изпълнението на политиката за учене през целия живот.

В съответствие с планираните дейности в НСУЦЖ най-голям обхват при планирането за 2015 г. се наблюдава в тази област на въздействие (69%). От общо 13 дейности, заложи за изпълнение в стратегията, са планирани 9 дейности, като само по 4 дейности не са планирани задачи за 2015 г. Това показва, че координацията на взаимодействието на заинтересованите страни се осъзнава като ключов хоризонтален елемент от политиката за учене през целия живот още на етапа на планиране.

През наблюдаваната година дейностите от тази област на въздействия се осъществиха в няколко посоки: интегрирано изпълнение на дейности, заложи в тази област на въздействие от Стратегията и националните приоритети, включени в Работната програма на националния координатор за учене на възрастни за 2015 г; дейности на социалните партньори; стимулиране на научните изследвания в областта на ученето през целия живот, както и текущ мониторинг на доставчици на дейности за учене през целия живот.

През 2015 г. продължават процесите, свързани с определяне на правата и отговорностите на заинтересованите страни в системата за учене през целия живот. Всички дейности включени в Плана за дейността на Национална координационна група за учене през целия живот за периода м. юли 2014 – м. юни 2015 г. са изпълнени. В края на наблюдавания период е разработен и утвърден новият План за дейността на стратегическата група за периода от декември 2015 г. до декември 2017 г. В него са включени както основните дейности за планиране и мониторинг, които произтичат от функциите на НКГУЦЖ, така и интегрираните дейности от Работната програма на националния координатор за учене на възрастни за същия период.

Ако през 2014 г. усилията на нашата страна по отношение на координацията на заинтересованите страни бяха съсредоточени върху структурирането на механизми за

взаимодействие на национално равнище на управление, то през изминалата 2015 г. започна процес на институционализиране на областното равнище на управление. Определени бяха 28 областни координатори за учене през целия живот в цялата страна. Основната част от тях са представители на областните администрации и регионалните инспекторати по образованието на МОН. През месец април 2015 г. областните координатори участваха в специализирано обучение, свързано със запознаване с европейските и националните приоритети в политиките за учене на възрастни на тема „Ролята на областните координатори за образование и обучение на възрастни в България“. В рамките на това обучение областните координатори получиха информация за националната политика в сектора за учене на възрастни, неговото актуално състояние, както и за целите и очакваните резултати през Втория етап на изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни.

В съответствие със съдържанието на дейностите по тази област на въздействие през 2015 г. се откроява приносът на част от социалните партньори, планирали задачи за изпълнение.

Конфедерацията на труда „Подкрепа“ е провела обучение 750 лица от комитетите и групите по условия на труд за ефективно прилагане на Закона за безопасни и здравословни условия на труд. Планираното дистанционно обучение чрез самостоятелно учене е било затруднено поради обновяването на Електронната платформа, създадена за тази цел.

Българската стопанска камара (БСК) е разработила 10 предложения за Закона за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение с акцент върху създаването на секторни фондове за професионално обучение. Успоредно с това тази работодателска организация е предприела и действия за анализиране на състоянието и тенденциите на пазара на труда и работната сила чрез разработване на два анализа, които са в процес на подготовка.

Българската търговско-промишлена палата (БТПП) продължава да осигурява целенасочена подкрепа за създаването и развитието на мрежи от доставчици на образование и обучение на възрастни. Усилията на тази национално представена работодателска организация са разпределени в две посоки. Едната е ориентирана към формирането на култура на информационна сигурност сред различни целеви групи (ученици, учители, студенти, обучавани по специалности, свързани с ИКТ, преподаватели във висшите училища и служители в предприятията). Тези дейности са част от Проекта V-ALERT,

вкл. създадената във връзка с неговото изпълнение Платформа (<http://v-alert.eu/>). Основният подход на обучението, осъществявано чрез Платформата е „учене чрез правe” (“learning by doing”). То има за цел да повиши вътрешната мотивация на обучаемите, нови възприятия и придобиване на умения. Втората посока от дейности на БТПП са съсредоточени към развитието на друг електронен инструмент и по-специално на Платформата „Социална академия“, създадена за самообучение и самоинформираност. Платформата осигурява и възможности за предприемане на превантивни действия за ограничаване на формалната икономика и повишаване на обществената нетърпимост към всички нейни форми на проявление. Тези действия са насочени към подобряване на адаптивността на заетите лица и към посрещане на предизвикателствата на съвременния пазар на труда в България, както и осъзнаването му като съществен фактор за ограничаване на формалната икономика с цел балансиране на търсенето и предлагането на работна сила, както и за прилагане на мерки за гъвкава сигурност посредством съвместни действия на социалните партньори.

Изпълнението през 2015 г. придоби важно значение и за дейностите и задачите, насочени към създаването и прилагането на механизми за мониторинг на политиката за учене през целия живот.

През наблюдаваната година в България за първи път бяха разработени новаторски продукти със съществено значение за цялостното развитие на политиката за учене през целия живот. По-конкретно това са: Анализът на състоянието на формалната образователна система за учене на възрастни, Националната платформа за учене през целия живот 2020 и първият Доклад за изпълнението през 2014 г. на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г.

Анализ на състоянието на формалната образователна система за учене на възрастни създаде пълна картина на участието на възрастни в различните форми и степени в училищната система. В него бяха определени бариерите, които е необходимо да се преодолеят, за да се осигури достъп до ограмотяването на възрастните хора, повишаване на образователната им степен или квалификация. Анализът идентифицира важни и разнообразни проблеми в сектора за учене на възрастни, свързани с осигуряване на качеството на обучението на възрастни. Това са методологични проблеми, проблеми, свързани с учебната документация и учителите, с материално-техническата база и с осигуряването на стажове, с преходите от учене към работа и др. Информацията за Анали-

за беше набрана, систематизирана, обобщена и анализирана чрез специално разработен за целта инструментариум.

Основен електронен инструмент за координиране на усилията на различните заинтересовани страни при отчитане на изпълнението на стратегията е изградената Национална платформа за учене през целия живот 2020. Платформата предоставя възможности за проследяване на напредъка при постигането на целите на Стратегията. Чрез нея е осигурена пълна прозрачност на изпълнението на поетите ангажименти от различни държавни институции, социалните партньори и неправителствени организации, както и възможност за мониторинг на процеса и ревизиране на някои от мерките при опасност от неизпълнение. Членовете на Националната координационна група за учене през целия живот преминаха специализирано обучение за придобиване на умения за работа с отделните елементи на Платформата.

През първата половина на 2015 г. беше поставено началото на цялостен процес, свързан с първото годишно мониториране на Стратегията. Разработени бяха основни продукти, които имат съществено значение за оценката на изпълнението на политиката за учене през целия живот. В края на месец март 2015 г. беше събрана, систематизирана и обобщена информация за изпълнението на политиката за учене през целия живот през 2014 г. Въз основа на отчетната информация бяха разработени Основни параметри на изпълнението на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в Плана за действие за 2014 г., приет в изпълнение на НСУЦЖ и Методика за изготвяне на годишен доклад за изпълнението на НСУЦЖ.

Първият Доклад за изпълнението през 2014 г. на НСУЦЖ представи цялостна картина за постигнатия напредък от изпълнението на Плана за действие за 2014 г., приет с Решение № 187 на Министерския съвет от 03.04.2014 г. Докладът насърчи интегрирания подход към ученето през целия живот, като отрази резултатите от осемте взаимосвързани области на въздействие, определени в Стратегията. Предложени бяха констатации, анализ и оценка на степента на изпълнение, а така също бяха очертани и основните тенденции и предизвикателства, които следва да се имат предвид при планирането и отчитането на следващи периоди от изпълнението на стратегическия документ. При изготвянето на доклада беше обработена и анализирана актуална статистическа и емпирична информация, публикувана от Националния статистически институт (НСИ) и Статистическата служба на Европейския съюз (ЕВРОСТАТ) за периода от 2012 до 2014 година.

Двата оперативни документа (План за действие за 2015 г. и Доклад за изпълнението през 2014 г.), разработени в изпълнение на Стратегията са продукти, създадени в резултат от сътрудничеството и консултирането между заинтересованите страни, осъществено в рамките на Национална координационна група за учене през целия живот. Те бяха обсъдени допълнително на широка основа и в рамките на събитията на националния координатор за учене на възрастни, проведени през 2015 г.

Както и през 2014 г. така и през 2015 г. продължиха усилията за създаване на информационна основа за измерване на въздействието от прилаганите дейности и задачи в изпълнение на стратегията. Конкретни ангажименти във връзка с тази дейност изпълняват екипа на националния координатор за учене на възрастни и Националната агенция за професионално образование и обучение при Министерски съвет.

Агенцията подава регулярни статистически справки от своята Информационната система към Националния статистически институт. Осъществява се и текущ мониторинг, вкл. проверки на място на центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране, като броя на проверените центрове нараства от 100 през 2014 г. на 127 през 2015 г. Във връзка с извършвания текущ мониторинг, осъществяван от Агенцията, са разработени Указания за провеждане на валидиране в ЦПО, Указания за провеждане на обучение чрез работа (дуално обучение) в ЦПО и Указания за разработване на вътрешна система за осигуряване на качеството на професионалното обучение в ЦПО. Резултатите от този текущ мониторинг не са публично достъпни, за да се прецени ефекта на въздействието от тази дейност върху координацията на заинтересованите страни.

През 2015 г. е извършена годишната актуализация на Националната информационна система за учене на възрастни и на съдържащите се в нея база с данни, като са добавени показатели в рамките на съществуващите групи и области, вкл. чрез надграждане на функционалните възможности на Системата в различните ѝ модули и добавени страници с метаданни за източниците на информация. Извършените промени подобряват качеството на информацията за мониторинг и оценка на напредъка в областта на образованието и обучението на възрастни.

На този етап от изпълнението на Стратегията принос за стимулиране на научните изследвания в областта на ученето през целия живот има основно Института за изследване на обществата и знанието към Българската академия на науките. Изпълнението на тази дейност от Стратегията е концентрирано върху провеждането на специални съби-

тия и разработване на научни продукти, свързани с политиката за учене през целия живот. В края на месец септември 2015 г. е проведена конференцията „Образованието и (не)равните преходи” с участието както на учени от България и чужбина, така и на народни представители, журналисти, представители на държавното управление и международни организации. За наблюдаваната година е изготвен анализ въз основа на резултати от проведено Национално представително изследване и изпълнението на проект ”Социални несъответствия и регионални различия при преходите от училище към работа в България”, финансиран по Българо-швейцарската програма за сътрудничество. Разработен е и документ с препоръки за стимулиране на професионалното развитие на учителите в предприятията на базата на резултати от работата по проект „Професионално развитие на вътрешнофирмените учители”, финансиран от Европейския център за развитие на професионалното обучение (CEDEFOP).

За прилагане на гъвкав механизъм за докладване на резултатите от изпълнението на политиката за учене на възрастни беше подготвен Национален доклад за напредъка в сектора за учене на възрастни за 2014 г. В документа беше анализиран постигнатия напредък по отношение на задачите и индикаторите за резултат в НСУЦЖ, вкл. техния общ принос за изпълнението на европейските цели и показатели за образованието и обучението на възрастни. Докладът подпомага формирането, анализирането и оценяването изпълняваните политики в сектора. Документът е изпратен до Европейската комисия (ЕК) и е публикуван на интернет страницата на националния координатор за учене на възрастни в България.

През 2015 г. бяха поставени основите на иновативни форми на изграждане на контакти, сътрудничество и партньорство между доставчиците на образование и обучение и широк кръг от заинтересовани страни. Конкретен принос към изпълнението на тази дейност от Стратегията имаше създаването на Националната мрежа за учене на възрастни, която има за цел да стимулира координирането на процесите на областно и местно ниво, както и да гарантира качествено прилагане на политиката за учене на възрастни. Създаването на Мрежата протече в две фази. Първата фаза, както беше спомената по-горе, е определянето на областни координатори за учене през целия живот и техни заместници от всичките 28 области на страната, втората фаза беше свързана с обединяване на доставчиците на дейности за учене на възрастни. На този етап Мрежата включва 356 организации и институции за образование и обучение на възрастни от формалната система, като са създадени и ефективни предпоставки за разширяване на

обхвата на нейните членове с широк кръг от институции и организации, които предоставят неформално обучение на възрастни хора.

През 2015 г. България започна да осъществява национална подкрепа за създаване и развитие на Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE). Тя се реализира по Ключово действие 2 Подкрепа за реформиране на политиката от Програма „Еразъм +“

Националната подкрепа за EPALЕ е свързана с реализиране на приоритетите на Европейската програма за учене на възрастни, в изпълнението на която България участва активно от 2012 г. Функциите на Национално звено за подкрепа (НЗП) на EPALЕ се изпълняват от Министерството на образованието и науката.

През цялата 2015 г. НЗП на EPALЕ осъществи цялостен комплекс от конкретни резултати. Разработена е Национална комуникационна стратегия (НКС) за подкрепа на EPALЕ, която беше подготвена в отговор на инициативата на Европейската комисия за подобряване на качеството на ученето за възрастни в Европа. Проведено е изследване на тема: „Идентифициране и проучване на заинтересованите страни в сектора за учене на възрастни и установяване на нагласите и потребностите им от съдържание“. В резултат от изследването бяха идентифицирани нови заинтересованите страни в сектора за учене на възрастни, вкл. чрез определяне на профила им. Определени бяха ресурсите (изследвания, актуални материали, добри практики и др.), с които разполагат заинтересовани страни по петте основни теми на EPALЕ (Помощ за учещите, Учебна среда, Житейски умения, Качество, Политики, стратегии и финансиране). На тази основа бяха очертани и потребностите от конкретно съдържание, за да се гарантира, че предоставяната информация ще бъде актуална, необходима и съобразена с интересите на потребителите.

Професионалната общност от сектора за учене на възрастни в България вече разполага с уникалната възможност да бъде част от EPALЕ. Функционирането на изградената Национална контактна мрежа „BG- EPALЕ“ е превърнато в постоянен комуникационен процес, който насърчава подобряването на резултатите и предоставя на всеки професионалист разнообразни възможности за достъп до съдържателни ресурси, обмен на мнения и практики по отношение на висококачественото учене.

През отчетния период НЗП организира събития за популяризиране на EPALЕ, чрез които заинтересованите страни бяха насърчени да се ангажират с Платформата. Проведен беше Стартиращ информационен ден за представители на ключови заинтере-

совани страни и журналисти с 40 бр. участници, който беше широко отразен от печатните и електронни медии. Организиран и проведен бяха два двудневни семинари – всеки с по 60 бр. участници. Семинарът в гр. Пловдив обхвана представители от областите в Южна България (Югоизточен, Южен централен и Югозападен район), а на семинара, проведен в гр. Плевен, участваха представители от областите в Северна България (Североизточен, Северен централен и Северозападен район). Представители на екипа на НЗП участваха в местни, регионални и национални събития, свързани с образованието на възрастни, социалното включване и заетостта. Те бяха проведени в разнообразни формати по инициатива на различни институции и организации в сектора за учене на възрастни: Министерство на труда и социалната политика (Национален съвет за насърчване на заетостта), Министерство на младежта и спорта, Центъра за развитие на човешките ресурси, висши училища, Европейската мрежа за обмен на опит в областта на професионалното образование и обучение ReferNet, областните администрации в Бургас и Шумен и др.

По време на националните и регионалните събития, представителите на заинтересованите страни получиха пълна информация за EPALЕ, целите и задачите на НКС, функционалностите на платформата и възможностите на потребителите да бъдат ефективни участници в интерактивното ѝ пространство. Дискусии създадоха подходяща среда за мотивиране и ангажиране с Платформата, но мотивационния процес за създаване на конкретно съдържание от професионалистите в сектора за учене на възрастни остава актуално предизвикателство пред НЗП.

Усилията на Националния координатор за изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни и на Центъра за развитие на човешките ресурси, Националната агенция за Програма „Еразъм +” бяха обединени чрез подготовка и сключване на Рамково споразумение за сътрудничество, а партньорските дейности бяха интегрирани в Плана за действие за изпълнение на НКС.

Членовете на Националното звено за подкрепа участваха в създаване на първоначален масив от информация, вкл. структуриране на страницата на Националното звено за подкрепа на EPALЕ. До края на 2015 г. на Платформата бяха публикувани: 102 бр. новини; 37 бр. блог статии; 15 бр. съобщения за събития и 37 бр. ресурси. Изготвени бяха банери, позиционирани на електронни страници на 85 институции, организации и други проекти за изграждане на уеб връзки към EPALЕ, както и 11 бюлетина за улеснение на потребителите на Платформата с линкове към публикуваните през съответния

месец новини, събития, ресурси и блог статии. Организирано и проведено беше Национално състезание за активен участник в EPALЕ с цел да мотивира ползвателите да предоставят редакционно съдържание. Извършени са преводи на материали за подкрепа на многоезичието на Платформа, като от английски на български език са преведени 9 доклада, анализи и изследвания, 33 статии от общия блог на EPALЕ, вкл. превод от български на английски език на „Analysis of the state of the formal educational system for adult education and training“ – основен резултат от изпълнението на Европейската програма за учене на възрастни в България през 2015 г.;

Резултатите от едногодишната дейност на Националното звено за подкрепа на EPALЕ бяха представени на Национален форум, проведен на 11 декември 2016 г., в който се включиха над 97 участника. В рамките на заключителното събитие за EPALЕ беше представено състоянието на сектора за учене на възрастни, резултатите от проведеното изследване, свързано с идентифициране на заинтересованите страни в сектора и установяване на потребностите им от съдържание, дискутирани бяха проблемите на увеличаване на участието и подобряването на качеството на образованието, както и възможните решения. Участниците във форума бяха запознати и с основните резултати от дейността на НЗП, актуална информация за Програма „Еразъм +“, както и функционалните възможности за търсене на партньори чрез Платформата.

Изводи:

- ❖ Създадени са първоначални условия за координиране на заинтересованите страни на национално равнище, но останалите равнища на управление остават извън обсега на изпълнението на стратегията;
- ❖ Създадените координационни механизми за взаимодействие на заинтересованите страни – Национална мрежа за учене на възрастни, включват само доставчици на дейности за учене на възрастни от формалната система за образование и обучение на възрастни;
- ❖ Съдържателните ресурси, публикувани на Електронната платформа за учене на възрастни (EPALЕ), се селектират или създават само от НЗП или чрез взаимодействие с екипа на националния координатор за учене на възрастни;

- ❖ Степента на публичност на продуктите, създадени в резултат от взаимодействието на заинтересованите страни, е все още ниска.

Препоръки:

- ❖ Необходимо е да се предприемат конкретни действия за създаване на координационни механизми на областно и местно равнище на управление, които първоначално да бъдат пилотирани в шестте района на планиране;
- ❖ Националната мрежа за учене на възрастни да бъде разширявана по посока на включване в нея на институции и организации, предоставящи и неформално обучение – културни институции (читалища, библиотеки, школи, спортни организации, клубове и др.);
- ❖ Да се развиват допълнителни мотивационни дейности и да се разширяват възможностите за разработване на съдържателните ресурси с цел публикуване на Електронната платформа за учене на възрастни (EPALE), за което да се привлекат конкретни професионалисти или доставчици на дейности за учене на възрастни;
- ❖ Да се създадат ефективни възможности, вкл. чрез публикуване на страницата на националния координатор и Електронната платформа за учене на възрастни (EPALE) на основните продукти, разработени в резултат от взаимодействието на заинтересованите страни.

ОБОБЩЕНИЕ НА ИЗВОДИТЕ И ПРЕПОРЪКИТЕ

6.1. Изводи:

- ❖ Напредъкът по отношение на изпълнение на стратегическите цели на Националната стратегия за учене през целия живот през 2015 г. като цяло е несъществен.

Постигнат е *напредък* при две от целите:

- ✓ „Повишаване на дела на завършилите висше образование на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.“, като през 2015 г. са достигнати стойности от 32,1%. За 2015 г. стойността по този показател е все още под средната за Европейския съюз (37.9%), но разликата между дяловете за България и средния за страните от ЕС намалява съществено, като достига 6.6 п.п. Очаква се към 2020 г. целта да бъде надмината и целевата стойност на ЕС от 40% да бъде доближена.

- ✓ „Увеличаване на относителния дял на публичните разходи за образование като дял от БВП - от 3,4% през 2010 г. на 4,0% през 2020 г., като през 2013 г. по данни на Евростат са достигнати стойности от 4,3%. Същевременно остава съществена разликата между средните дялове за страните от ЕС (28) и за България – от 0.6 п. п. за 2008 г. до 1.0 п. п. за 2013 г.

Постигнат е **известен напредък** при постигане на целта: „Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. на 76% през 2020 година”. Наблюдава се нарастване на заетостта с 2.0 п.п. спрямо предходната година и същата достига 67.1%. Въпреки това, България е в долната част на класацията в сравнение със страните от ЕС (23 място), като се измества по-напред само с една позиция в сравнение с предходната година.

Намаляване на стойностите на показателите или **липса на напредък** се отчита при четири от стратегическите цели:

- Повишаване дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 години до постъпване в първи клас на 90% (86,5% през 2015 г.);
  - Намаляване на дела на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 г. до под 11% (13,4% през 2015 г.);
  - Повишаване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”. „Техника”. „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” най-малко на 60% от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система(44,9% през 2015 г.);
  - Повишаване на участието на населението на 25-64 навършени години в образование и обучение на повече от 5 % (2.0% през 2015 г.) .
- ❖ В Плана за действие за 2015 г. са планирани 147 бр. задачи за изпълнението в 65 бр. дейности от всички 8 области на въздействие от Стратегията. Не е стартирало (или не е приключило през предходна година) изпълнението на 69 дейности, което е 51% от всичките 134 дейности, които следва да се изпълнят до 2020 г. (*Приложение 2: „Разпределение на изпълнението по области на въздействие от Плана за действие за 2015 г.”*).
  - ❖ За изпълнението на планираните в различните области на въздействие задачи могат да се открият следните изводи:

- В четири от областите на въздействие (1, 4, 7 и 8) е постигнат „известен напредък“, а в останалите четири (2, 3, 6 и 7) – „ограничен напредък“.
- Най-висока степен на изпълнение има в Област на въздействие 8: „Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот“. Приблизително 91% от планираните в тази област задачи са изпълнени (20 от общо 22 задачи). Висока е степента на изпълнение и в Област на въздействие 4 „Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността“ като там са „изпълнени“ 14 от 17 планирани дейности (82.7%). Изпълнението на дейности, свързани с формиране на култура за учене през целия живот, остават неразрешимо предизвикателство за училищното образование.
- Най-голям дял с „по-скоро неизпълнени“ и „неизпълнени задачи“ е Област на въздействие 6: „Модернизиране на висшето образование“, където 8 бр. от всичките 20 задачи (40%) попадат в тези две категории. Най-малко задачи са изпълнени в Област на въздействие 2 „Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка“ едва 4 от планираните 9 задачи.

6.2. Препоръки:

- ❖ Да се увеличи значително обхвата на планираните дейности, заложи в Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година, като се предприемат решителни действия за преодоляване на негативните тенденции по повечето от стратегическите показатели.
- ❖ Да се разработят мерки за разработване и свързване в обща система на различните инструменти за учене през целия живот, като се вземат предвид и действията, предложени от Европейската комисия в Новата европейска програма за уменията, като: разработване на Гаранция за уменията; преразглеждане на Националната квалификационна рамка; създаване на „Коалиция за умения и работни места в областта на цифровите технологии“; събиране на данни за нуждите от умения и преодоляване на недостига на квалифицирана работна сила в конкретни икономически сектори.

- ❖ Препоръчва се задачите, свързани с предучилищното образование, да бъдат с по-широк характер и да поставят в основата си, както повишаване на качеството и подобряване на условията за достъп, така и осигуряване на плавен преход към училищното образование. Предучилищното образование следва да полага основите за учене през целия живот, като по този начин разшири своето значение, за което вече има и нови нормативни условия, определени в Закона за предучилищното и училищно образование (чл. 55).
- ❖ За намаляване на дела на напусналите образователната система да се изследват систематично практиките, използвани до 2012 г., с цел превръщането им в основа за успешни решения за конкретни цялостни действия на публична намеса на системно равнище, вкл. чрез по-висока степен на съгласуваност на изпълняваните политики.
- ❖ Остава валидна препоръката от 2014 г. планирането и изпълнението на задачите, свързани с училищното образование, да бъдат с по-широк характер и да поставят в основата на развитието на този сектор ключовите компетентности с цел пълноценното развитие не само на ученика, но и на всеки български гражданин независимо от неговата възраст. Общобразователната подготовка и ключовите компетентности (чл.77 от ЗПУО), които тя обхваща, следва да се превърнат в силен фактор за формирането на съвременна култура за учене през целия живот сега, а не в бъдещето. Те могат да се превърнат в ефективно средство за достигане до конкретни индивидуални ползи за личността през всички етапи от нейното развитие.
- ❖ Необходимо е да се вземат спешни мерки за разработване на концепция за повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение. На тази основа да бъдат подготвени нов Закон за професионалното образование и обучение и Пътна карта с неотложни мерки за развитие на професионалното образование и обучение до 2018 г., които да поставят основите на една системна реформа в по-дългосрочен план. При разработване на концепцията се препоръчва да се има предвид едно от основните действия, посочено в най-новия политически документ на ЕК „Нова програма за умения” за превръщане на професионалното образование и обучение в първи избор за ученици и възрастни обучаеми.

- ❖ За да бъде постигнат търсеният в процеса на стратегическо планиране синергичен ефект на планираните задачи за модернизиране на висшето образование следва да бъде привлечен бизнесът и на първо място организациите на национално представените организации на работодателите и синдикатите.
- ❖ Към планирането и изпълнението на НСУЦЖ би следвало да се привлекат по-големите неправителствени организации, които предоставят неформално обучение на възрастни, вкл. такива, които работят за развитие на доброволчеството в България, като техни представители бъдат включени в Националната координационна група за учене през целия живот.
- ❖ Необходимо е да се предприемат конкретни действия за създаване на координационни механизми на областно и местно равнище на управление.
- ❖ Направените препоръки да се вземат предвид при подготовката на плана за действие за 2017 г., като мерките следва да бъдат финансово осигурени в рамките на бюджетите на заинтересованите министерства, ведомства и организации.